॥ પરિચય ॥

શ્રીવલ્લભાચાર્ય ટ્રસ્ટ (માંડવી-કચ્છ) દ્વારા સચાલિત

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ

તથા

શ્રીવલ્લભાચાર્ય ભવન

जय श्रीकृष्ण

श्रीवल्लभाधीशो जयति

સંયુક્ત પ્રકાશન

વિદ્યાપીઠના કાર્યક્રમોના પ્રચારપત્રો

॥ પરિચય ॥

શ્રીવલ્લભાચાર્ય ટ્રસ્ટ (માંડવી-કચ્છ) દ્વારા સંચાલિત

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ તથા શ્રીવલ્લભાચાર્ય ભવન

સંયુક્ત પ્રકાશન

संयुक्त प्रकाशनः
પ્રકાશકોની નામાવલી પૃષ્ઠ સંખ્યા ૮૬ પર

પ્રકાશનવર્ષ :
વિ.સં. ૨૦૭૫, ખ્રીસ્તાબ્દ ૨૦૧૮

પ્રતિ : ૨૦૦૦

મૂલ્ય : અમૂલ્ય

મુદ્રક : પૂર્વી પ્રેસ, રાજકોટ

जय श्रीकृष्ण

श्रीवल्लभाधीशो जयति

વિદ્યાપતિનું વિદ્યાધામ

આ પુસ્તિકા વામનાકાર હોવા છતા તેમાં રજૂ થયેલ વિચાર વિરાટ ડગલા સમાન છે. આ ડગલા વામન ભગવાનનાં નહિં પણ શ્રીઆચાર્યજીનાં કૃપાબળ રૂપ છે. એક ડગલું પુષ્ટિવિદ્યાધામરૂપે તો બીજું ડગલું વલ્લભાચાર્ય ભવનરૂપે. પુષ્ટિવિદ્યાધામમાં ધામી..!! પરિણામે ત્રીજું ડગલું પુષ્ટિભક્તિઅનુરાગી વૈષ્ણવોનાં કોમલ હૃદયકમળ ઉપર......!!

શ્રીઆચાર્યજીએ પુષ્ટિજીવો માટે પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કંડાર્યો, જેનું આલેખન આપે ષોડશગ્રંથાદિ બોધક પ્રકરણગ્રંથોમાં કર્યું છે. આ ગ્રંથોને પરવર્તી આચાર્યોએ ટીકાગ્રંથો લખીને વિશેષ રીતે સ્પષ્ટ કર્યા છે.

છતા પણ.....

માનવસહજ દુર્બળતારૂપ અહંતા-મમતાએ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગીનાં માનસ ઉપર એવો ઘેરો ઘાલ્યો કે તેઓની સમજ શ્રીઆચાર્યજીની સમજથી અન્યથા જ થઈ ગઈ, જેનાં પરિણામ સ્વરૂપે જાહેર મંદિરો અને તેમાં ચાલતી અનિષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ જોરશોરથી ગાજવા લાગી.

ભક્તિમાર્ગીય વિદ્યારૂપ આચાર્યગ્રંથો કબાટમાં સુરક્ષિત રહેવા છતા ગૂંગળાયા.....તેમની ગૂંગળામણ દૂર કરવા ગો.શ્રીશરદબાવાશ્રીએ એક વિદ્યાપીઠનું નિર્માણ કર્યું, સ્થાપન કર્યું અને ૨૦૧૩માં કાર્યરત કરી. આ વિદ્યાપીઠની આવશ્યકતા શા માટે હતી, તેની સ્પષ્ટતા આપશ્રીએ તેમનાં વિદ્યાપીઠનાં ઉદ્‌ઘાટન સમારંભનાં પ્રવચનમાં કરી છે, જે આ પુસ્તિકામાં સાદર રજૂ કરેલ છે.

જે જાહેર મંદિરપ્રથા પુષ્ટિભક્તિ માટે અનર્થરૂપ બનીને વિકસી, તે અનિષ્ટને દૂર કરવાનાં આશયથી ગો.શ્રીશ્યામુબાવાશ્રીએ એક ઔષધરૂપે શ્રીવલ્લભમંદિર આપ્યું અને કિશનગઢ(રાજસ્થાનમાં) તેવું વલ્લભમંદિર સાકાર પણ કર્યું. આવા વલ્લભમંદિરમાં બિરાજતા શ્રીવલ્લભનો સેવાપ્રકાર કેવો હોય તથા તેનું સૈદ્ધાંતિક સ્વરૂપ તથા આવશ્યકતા શી છે, તેવા અનેક પ્રશ્નોનાં પ્રત્યુત્તર આપે, ''અમૃતનું આચમન''નામની પુસ્તિકામાં આપ્યા છે. તે છતા પણ જે કંઈ સંશયો આ બાબતમાં રહી જાય છે, તેનાં ઉત્તર પણ આપે એક પત્રનાં ઉત્તરરૂપે આ જ પુસ્તિકામાં આપ્યા છે. આ પ્રશ્નોત્તર તથા ખુલાસા અત્રે આ પુસ્તિકામાં અંશરૂપે પ્રકટ કરેલ છે.

આ બન્ને વિગતો -વિદ્યાપીઠની આવશ્યકતા તથા વિદ્યાપતિનાં સ્વરૂપની સેવાનાં ક્રમનું સૈદ્ધાન્તિક સ્વરૂપ- લેખરૂપે એટલા માટે અહીં રજૂ કરી છે, કેમકે તા.૨૬-૧૧-૨૦૧૮નાં રોજ શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠમાં શ્રીવલ્લભનું સ્વરૂપ આપનાં ભક્તિમંદિરમાં સ્થાપિત થવા જઈ રહ્યું છે. પુષ્ટિધામમાં ધામી બિરાજશે, વિદ્યાર્થિઓ પર અનુરાગભરી દ્રષ્ટિ કરી તેમને સિદ્ધાંતનિષ્ઠ સ્વીયજન બનાવશે...!!

પૂ.શ્યામબાવાનાં સ્વપ્નેને યથાર્થરૂપે સાકાર કરતી પ્રવૃત્તિઓ શ્રીવલ્લભનાં આશ્રયે આ શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠમાં ચાલી રહી છે. આ હકીકત બનેલ આપશ્રીનાં સ્વપ્નનો મહોત્સવ આજે સૌ પુષ્ટિભક્તિ અનુરાગી વૈષ્ણવ ઉજવી રહ્યા છે. તેનાં ભાગરૂપે આ પુસ્તિકાનું પ્રગટ થવું યથાર્થ બની રહ્યું છે. તેની સાથે સાથે વલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠનો ઉપક્રમ જે હેતુથી થયો હતો, તે હતું મહાપ્રભુજીનાં ગ્રંથોનું અધ્યયન, અધ્યાપન અને સંરક્ષણનું. આજે તે વિદ્યાપીઠને કાર્યરત થયે ૫ વર્ષ થઇ ગયા છે, અને આ વર્ષો દરમ્યાન અનેક વૈષ્ણવો વિદ્યાપીઠની પ્રવૃત્તિઓથી લાભાન્વિત થયા તથા મહાપ્રભુજીની વાણી સાથે જોડાઈને ખરા અર્થમાં પુષ્ટિમાર્ગીય બન્યા હોવાથી, લાગણીની અભિવ્યક્તિ સ્વરૂપે વૈષ્ણવોને પ્રાપ્ત થયેલ લાભની, તેમનાં જ શબ્દોમાં અભિવ્યક્તિ પણ અહીં સહર્ષ રજૂ કરી રહ્યા છીએ, જેને વાંચીને પૂર્વાચાર્યોએ કરેલો શ્રમ સાર્થક થયો હોવાની અનુભૂતિ થાય છે.

સૌ પુષ્ટિસિદ્ધાંત અનુરાગી આચાર્યગણને અમારા સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ તથા સૌ વિદ્યાનુરાગી વૈષ્ણવોને અમારા ભગવદ્સ્મરણ....!!

દેવેન્દ્ર શાહ (ભરૂચ) **રાકેશ શાહ** (સૂરત)
ભરત શાહ (રાજપારડી) **હિતેશ રાજગોર** (હાલોલ)

॥ અનુક્રમણિકા ॥

- **ભૂમિકા : શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠનાં શુભારંભ પ્રસંગે પ્રવચન (ગોસ્વામી શ્રીશરદકુમારજી, માંડવી-હાલોલ)** ૦૧
- **શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ, આચાર્યભવન તથા ગ્રન્થમન્દિર નું પ્રયોજન : શ્રીમહાપ્રભુજીના ઉત્સવના ઉપલક્ષ્યમાં પ્રવચન (ગોસ્વામી શ્રીશરદકુમાજી, માંડવી-હાલોલ)** ૦૫
- **મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય ના મન્દિર નું પ્રયોજન : એક પ્રશ્નોત્તરી. ઉત્તરદાતા : પૂજ્ય ગોસ્વામી શ્રીશ્યામ મનોહરજી (કિશનગઢ-પાર્લા)** ૧૭
- **શ્રીવલ્લભ પંચશતી મહોત્સવ અને આપણું ર્ક્તવ્ય : એક સંવાદ. પૂજ્ય ગોસ્વામી શ્રીશ્યામ મનોહરજી (કિશનગઢ-પાર્લા)** ૨૨
- **શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ ના વિદ્યાર્થીઓ ની વિદ્યાપીઠ પ્રત્યે ભાવાભિવ્યક્તિ** ૬૦
  - મૈત્રી ગોસ્વામી
  - નિત્ય ભગવદ્વાર્તામાં ભાગ લેતા બાળકો
  - વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ : હાલોલ
  - વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ : વડોદરા
  - વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ : આણંદ
  - કૉન્ફરન્સ દ્વારા અધ્યયન કરતા વિદ્યાર્થીઓ : અમેરિકા
  - અધ્યયનસત્ર માં નિયમિત ભાગ લેતા મધ્યપ્રદેશ, રાજસ્થાન, હરિયાણા તથા દિલ્હી ના વિદ્યાર્થીઓ.
  - અધ્યયનસત્ર માં નિયમિત ભાગ લેતા મહારાષ્ટ્રના વિદ્યાર્થીઓ.

- ◆ અધ્યયનસત્ર માં નિયમિત ભાગ લેતા આદિપુર કચ્છના વિદ્યાર્થીઓ.
- ◆ કૉન્ફરન્સ દ્વારા અધ્યયન કરતા વિદ્યાર્થીઓ : બર્કલી
- ◆ અધ્યયનસત્ર માં નિયમિત ભાગ લેતા વિદ્યાર્થીઓ :મુમ્બઈ
- ◆ અધ્યયનસત્ર માં નિયમિત ભાગ લેતા વિદ્યાર્થીઓ : ઉત્તરપ્રદેશ-રાજસ્થાન

- **શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠની નિયમિત પ્રવૃત્તિઓ** ૭૬
- **શ્રીવલ્લભાચાર્ય ટ્રસ્ટ, માંડવી દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકોની સૂચિ તથા ટ્રસ્ટની ઇતર પ્રવૃત્તિઓ** ૭૯
- **શ્રીવલ્લભવિદ્યાપીઠ-શ્રીવિટ્ઠલેશપ્રભુચરણ આ.હૉ. ટ્રસ્ટ, કોલ્હાપુર દ્વારા પ્રકાશિત સમ્પ્રદાયના મૂળ ગ્રન્થોનું સૂચિપત્ર** ૮૩
- **પ્રકાશક : શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ** ૮૬

जय श्रीकृष्ण

श्रीवल्लभाधीशो जयति

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠનાં શુભારંભ પ્રસંગે પ્રવચન

ઈ.સ. નવેંબર, ૨૦૧૩

(ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમારજી, માંડવી-હાલોલ)

ચિન્તાસન્તાનહન્તારો યત્પાદામ્બુજરેણવઃ
સ્વીયાનાં તાન્ નિજાચાર્યાન્ પ્રણમામિ મુહુર્મુહુઃ

વિદ્યાપીઠની આવશ્યકતા શા માટે પડી? વિદ્યાપીઠ એટલે વિદ્યાનું અધ્યયન કરવાનું સ્થાન. વિદ્યાની આવશ્યકતા વિશે કોઈને કહેવાની જરૂર નથી. નિરક્ષરતા અભિશાપ છે, કલંક છે. પ્રૌઢ શિક્ષણ પણ થાય છે. વૃદ્ધોનાં પણ શિક્ષણોનાં વર્ગ ચાલે છે. નોકરિયાતો પણ પોતાના બાકીનાં સમયમાં ભણતા હોય છે, રાત્રીનાં પણ શિક્ષણ વ્યવસ્થા ચાલતી હોય છે. જે લોકો નથી ભણી શકતા તે પોતાનાં ઘરમાં પણ કોન્ફરન્સની વ્યવસ્થા દ્વારા ભણતા જ હોય છે

હવે મુખ્ય વસ્તુ એ છે કે કોને ક્યા ક્ષેત્રમાં આગળ વધવું છે, એ ક્ષેત્રમાં તે પોતાનું જ્ઞાન વધારવા માટે પ્રયત્ન કરે છે. ભૌતિક ક્ષેત્રમાં જવું હોય તો તે ક્ષેત્રમાં વ્યવસ્થાની આવશ્યકતા રહે છે. અધ્યાત્મ ક્ષેત્રમાં જવું હોય તો તે ક્ષેત્રમાં વ્યવસ્થાની આવશ્યકતા રહે છે. તે જ રીતે આધિદૈવિક ક્ષેત્રમાં જવું હોય તો તે ક્ષેત્રમાં પણ વિદ્યાની આવશ્યકતા તો છે જ. તેથી ભક્તિમાર્ગમાં પણ અધ્યયન સ્થળની આવશ્યકતા રહે છે.

ભક્તિની પરિભાષા **"મહાત્મ્યજ્ઞાન પૂર્વસ્તુ સુદ્રઢ સર્વતોઽધિક સ્નેહઃ"** એવી કરી છે. માહાત્મ્યજ્ઞાન + સ્નેહ = ભક્તિ. પ્રભુમાં સ્નેહ તો સાધનાચરણ અને ખરેખર તો પ્રભુકૃપાથી થશે. પરન્તુ તે પૂર્વ માહાત્મ્યનું જ્ઞાન તો અનિવાર્ય છે જ.

સામાન્યતયા પુષ્ટિમાર્ગમાં એ જાતની મનોવૃત્તિ છે કે ભક્તિ છે એ તો સરળ માર્ગ છે. ભગવાન પ્રતિ આપણો ભાવ છે. એમાં શાસ્ત્રની શું જરૂર છે? એમાં પુસ્તકોની શું જરૂર છે? બ્લેકબોર્ડની શું જરૂર છે? એવી ઘણા લોકોનું માનવું છે. ભક્તિશાસ્ત્ર આપનારા ઋષિઓ, ભક્તો અને સ્વયં ભગવાને પણ મહાત્મ્યજ્ઞાનનાં રૂપમાં ભક્તિની ઉપકારિકા વિદ્યાની આવશ્યકતા સ્વીકારી છે.

એટલે આરંભ તો જ્ઞાનથી જ છે. સમજ આવે પછી રુચિ થાય અને રુચિ થયા પછી પ્રવૃત્તિ થાય. તેથી વિદ્યાપીઠ એ જ્ઞાનપ્રાપ્તિનું સ્થાન છે.

પ્રમેયબળ કે પ્રભુકૃપા ની દ્રષ્ટિથી આપણે વિચારીએ તો ખરેખર આવી કોઈ પણ સંસ્થાની કે કોઈ પર્મેનન્ટ સ્ટ્રક્ચરની પુષ્ટિમાર્ગને કોઈ જરૂરિયાત નથી એ બિલકુલ સ્પષ્ટ વાત છે. પ્રાચીન સમયમાં આપણે જોઈએ તો ૮૪ વૈષ્ણવોની વાર્તા કે ૨૫૨ વૈષ્ણવોની વાર્તામાં આવું ક્યાં? તે સમયે તો કોઈ બેઠકજી નથી, કોઈ મંદિર નથી, કોઈ હવેલી નથી કે કોઈ પાઠશાળા પણ નથી. આમ છતાં એ પુષ્ટિમાર્ગનો સુવર્ણકાલ હતો. માર્ગને કોઈ સમસ્યા ન હતી. તેથી જ ૮૪-૨૫૨ વૈષ્ણવો જે આ માર્ગ પર ચાલી ગયા તેમની વાર્તા પછી નવી કોઈ વાર્તા ૮૫ કે ૨૫૩ વૈષ્ણવોની લખાઈ નહીં. હવે ફરી અમેરિકામાં ૮૪-૨૫૨ની નામાવલી લખાવાની શરૂ થઈ છે પણ એ ડૉલરીયા લોકોની છે. વધુ અમેરિકી ડૉલર હવેલીને આપો તો હવેલીના બોર્ડ પર ૮૪ માં તમારું નામ લખાય. ઓછા અમેરિકી ડૉલર હવેલીને આપો તો ૨૫૨ માં નામમ લખાય. પણ આ બધા પ્રપંચ લક્ષ્મીદાસો ના છે, લક્ષ્મીપતિદાસ ને આ સાથે કોઈ સમ્બન્ધ નથી.

ખેર, મૂળ વાત પર આવીએ તો પ્રાચીન કાળમાં આવું કંઈ ન હોવા છતા પણ આટલા ઉત્તમ ચરિત્રવાળા ભગવાનનાં કૃપાપાત્ર ભક્તો આપણે જોઈ શકીએ છીએ. તો આ વસ્તુની આવશ્યકતા શા માટે પડી? હું પણ અંગત રીતે એ માનું છું કે જો એ રીતે કોઈ વ્યક્તિ પુષ્ટિમાર્ગને જીવવા માંગતું હોય તો ખરેખર આજે આની કોઈ આવશ્યકતા નથી. પણ દેવેન્દ્રભાઈએ કહ્યું તેમ વિદ્યાની જેમ પીઠો હોય છે, તેમ અવિદ્યાની પણ પીઠો આજે ઠેક ઠેકાણે ફૂટી નીકળી છે. અને તે એટલી બધી વ્યાપક છે કે ખૂણે-ખૂણે વ્યાપ્ત છે, ઘરોઘરમાં વ્યાપ્ત છે- ટેલિવિઝનનાં રૂપમાં, કેબલનેટવર્કનાં રૂપમાં, ઈન્ટરનેટનાં રૂપમાં, મોબાઈ માં. તો જ્યારે આટલો કચરો આપણે ઓલરેડી આપણાં અંદર ભરી રહ્યા છીએ તો પછી કોઈક તો એવી જગ્યા જોઈએ ને કે જો કોઈને શુદ્ધ થવું હોય તો ત્યાં જઈ શકે, પંચકર્મ કરવું હોય તો કરી શકે કે ઉપવાસ કરવા હોય તો કરી શકે! જેમ તીર્થો છે. તીર્થોનું એક પ્રયોજન આ પણ બતાવવામાં આવ્યું છે. "તરન્તિ યત્ર યેન વા તત્". તીર્થો કરવા માટે લોકો પોતાનાં ક્ષેત્રમાંથી જતા અને ત્યાં જઈને શુદ્ધ થઈને આવતા. આવીતા, ફરી પાછા જતા. કેટલાક લોકો આજીવન તીર્થનું સેવન

કરતાં. તેથી આજે જ્યારે આવી પરિસ્થિતિ સર્જાઈ છે તે વખતે એ જરૂરિયાત રહે છે કે લોકો પાસે કોઈ વિકલ્પ હોય.

લોકોને કુતૂહલ થાય છે કે આ વિદ્યાપીઠ શા માટે છે? અહિયાં કોણ ભણશે? કોણ ભણાવશે? આવા ઘણાં બધા પ્રશ્નો આ વિદ્યાપીઠનાં સંબંધમાં છે. આપણે કઈ દ્રષ્ટિથી આ કાર્ય હાથ પર લીધું છે એ આપણે સમજી લેવુ જોઈએ. દ્રષ્ટિ એ છે કે અત્યાર સુધી પુષ્ટિમાર્ગ પાસે વિદ્યાને કેન્દ્રમાં રાખીને એવી કોઈ વ્યવસ્થા ન હતી કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ ચાહે તો પોતાની અનુકૂળતાએ જઈને શાસ્ત્રનું અધ્યયન, સંપ્રદાયનું અધ્યયન, કે સંસ્કૃતનું અધ્યયન કરી શકે. આપણી પાસે ઘણી બધી હવેલિ-મંદિરો છે, ઘણા બધા બેઠજીઓ છે. એની કુલ સંખ્યા ગણવા બેસીએ તો હજારોમાં જાય. એ બધામાં જેટલો પૈસો વેસ્ટ થએલો છે, કે ઈન્વેસ્ટ થએલો છે, એનું જો આપણે કેલ્ક્યુલેશન કરીએ તો અબજો અને કરોડો રૂપિયામાં જાય. પુષ્ટિમાર્ગના મૂળભૂત સિદ્ધાન્તો સાથે જો કે જાહેર હવેલીઓનો કોઈ મેળ નથી છતાં હવેલી ખોલતી વખતે એના પ્રચારકો જે બણગાં ફૂકતા હોય છે કે હવેલીમાં પાઠશાળા થશે, કીર્તન શીખવાશે, આમ થશે, તેમ થશે. પણ જો હું મારો અનુભવ કહૂં તો પાઠશાળા નો ટાઈમ અને હવેલીના દર્શનનો ટાઈમ મોટે ભાગે એક જ હોય છે. તેથી જેવો ટેરો ખુલવાનો હેલો પડે એટલે સંચાલક કહે ચાલો દર્શન કરવા જાઓ! પાઠશાળા બંધ!! દર્શન કરીને આવે તો કહે કે ઠાકોરજી પોઢી ગયા છે હવે પાઠશાળા બંદ કરો! હવે જવું તો જવું ક્યાં? એક લોકો કહે છે કે હવેલીઓ પુષ્ટિમાર્ગીય પાઠશાળા છે, સ્કૂલો છે. પણ વિચારો કે આ કઈ જાતની પાઠશાળા છે કે જેમાં કોઈ માણસ પાઠ પણ ન કરી શકે? આ કેવી સ્કૂલો છે કે જેમાં કોઈ વિદ્યાર્થી સ્નાતક જ ન થાય. એ ટકલો થઈ જાય, વાળ ધોળા થઈ જાય, હાથમાં ડંગોરો આવી જાય, ત્યાં સુધી એની સ્કૂલ છૂટે જ નહીં..!! તો આપણને ક્યારેક વિચારવું પડશે કે જો આવી સ્થિતિ છે, તો કોઈ તો અવો વિકલ્પ હોવો જોઈએ કે જ્યાં વિદ્યાના આદાન-પ્રદાની મુખ્યતા હોય જ્યાં આપણે આપણક્ષ અનુકુળત એ કે ફુલ ટાઈમ શાસ્ત્રો ભણીએ, એકાન્તમાં અધ્યયન કરીએ, ચર્ચા કરીએ, સંપ્રદાયને સમજીએ. અને શાસ્ત્રીજીએ કહ્યું તેમ બધી ભાષાઓની માતા સંસ્કૃત છે. બધા શાસ્ત્રો સંસ્કૃતમાં છે. એ ભાષાના આપણે આપણી અનુકૂલતાએ અભ્યાસ કરી શકીએ. આ બધા માટે આ વિદ્યાપીઠ છે!!

વિદ્યા એટલે ફક્ત પુસ્તક જ નહીં. આપણે વસ્ત્ર, આભૂષણ, શૃંગાર, સામગ્રી, સાંઝી, ફુલ માળા, પવિત્રા, સંગીત આદિ કલાઓ કે જેનો વિનિયોગ આપણે આપણા સેવ્યપ્રભુની સેવામાં કરીએ છીએ તેનું પણ પ્રશિક્ષણ વિદ્યાપીઠમાં મળી રહે તેવી વ્યવસ્થા કરીશું. જેમ-જેમ સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ થતી જશે તમ-તેમ આ બધા વિષયોમાં પણ આપક્ષે પ્રશિક્ષણ સત્રનું આયોજન કરીશું. આ માટે વિદ્યાપીઠમાં રહેવાની વ્યવસ્થા ઉપલબ્ધ કરાવવાનું પણ આપણી વિચારી રહ્યા છીએ. સ્થાનિક લોકો તો આવીને જઈ શકે પણ બહારની વ્યક્તિને અહીં રહેવા માટે ભોજનાલય, રહેવાની સુવિધા પણ કરીશું. વૈષ્ણવ નિવાસની પણ વ્યવસ્થા થશે. જેમ-જેમ સહયોગ મળશે તેમ તેમ આ કાર્યને સંપન્ન કરીશું.

શ્રીમહાપ્રભુજીના ઉત્સવના ઉપલક્ષ્યમાં પ્રવચન

(ગોસ્વામી શ્રીશરદકુમાજી, માંડવી-હાલોલ)

ઈ.સ. નવેંબર, ૨૦૧૮

ચિન્તાસન્તાનહન્તારો યત્પાદામ્બુજરેણવઃ
સ્વીયાના તાન્ નિજાચાર્યાન્ પ્રણમામિ મુહુર્મુહુઃ

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ :

ઘણા બધા વર્ષોથી પુષ્ટિમાર્ગને એક એવા સ્થાનની આવશ્યકતા હતી કે જે સ્થાન પ્રભુ સેવા અને ભગવતત્કથા ની વ્યાપારી પ્રવૃત્તિઓથી મુક્ત હોય. સાથે-સાથે જ્યાં પુષ્ટિમાર્ગીય સત્સંગ, સિદ્ધાંતજ્ઞાન, શાસ્ત્રનું જ્ઞાન, સંસ્કૃતનો અભ્યાસ એમ પાયાનું ઘડતર જેને કહી શકાય એવી સુવિધા પણ ઉપલબ્ધ હોય.

અમારા પરિચિત વડીલોનાં બાળપણની કથાઓ મેં સાંભળી ત્યારે મને એમ જણાયું કે જો તે વખતે આ જાતનું કોઈ સ્થાન પુષ્ટિમાર્ગમાં ઉપલબ્ધ હોત તો પુષ્ટિમાર્ગની કોઈ અલગ જ સ્થિતિ આજે હોત.

ભારતની આઝાદીની મૂવમેન્ટ શરૂ થઈ ત્યારથી કરીને બીજો વિશ્વયુદ્ધ, ત્યારબાદ વિજ્ઞાન-ટેક્નોલોજીના નવા-નવા આવિષ્કાર, નવી-નવી સુવિધાઓ, તે સાથે કોમ્યુનિકેશનના સાધનો, આવાગમનનાં સાધનો નો પણ વિકાસ થતા દુનિયા બહુ નાની થઈ ગઈ. એટલે જે વિચારોને પહોંચતા કોઈ જમાનામાં વર્ષો નીકળી જતા એને હવે ૧૦૦ સેકન્ડ પણ લાગતી નથી. જે સ્થાનમાં જવા માટે મનુષ્યને એમ લાગતું કે બીજો જન્મ લેવો પડશે, તે સ્થાનમાં જવા માટે આજે પોતાનાં હાથમાં મોબાઈલ ફોનથી ટીકિટ બુક કરી શકે અને ૨૪ કલાકમાં બે-ચાર-પાંચ હજાર કિલોમીટર દૂરનું અંતર પણ કાપીને પહોંચી શકે છે. તીવ્ર પરિવર્તનના આ યુગમાં માં માણસ એક વિચર, જીવનશૈલી, ટેકનોલોજી ની સાથે પોતાનો તાલમેલ બેસાડે તે પહેલાં તો બધું બદલી જાય! આ કારણે માણસ પોતાની કોઈ એક નિશ્ચિત્ત વિચારધારા, જીવનશૈલીને નક્કી કરી શકવાની સ્વસ્થતા ખોઈ બેઠો.

વલ્લભકુલમાં એવા આપણને પ્રસંગો જોવા મળે છે કે બીજા વિશ્વયુદ્ધ વખતે વિશ્વયુદ્ધનો પ્રણેતા હિટલરની હેરસ્ટાઈલ અને મૂંછોની કોપી કરતા હતા. તો આપણે સમજી શકીએ છીએ કે એ સમય કેવો હશે? એનાં પછી હિન્દુસ્તાનમાં અંગ્રેજોને ભગાવવા માટે જે ચળવળ શરૂ થઈ. તે વખતે ગાંધી, સરદાર વગેરે આદર્શ બન્યા. વલ્લભવંશજો પણ એમાં શામેલ થયા.

ભારતની પરંપરાગત પાઠશાળાઓ, વેદશાસ્ત્રનું અધ્યયન અંગ્રેજોએ બંધ કરાવી સરકારીકરણ કર્યું અને સાથે ''બધા લઈ ગયા અને અમે રહી ગયા'' એવી મનોવૃત્તિથી જે પીડાતા હતા તેમણે આંખો મીંચીને પોતાનું શાસ્ત્ર, પોતાની પરંપરા છોડીને અંગ્રેજોની શિક્ષણ પ્રણાલીમાં ઝંપલાવ્યું. એક વર્ગે તે વખતે આલોચના પણ કરી કે શ્રીમહાપ્રભુજીએ જેને મ્લેચ્છાક્રાન્તતા કહી છે એ મ્લેચ્છાક્રાન્તતાને સહર્ષ વધાવવાની પરંપરા ચાલુ કરી વલ્લભવંશજોએ...!! જ્યારે વલ્લભકુળે અંગ્રેજોએ સ્થાપેલી સ્કૂલ-કૉલેજ માં ભણાવવાનું શરૂ કર્યું ત્યારે મેટ્રિકની પરીક્ષા આપતા તો છાપામાં ગૌરવ સાથે સમાચાર છપાતા કે અમે મેટ્રિક પાસ થયા અને લોકો પોતાનાં લેટરપેડમાં મેટ્રિક પાસ એમ લખતા, જાણે મેટ્રિક કોઈ બહુ મોટી ડીગ્રી હોય!

આમ સમય એવો આવ્યો કે જેમાં ધીરે ધીરે આપણી પરંપરા, આપણી ભાષા, આપણું શાસ્ત્ર આ બધાનો લોપ બહુ ઝડપથી થવા લાગ્યો.

એવું કહેવાય છે કે ૮૦૦ વર્ષથી વધારે મુસલમાનોએ આપણને ગુલામ બનાવીને રાખ્યા હતા. પણ મુસ્લીમો અતિ તામસી-જંગલી પ્રજા હતી. એમની જંગલિયતને કારણે કોઈ પણ વિચારશીલ મનુષ્ય એમનાથી પ્રભાવિત થાય તેમ ન હતું. મુસ્લીમો ઈચ્છતા હતાં કે સમગ્ર વિશ્વ પોતાનો ધર્મ છોડીને મુસલમાન ધર્મ અપનાવી લે. પણ એ શક્ય ન બન્યું. વટલાવીને, અભડાવીને, જબરદસ્તીથી લગ્ન કરીને એમણે જે પ્રયાસ કર્યા તેમાં થોડી ઘણી સફળતા મળી પરંતુ વૈચારિક ઉન્નતિની જે વાત હતી તેમાં મુસ્લીમા બીજા સમાજને એ પ્રભાવિત ન કરી શક્યા. ૮૦૦ વર્ષમાં એમણે ઘણા મંદિરો તોડ્યા. આપણા ઘણા બધા સાહિત્યને બાળ્યા. ખૂબ કત્લેઆમ ચલાવી. આપણા વિશ્વવિદ્યાલયો નાલંદા, તક્ષશિલા વગેરેનો પણ નાશ કર્યો. પણ એનાંથી આપણી ભારતીય

પરાંપરા કે વિચારધારાને કોઈ અસર ન પહોંચી. ઉલટાની અંદરથી એ સ્ટ્રોંગ બની ગઈ! પણ જેવા ગોરી ચામડીવાળા આવ્યા, કોટ-પેન્ટ પહેરીને; એમનો સારો પ્રભાવ પડ્યો. મુસ્લીમો તો ફક્ત લૂટવા માટે આવ્યા હતા. એમને એમ ન હતું કે ભારતને પોતાની ભૂમિ બનાવી લઈએ. એકાદ-બે અકબર જેવા કુટિલ મુસલમાનો એ આવું વિચાર્યું પણ તે સિવાય તો તઓએ પોતાનું વતન તો ઈરાન, ઈરાક, અફઘાનિસ્તાન જ્યાંથી આવ્યા હતા તેને જ માન્યું. ભારતને લૂંટીને ચાલ્યા જવું એટલો જ એમનો દ્રષ્ટિકોણ હતો. પણ અંગ્રેજોનું મુસ્લીમો થી વિપરીત એમ હતું કે જે સ્થાનો ઉપર એમની સત્તા હોય એના પર ''યાવત્ ચંદ્ર દિવાકરૌ'' આધિપત્ય રાખવું. એટલે એમણે બહુ સૂઝબૂઝથી વિચારપૂર્વક એવી યોજના કરી કે જેનાંથી ભારતીય પેઢીનું માનસ એમનાં અનુકૂળ થઈ જાય. આ માટે એમણે એવા વિદ્વાનોને રોક્યા કે જેમણે જે પ્રદેશમાં એમનું રાજ્ય હતું ત્યાંની પ્રાચીન સભ્યતા, ભાષા, શાસ્ત્ર, લોકપરંપરા, ઉત્સવો, ખાનપાન, પહેરવેશ, આબોહવા, ખનીજસંપત્તિ, ત્યાંનાં લોકધર્મો વગેરે બધાનો બહુ ઝીણવટથી અભ્યાસ કર્યો. અભ્યાસ કરીને એ જનમાનસને સમજીને મૂળમાંથી ત્યાંના વિચારને કેવી રીતે દૂર કરી દેવો કે જેથી ત્યાના ભારતીયોની આગલી પેઢી કહેવાય ભલે ભારતીય પણ એમનું માનસ અભારતીય ક્રિશ્ચિયન થઈને અંગ્રેજોનાં અનુકૂળ બની જાય. એમણે જે કર્યું તેનો પ્રભાવ આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈ શકીએ છીએ. ગાંધી, નહેરુ, આંબેડકર કે લોકમાન્ય તિલક કેમ ન હોય, આ બધા ભારતને આઝાદ કરાવનારાઓના મોટા નામો છે. એમના દેશપ્રેમ બાબત કોઈ શંકા હોઈ ન શકે પણ કેળવણી તો એમની પણ અંગ્રજી પરંપરામાં જ થઈ હતી. જે જાતનો ઈતિહાસ, જે સિદ્ધાંતો અંગ્રેજોએ ભણાવ્યા એ એમનાં મનમાં બહુ ગહેરાઈથી ઘુસી ગયા હતા એ અમેના લખાણો ને વાંચવાથી દેખાઈ આવે છે. જેમ નહેરુ લિખિત ડિસ્કવરી ઑફ ઈન્ડિયા આપણે વાંચીએ કે લોકમાન્ય તિલકનો ગીતાનો કર્મયોગ વાંચીએ કે જે એમણે જેલમાં લખ્યો હતો, તે જ રીતે બીજા પણ પ્રસિદ્ધ ભારતીય ઈતિહાસકારો કે સાહિત્યકારો કનૈયાલાલ મુનશી જેવા એમના લખાણમાં પણ ભારતીય ઈતિહાસ-પુરાણ અને વેદાદિ શાસ્ત્રો થી વિપરીત અંશો જોવા મળે છે. અંગ્રેજો એ ભારતની શિક્ષાપ્રણાલીમાં એવા વાયરસ ભરી નાખ્યા હતા કે જેનાથી ભાગ્યે કોઈ બચી શક્યું હશે. દુર્ભાગ્યની વાત તો એ છે કે આજે પણ ભારત જે શિક્ષાપદ્ધતિને લઈને ચાલી રહ્યું છે અને સ્કૂલ-કોલેજોમાં જે ભણાવવામાં આવી રહ્યું છે તે એજ છે કે જે અંગ્રેજોએ

ઇચ્છેલું હતું. અંગ્રેજોની આજે ભલે ભારતમાં હાજરી નથી પણ વિચારના રૂપમાં, આધ્યાત્મિકરૂપે અગ્રેજો ભારતના જનમાનસમાં વસી ગયાં છે. વસ્તુતઃ એનો જ એ પ્રભાવ છે કે આપણે ગમે તેટલો પ્રયાસ કરીએ તેમ છતાં હવે આપણે આપણા ભારતીય પરંપરા, ભાષા, સદાચાર, ધર્મ પ્રત્યે ભારતીય પ્રજામાં ગૌરવ પૈદા કરવા ટૂંકા પડીએ છીએ.

એક જમાનો એ હતો કે આપણા ઋષિમુનિઓ જેવી જટા-શિખા રાખતા, જે જાતનાં વસ્ત્ર ધારણ કરતા, જેવી દાઢી વગેરે રાખતા તેને આદર્શ માનીને ભારતીયો તેનું અનુકરણ કરતા. આપણી પરંપરામાં, મહાભારત-રામાયણમાં આપણને જે આચાર, સંબોધન, નામ વગેરે જે જોવા મળે છે; લોકો એને શોધતા હતા, અને એનું અનુસરણ કરતા હતા. તેનાં સ્થાને હવે આપણે અંગ્રેજોને આદર્શ માનતા થઈ ગયા. તેથી અંગ્રેજોના વેશ, ભાષા, તહેવારો, ખાન-પાન ને અપનાવવામાં ગૌરવનો અનુભવ કરીએ છીએ. તે વખતના વલ્લભવંશજોની જ્યારે આવી દશા હતી ત્યારે સાધારણ સમાજનું તો કહેવુંજ શું?

એટલે પરિવારમાં કોઈ એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ, લઘુસિધ્ધાંતકૌમુદી અમરકોષ કાવ્ય, પંચાંગ જોતા શીખવી શકે એવો રહેતો. એ જેટલો અભ્યાસ કરાવે એટલો જ અભ્યાસ પાછલી પેઢીમાં એકંદરે હતો, એથી વિશેષ નહીં. એની સામે અન્ય ભારતીય ધર્મ સંપ્રદાયો તરફ જો આપણે જોઈએ તો એમને ત્યાં ધર્માચાર્ય કે ગુરુઓ નું ચયન કરવામાં મુંજવણ થતી, કે કોને પસંદ કરવા અને કોને ન કરવા. એટલા બધા સુપઠિત વિદ્વાનો બીજા સમ્પ્રદાયમાં ઉપલબ્ધ હતા. એટલે આજે જેમ કોઈ આઇ.આઇ.ટીની અંદર એડમિશન લેવું હોય એનાં માટે લાખો લોકો નોમિનેટ થતા હોય, એમાંથી પચાસ-સૌ લોકો પસંદ થતા હોય, એવી સ્થિતિ તે સંપ્રદાયોમાં શંકરાચાર્ય, મધ્વાચાર્ય કે રામાનુજાચાર્ય વગેરેના ઉમેદવારની પસંદગીમાં રહેતી. એમને ત્યાં યોગ્યતાનું ધોરણ એટલું ઊંચુ હતું. તે સમ્પ્રદાયના આચાર્યો જો ધર્મસભામાં હોય તો તે વખતના પુષ્ટિમાર્ગનાં ધર્માચાર્યોનાં ટાંટિયા ધ્રૂજતા. કેમકે એમની હાજરીમાં બોલી શકવાની પણ યોગ્યતા એમની હતી નહીં. આવી સ્થિતિ આપણા સમ્પ્રદાયમાં બનવા પાછળ ઘણા કારણો હતા. ગૃહસ્થાશ્રમ, સંયુક્ત પરિવારની સમસ્યઓ, લગભગ બધા

ગુરુઘરો ઉપર તેને સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ માં કન્વર્ટ કરવાના કોર્ટકેસ, ભગવદ્સેવાનો ક્રમ, સમાજમાં પરિવર્તન, શિક્ષાનો અભાવ, વિશ્વયુધ્ધ, આઝાદીની ચળવળ, ટેક્નોલોજિકલ એડ્વાન્સ્મેંટ, શિક્ષકોને સરકારી નોકરી મળતાં યોગ્ય પંડિતોની અછત વગેરે. અને એમાંય પાછું સમ્પ્રદાયનો મોટો શિષ્યવર્ગ વણિક! આવામાં ગુરુ પરિવારમાં તેમજ શિષ્યસમુદાયમાં શાસ્ત્રાધ્યયન પ્રત્યે નિષ્ઠા થઈ શકવી બહુ કઠિન બની ગઈ હતી.

શ્રીમહાપ્રભુજીનાં કાલમાં જોઈએ તો કેટલા બધા બ્રાહ્મણ શ્રીમહાપ્રભુજીનાં શિષ્ય થયા. તેમાંના અનેક તો શ્રીમહાપ્રભુનાં શાસ્ત્રજ્ઞાનથી પ્રભાવિત થઈને શિષ્ય બન્યા. કાલાન્તરમાં એ શાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રીય જ્ઞાન પુષ્ટિમાર્ગમાં અપ્રાસંગિક બની ગયું. આજની તારીખમાં શાસ્ત્રની વાત તો છોડો ષોડશગ્રંથ પણ પ્રાસંગિક નથી રહી ગયા, જે મહાપ્રભુજીનો સાક્ષાત્ ઉપદેશ છે. આવી બધી પરિસ્થિતિમાં પણ ઘણા વલ્લભકુલ બાળકો શાસ્ત્રાભ્યાસ માટે કાશી પધારતા હતા. અમારા પરિવારની પાછલી પેઢીનાં પત્રો મેં વાંચ્યા છે. અમારા પિતાશ્રી, કાકાશ્રી તે જમાનામાં કાશી ભણવા માટે પધાર્યા હતા. કેટલાક તો લગ્ન પછી, સંતાન થઈ ગયા પછી, વૃંદાવન અને કાશી ભણવા માટે પધાર્યા હતા. ધર્મશાલામાં રહેતા અને ઘરે થી ખર્ચ માટે ૨૦-૨૫ રૂપિયાનું મનીઓર્ડર ક્યારે આવશે એની રાહ જોતા. આજે આપણે એમ કહીએ છીએ કે આપણા સમ્પ્રદાયના અનુયયિઓની સંખ્યા કરોડ બે કરોડ છે. અને આટલી બધી સુવિધાઓ વિદ્યાપીઠમાં છે. પણ આપણી જ પાછલી પેઢીના શ્રીવલ્લભવંશજ ૨૦-૨૫ રૂપિયાના મનીઓર્ડરની રાહ જોતા હતા, ભણવા માટે. આજે તો વિદ્યાપીઠમાં આપણને જે સુવિધાઓ મળી રહી છે તે તો ફાઈવસ્ટાર કહેવાય! લાભ લેનાર ની અછત છે એ સમ્પ્રદાયનું દુર્ભાગ્ય છે. તે જમાનામાં ૧૦-૧૦ કિ.મી સાઈકલ પર કે પગે ચાલીને પંડિતજી પાસે ભણવા જતા. કેમકે જ્ઞાનપિપાસા હતી. પણ તેની સામે સુવિધાકે ન હતી. આજે સુવિધાઓ બધી છે પણ ભૂખ નથી જણાતી, કાલચક્ર જ એવો છે.

અમે પણ એ પ્રક્રિયામાંથી પસાર થયા છીએ. જે જમાનામાં અમારા ઘરમાં એક પંડિત રહેતા હતા તે પણ અમારો જ્યારે જન્મ થયો ત્યારે એ પંડિતજી પણ ગાયબ થઈ ગયા હતા. કેમકે જે પંડિતને અમારે ત્યાં ૨૦ કે ૨૫

રૂપિયા એક મહિનાનો પગાર આપવામાં આવતો હતો એવી નોકરી નો સરકારી ધોરણે પગાર હજારો રૂપિયામાં થઇ ગયા. તો પછી પંડિતજી કોઇ કુલ-પરિવારનાં આશ્રિત કેમ રહી જાય? એટલે પંડિતજી પણ ચાલ્યા ગયા. તેથી અમારી પીઢી પાસે તો તે પણ ન રહ્યું. ગામની અંદર જે નિશાળ હોય, એ નિશાળમાં પાટી-પેન લઈને જવાનું! પંડિતજી ન રહ્યા તેથી અમે પણ એ જ અંગ્રજોની અને તે પછી કોંગ્રેસે જે શિક્ષાપ્રણાલી ભારતમાં શરૂ કરી તેમાં સામેલ થઈ ગયા. એ સૌભાગ્યનો વિષય હતો કે શ્રીશ્યામુદાદા પધાર્યા અમારા ઉપનયન સંસ્કાર ઉપર ને ત્યારે એમણે કહ્યું કે ભણવું છે? તો મેં કહ્યું કેમ નહીં. આપ ભણાવતા હો તો ભણશું. તો કહે ચાલો મુંબઇ. તો ત્યાંથી સીધા મુંબઇ ગયા. પણ બધાને એવો અવસર નથી મળતો. મને જે અવસર મળ્યો તેમાં એમની પાસે જે હતું તે પૂર્ણરૂપે હું ગ્રહણ કરી શક્યો હોઇશ એવો મારો કોઈ દાવો નથી. પણ મને જે કાંઇપણ અવસર મળ્યો અને તે માટે મારા પિતૃચરણ-માતૃચરણે સમ્મતિ આપી તેવો અવસર બધાને ઉપલબ્ધ નથી થતો. આ બધું સાંભળ્યા અનુભવ્યા પછી મનમાં ઘણો તાપક્લેશ હતો કે પુષ્ટિમાર્ગની આગલી પેઢીને આ અભાવથી પીડિત ન થવું પડે, અને એને એ ફરિયાદ ન રહી જાય કે પુષ્ટિમાર્ગે અમારા માટે આવુ કંઇ ન કર્યું.

સૈદ્ધાન્તિક મતભેદોને કારણે, વર્તમાન પરિસ્થિતિ જોતાં, અન્ય વલ્લભવંશજો વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ કરવા માટે આવે એવી શક્યત ઓછી જણાય છે. તેથી "ચેરિટી બિગિન્સ એટ હોમ" પ્રમાણે વિદ્યાપીઠમાં વિદ્યાર્થી તરીકે સૌથી પહેલી આહૂતિ મેં મારા બાળકની આપવાનું યોગ્ય માન્યું છે. તેથી મારા બાળકનું ચીલાચાલુ સરકારી ભણતર છોડાવીને તેને સંસ્કૃત અને શાસ્ત્ર ના અભ્યાસમાં દીક્ષિત કર્યો છે.

આગળ જે થશે તે તોં પ્રભુ જાણે પણ એક સારો અવસર એ પણ મળ્યો છે કે અન્ય બ્રાહ્મણ બાળકોની સાથે એક વૈષ્ણવ બાળક પણ આપણને આ વિદ્યાપીઠમાં મળ્યો છે. તેના માતાપિતાને ખરેખર ધન્યવાદ આપવા જોઇએ કે એમણે પોતાનાં બાળકને આધુનિક શિક્ષાપદ્ધતિમાંથી હટાવી અને સંસ્કૃત અને શાસ્ત્રની અધ્યયન પ્રણાલી માટે આપ્યો. તેઓ પોતાનાં મનમાં બહુ સ્પષ્ટ છે કે મારે બાળકેને કોઇ નૌકરી કરાવવી નથી. મારા ઘરનો ધંધો છે, બહારનું નહીં ભણે

તો પણ સરવાળો, બાદબાકી, ગુણાકાર, ભાગાકાર આવડશે તો મારો દીકરો ધંધો કરી શકશે. એનાં માટે મારે કોઇ કોલેજમાં એમ.બી.એ કે સી.એ કે સી.એફ. કરાવવાની જરૂર નથી. એ બાળક ગોપાલદાસ છે. આપણા માટે બહુ આનંદનો વિષય છે. એ એક આશાની કિરણ છે. આ જે પણ આજે વિદ્યાપીઠમાં થઈ રહ્યું છે એનો પ્રભાવ આપણને અત્યારે નહિં દેખાય. પણ વીસ વર્ષ પછી રાજકોટ ગામમાં એક વૈષ્ણવ વલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠમાં આચાર્ય (એટલે કે આધુનિક ભાષામાં એમ.એ) સુધીનું શાસ્ત્ર અને સંપ્રદાયનું અધ્યયન કરીને જશે, તે વખતે ૪૦ કે ૫૦ લાખની વસ્તીમાં એ એક જ વ્યક્તિ હશે કે જે સમ્પ્રદાયને અને શાસ્ત્રને એના મૂળ ગ્રન્થોંથી જાણતો હશે. ગામ એની પાસે પૂછવા જશે કે પુષ્ટિમાર્ગ શું છે!

પુષ્ટિમાર્ગીય શિષ્યસમુદાય અને અમે ગુરૂકુલો ની શાસ્ત્રનિષ્ઠા અને બૌદ્ધિક સ્તર નો સર્વે કરવામાં આવે તો સ્થિતિ બહુ આશાજનક નથી જણાતી. જ્યારે સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં વલ્લભવેદાંતનો એક વિભાગ ખોલવામાં આવ્યો ત્યારે ઉદ્ઘાટનમાં મને બોલાવવામાં આવ્યો હતો. કથાકાર રમેશ ઓઝા પણ હતા અને યુનિવર્સિટીનાં ચાંસેલર વગેરે પણ હતા. સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં વલ્લભવેદાન્તનો વિભાગ એ આશાએ ખોલ્યો હતો કે રાજકોટમાં ૨૦-૨૫ લાખ વૈષ્ણવો છે અને આસપાસનાં ક્ષેત્રમાં ગણિયે તો ઔર બીજા ૨૦-૨૫ લાખ વૈષ્ણવોની સંખ્યા હોય. તો એમને એવી આશા હતી કે સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં વલ્લભવેદાંતનાં વર્ગમાં આપણને અનાયાસ વિદ્યાર્થીઓ પ્રાપ્ત થઈ જશે. પણ યુનિવર્સિટીનો નીયમ એ છે કે ૧૨મું પાસ થયા પછી સર્ટિફિકેટ કોર્સ થાય, અને ગ્રેજ્યુએશન થયા પછી પોસ્ટગ્રેજ્યુએશનના યુનિવર્સિટીનાં કોર્સિસ જોઈન કરી શકાય. તે ક્ષેત્રમાં વલ્લભવંશજનાં બાળકો પણ ખૂબ રહે છે. રાજકોટમાં ઘણા બધા વલ્લભવંશજો છે. એટલે એમણે ટિપ્પણી જોઇને સર્વે કર્યો કે આટલા નવી પેઢીનાં બાળકો છે. પણ જ્યારે ઉદ્ઘાટન સમારોહ થઈ ગયો, એડમિશનની પ્રક્રિયા શરૂ થઈ ત્યારે ખબર પડી કે બારમું પાસ તો અહિંયા દુર્લભમાં દુર્લભ છે. કેમકે સોની સમાજમાં દસમું ધોરણ ફેલ થાય તો સોની બાપ ઉત્સવ મનાવે છે કે હવે મારો દીકરો ભણતર મૂકીને ધંધો સંભાળશે. પાસ થઈ જાય તો છાજિયા કૂટે કે મારી દુકાનનું, મારા ધંધાનું શું થશે. હવે દસમી ફેલ જ્યાં યોગ્યતાનું હાઇએસ્ટ માપદંડ ગણાતું હોય ત્યાં યુનિવર્સિટીનાં સર્ટિફિકેટ કોર્સ

માટે કેંડિડેટ મળે ક્યાંથી! વલ્લભવંશજોનો સર્વે કરતાં પણ બહુ આશ ન દેખાઈ. શાસ્ત્ર ની વાત તો દૂર રહી, આધુનિક ભૌતિક શિક્ષણમાં પણ જ્યાં બારમું પાસ સુધી લોકો પહોંચતા ન હોય ત્યાં યુનિવર્સિટિની શી દશા થાય? એટલે આખરે તે વિભાગ ૨ વર્ષમાં બંધ થઈ ગયો. આપણી આવી કંગાળિયત છે.

આ બધો વિચાર કરીએ તો આપણને બહુ ઉત્સાહજનક પરિસ્થિતિ ન જણાય. પણ એ કેલ્યુલેશનથી આપણે આ કેન્દ્રની સ્થાપના નથી કરી. આપણી કોઈ એવી અપેક્ષા નથી કે અહિંયા લોકોની ભીડ ઉમટે. આપણી અપેક્ષા એવી છે કે આખા વિશ્વમાં કોઈપણ વ્યક્તિને પુષ્ટિમાર્ગ સંબંધી કાંઇ પણ મટીરિયલ, જાણકારી, ગ્રન્થ સાહિત્ય જોઈતું હોય, કોઈપણ પ્રકારનું ગાઈડન્સ જોઈતું હોય, પરંપરાગત અધ્યયનની એને આવશ્યકતા હોય તો તેની પૂર્તિ માટે સમ્પ્રદાયના સ્તરે વિશ્વમાં એક સ્થાન હોવું જ જોઈએ. બસ, વિદ્યાપીઠની નિર્માણ પાછળ આ જ ઉદ્દેશ્ય છે. અહિંયા એક વિદ્યાર્થી ભણે ચાહે ૨૧ ભણે એનાથી કોઈ મતલબ નથી. જરૂરીયાત વાળાને એ ફરિયાદ ન રહેવી જોઈએ કે પુષ્ટિમાર્ગમાં આવું કોઈ સેંટર નથી. બસ આટલું જ આપણું લક્ષ્ય છે.

પરિસ્થિતિ જોકે એટલી નિરાશ જનક નથી દેખાતી. આપણે છેલ્લા ૨૦-૨૨ વર્ષાથી વિદ્યપીઠનું નિર્માણ થયું ન હતું ત્યારે નણ સમયે-સમયે અધ્યયનસત્રનું આયોજન નિરન્તર કરતા આવ્યા છીએ. અન્દાજે ૭૫-૧૦૦ જેટલા નાના-મોટા વૈષ્ણવ વિદ્યાર્થીઓ સતત સત્રમાં ભાગ લેતા આવ્યા છે. આજે આપણી પાસે વિદ્યાપીઠ છે જ્યાં ૨૦૦ વિદ્યાર્થી રહીને ભણી શકે. ભોજનાલય, સભાખંડ, અધ્યયન ખંડ, પુસ્તકાલય, રમત-ગમ્મતના સાધનો વગેરે બધું છે. અને આટલા વર્ષોમાં આપણે જોઈએ છીએ જ્યારે-જ્યારે પણ અધ્યયનસત્રનું આયાજન થાય છે ત્યારે-ત્યારે આપણી વ્યવસ્થાનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ થાય છે.

આચાર્યભવન :

આચાર્યભવન અને તેમાં શ્રીમહાપ્રભુ સ્વરૂપની પ્રતિષ્ઠા નો જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે તો એ વિષયમાં વિદ્યાપીઠથી જોડાયેલ બધા લોકોએ એના નિર્માણ પાછળનું પ્રયોજન સમજી લેવું જોઈએ. આજે આપણે બધા નિર્માણાધીન

આચાર્યભવનમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના સાન્નિધ્યમાં બેઠા છીએ. એનું મુખ્ય પ્રયોજન છે : વર્તમાન સમયમાં ધંધાકીય રૂપે ચાલતી અને પુષ્ટિસિદ્ધાન્ત થી સદંતર વિપરીત સાર્વજનિક હવેલી-મન્દિરો ના સિદ્ધાન્તસમ્મત વિકલ્પ રૂપે પુષ્ટિમાર્ગના ગુરુ એવા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યની સેવા કે જે પ્રકાર પુષ્ટિમાર્ગમાં આરમ્ભથી જ બેઠકજી, હસ્તાક્ષરજી વગેરેની સેવા રૂપે ચાતો આવ્યો છે, વિદ્યાપીઠમાં અધ્યયન માટે આવતા વૈષ્ણવ વિદ્યાર્થીઓને સદાચાર-અપરસ વૈષ્ણવવેશ, વૈષ્ણવચિહ્ન ધારણ કરવા, સેવોપયોગી શિષ્ટાચાર વગેરે વિષયોનું પ્રશિક્ષણ આપવું, આચાર્યચરણોના સાન્નિધ્યમાં ભગવચ્છાસ્ત્રો નું અધ્યયન-પારાયણ લીલાવગાહન આદિ કરવું. આ સાથે ભગવત્સેવોપયોગી કલાઓનું પ્રશિક્ષણ પણ આપવું. જેમના નામથી આપણી વિદ્યાપીઠ છે એ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યના નામાત્મક સ્વરૂપ એવા ષોડશગ્રન્થ, નિબન્ધ, સુબોધિની, ભાષ્ય આદિ નું સેવન તો આપણે અનવરત કરી જ રહ્યા છીએ. આ સાથે આ વિદ્યાપીઠમાં આપ સ્વરૂપાત્મના પણ બિરાજે તો સોનામાં સુગન્ધ ભળે. બસ આજ એક પ્રયોજન છે.

ગ્રન્થમન્દિર :

આચાર્યભવન નો બીજો ભાગ પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રન્થ સાહિત્યના સંગ્રહ, સંરક્ષણ અને એના ડિઝિટલાઈઝેશન માટે છે. આજે પુષ્ટિમાર્ગ પાસે ખાસ કરીને ગુરુઘરો માં હસ્તલિખિત પ્રાચીન સામ્પ્રદાયિક અને ઈતર શાસ્ત્ર ગ્રન્થો નો વિપુલ ભંડાર છે. ઘણા વર્ષો પહેલા વડોદરામાં બેંક ઓફ બરોડાના મેનેજર હતા - એ.સી.શાહ એમણે એક સર્ક્યુલર બધાને મોકલ્યો હતો કે આપણે આપણા સંપ્રદાયનાં દુર્લભ પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથો-સાહિત્યના રક્ષણનો ઉપક્રમ કરીએ. કેમકે છૂટાછવાયા વલ્લભવંશજોના ઘરોમાં એટલું વિશાળ સાહિત્ય છે કે કોઈ મોટી યુનિવર્સિટીની લાઈબ્રેરીમાં કે મ્યુઝિયમમાં પણ ન હોય. અમારું ઘર શ્રીગિરિધરજીનાં ઘરમાંથી વિભક્ત થતાં-થતાં- તેની ૧૫-૨૦ શાખાઓ થઈ ગઈ એટલે બહુ નાનું ઘર ગણાય પરંપરાની દ્રષ્ટિથી. તેમ છતા અમારા ઘરની અંદર કમસેકમ ૧ ટ્રક ભરાય તેટલા હસ્તલિખિત ગ્રંથો છે. તો જે ઘરો મુખ્ય છે, કે જેની પરંપરા સીધી ચાલી આવી રહી છે, એમનો સંગ્રહ તો એનાંથી પણ વિપુલ છે. જેમ કામવન, નાથદ્વારા, કાંકરોલી, કોટા પ્રથમેશજીનું વગેરે. સૂરતનું ઘર પણ શ્રીપુરુષોત્તમજીની વિદ્વત્ પરંપરામાં આવતું રહ્યું પણ

સૂરતમાં આગની હોનારતો થઇ, શિવાજીએ સૂરત લૂટ્યું, જળની હોનારતો પણ થઇ અને એ પરિસ્થિતિમાં ત્યાંનું ઘણું બધું ગ્રંથસાહિત્ય બળી ગયું, અથવા પલળીને નષ્ટ થઇ ગયું.

ગટ્ટુલાલાજી જૂનાગઢ ઘરનાં બેટીજીનાં પુત્ર હતા. જૂનાગઢ ઘરમાં પણ વિપુલ ગ્રંથસાહિત્ય છે. તે જ રીતે જીવનલાલજી મહારાજશ્રી જેમણે પુષ્ટિમાર્ગમાં ગ્રંથોનું પ્રકાશન સૌથી પહેલા આરંભ કરાવ્યું, પોરબંદરનું ઘર ત્યાં પણ વિશાળ ગ્રંથ સાહિત્ય છે. બગસરા ખૂબ મોટો સંગ્રહાલય છે. એમ પુષ્ટિમાર્ગીય ગ્રંથસાહિત્યને જો આપણે એક સ્થળે ભેગું કરવાનો વિચાર પણ જો કરીએ તો આપણી વિદ્યાપીઠ નાની પડે. બન્ને પરિસરને ભેગા કરીએ તો પણ એ હસ્તલિખિત ગ્રંથોને રાખવાની જગ્યા રહે નહીં.

આ બધું સાહિત્ય સમય, મૌસમ, હોનારત, ઉધઇ જેવા જીવોએ બધાથી નષ્ટ થાય તેવું સાહિત્ય છે. એ જમાનામાં સ્કેનર આવ્યા ન હતા, કે બીજી ટેક્નોલોજી જેવી કે ડીજિટલ ફોટોગ્રાફી શરૂ થઇ ન હતી. એટલે તે વખતે લોકો પોતાની પાસેના દુર્લભ હસ્તલિખિત ગ્રંથો ને બ્લેક એન્ડ વ્હાઇટ ફોટોગ્રાફનાં રૂપમાં સાંચવીને રાખતા. આપણે એમ માનતા કે ફોટો લીધા એટલે સુરક્ષિત થઇ ગયા. પણ આજે જ્યારે એ ફોટોગ્રથની થપ્પીને હાથમાં લઇએ તો બધા એક-બીજા સાથે ચોંટી ગયેલા મળે છે! આજે તે કોઇ ઉપયોગનાં નથી રહ્યા. નેગેટિવને પણ સાચવવું સંભવ ન રહ્યું એટલે એ સાધનો તે વખતે આપણને સારા લાગતા હતા. પણ સુરક્ષિત રાખે એવી સ્થિતિ ન રહી.

એનાં પછી માઇક્રોફિલ્મ શરૂ થઇ. એટલે ઘણી બધી લાઇબ્રેરીએ મેન્યુસ્ક્રિપ્ટ્સની માઇક્રોફિલ્મ બનાવી. પ્રોજેક્ટરથી સ્ક્રીન ઉપર એને જોઇ શકાય. પણ હતું એ પણ પ્લાસ્ટિક મટીરિયલ! એની જાળવણી અને ફરીથી ઉપયોગ કરવા માટે સાધનો બધા પાસે હોય નહીં, અને એ રોલ પણ ચિપકીને ફરી પાછો કોઇ કામનો રહી ન જાય. એ બધી ટેક્નોલોજી જેમ-જેમ આવતી ગઇ, લોકોએ ઉપયોગ કર્યો પણ આટલા બધા સાહિત્યની માઇક્રોફિલ્મ થવી કે ફોટોગ્રાફી થવી સંભવ ન રહી. અને કર્યા પછી પણ મૂળ ગ્રન્થો તો હેંડમેડ કાગળના હોવાથી બચી પણ જાય પરન્તુ કચકડાના ફોટો-ફિલ્પ તા ક્યારના નષ્ટ થઇ ગયાં!

આ દરમ્યાન એક પછી એક આપણા દુર્લભ ગ્રન્થ સાહિત્યના નષ્ટ થવાના દુઃખદ સમાચાર મળતા રહે છે. જેમ ગટ્ટુલાલાજીનું સ્થાન મુમ્બઇ-ભૂલેશ્વરમાં પુષ્ટિમાર્ગનો સૌથી મોટો સંગ્રહ કહેવાય છે. વોલ્યૂમ વાઇઝ તો ઘણી બધી જગ્યાએ હોય, પણ દુર્લભમાં દુર્લભ જે હસ્તલિખિત ગ્રંથો અને પ્રાચીનમાં પ્રાચીન જે હસ્તલિખિત ગ્રંથો ગટ્ટુલાલાજીની લાઇબ્રેરીમાં હતાં. પરન્તુ ગટ્ટુલાલાજીનાં ગોલોકવાસી થયા પછી તે સ્થાનના ટ્રસ્ટીઓ તેમના દુર્લભ ગ્રન્થોને સાંચવી ન શક્યા. મુંબઇની ભેજવાળી હવા, ઉધઇ આ બધાને કારણે સંપૂર્ણ સાહિત્ય નષ્ટ થઇ ગયું. એમાંનું કાંઇજ ન બચ્યું.

આ બધા પરથી એક વિચાર આવ્યો કે સમ્પ્રદાયની પાસે કોઇ સ્થાન અની દુર્લભ પરમ્પરાના સંરક્ષણ માટે હોવું જોઇએ. ખાસ તો એ કારણથી આચાર્યભવનનું મુખ્ય નિર્માણ થયું છે. અહીં આપણા પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રંથો ફિઝિકલી પણ સચવાય. કોઇ મૂળ ગ્રન્થો ન આપે પણ અને ડિજિટલાઇઝ કરાવવા ચાહે તો તે પણ કરી અપાય. આ માટેની સુવિધા સમ્પ્રદાય પાસે હોવી જોઇએ. આ ઉપરાંત આ બધું સાહિત્ય એની જેને જરૂરીયાત હોય તેને ઉપલબ્ધ પણ થઇ શકે તેવી વ્યવસ્થા હોવી જઇએ. હું તમને મારી વાત કહું.
પ્રદીપ અને વિવરણ એ બ્રહ્મસૂત્રાણુભાષ્ય ઉપરની બે ટીકાનું પ્રકાશન ગયા વર્ષે આપણે કર્યું. તે પહેલાં હું જોધપુર ગયો હતો. પ્રદીપ એટલે ઇચ્છારામ ભટ્ટ ડાકોરનાં જે દયારામભાઇનાં ગરુ હતા એમણે અણુભાષ્ય પર વ્યાખ્યા લખી હતી. વિવરણ એ કાશીવાળા શ્રીગિરિધરજીની ટીકા છે, બ્રહ્મસૂત્ર પરની. પણ અમે જ્યારે પાઠભેદ જોઇ રહ્યા હતા ત્યારે ઘણી બધી જગ્યાએ પ્રામાણિક પાઠનું નિર્ધારિણ થઇ નહોતું શકતું. કેમકે એનું મિલાન કરવા માટે કોઇક પ્રાચીન હસ્તલિખિત કોપી હતી નહીં. પણ જોધપુર જવાનું થયું ત્યારે જોધપુરનાં રાજાના સંગ્રહમાં પ્રદીપ-વિવરણની પ્રાચીન હસ્તપ્રત હોવાનું મારા ધ્યાનમાં અવ્યું. અમારા પૂર્વજો જોધપુરનાં હતા. ચોપાસની. ત્યાંથી ૬ ભાઇઓ વિભક્ત થયા. એમાંથી મદ્રાસ, માંડવી, ખંભાળિયા, રાજકોટ, જૂનાગઢ, જામનગર, મોટા મંદિર આ બધી શાખાઓ થઇ. એટલે મૂળ જે ચોપાસનીનું જે હસ્તલિખિત ગ્રંથનું સાહિત્ય હતું તેમાંથી ત્યાનાં આશ્રિત કોઇ પંડિતે ચોરીને જોધપુર રાજા ની લાઇબ્રેરીને વેચી આપ્યું હતું. અમારે ત્યાં જે મિસિંગ હતું તે રાજાના કેટલોગમાં ઉપલબ્ધ હતું. ત્યારે મને ખબર પડી કે ચોપાસનીમાંથી જે

સાહિત્ય અમારે ત્યાં આવ્યું, તેમાંથી જે નથી તે જોધપુરનાં રાજાનાં સંગ્રહાલયમાં છે. હું જોધપુર ગયો અને ત્યાંનું કેટલોગ જોયું તો ખબર પડી કે જે હસ્તલખિત પ્રતિઓ અમારા હકની છે એ તો રાજાના સંગ્રહમાં બિરાજે છે. એટલે ત્યાંના ક્યુરેટર ને મેં વિનન્તી કરી કે અત્યારે આ ગ્રન્થ પ્રકાશનની પ્રક્રિયામાં છે અને તે માટે આ-આ હસ્તલિખિત પ્રતિઓની ફોટો કૉપિ અમને જોઈએ છીએ. એમણે તે ન આપવા માટે ઘણી બહાનાબાજી કરી. તે પછી ખુબ લાંબો પત્રાચાર ચાલ્યો. સરકારી વ્યવસ્થાને પણ શરમાવી દે એટલો સમય નીકળી ગયો. ૬ મહિનાનાં પત્રાચાર પછી એમણે જવાબ આપ્યો કે અમે ફક્ત ત્રણ-ચાર પેજ ની જ ફોટોકોપી કરીને આપી શકીએ, તમે ૩૦૦ પેજ માંગો તો ન આપી શકીએ. એનાં માટે તમારે અમારી લાઈબ્રેરીમાં બેસીને સંશોધન કરવું પડે! વિચારો, એ હસ્તપ્રત આપણી છે, પુષ્ટિમાર્ગની છે, અમારા ચોપાસેની અને માંડવી ઘરની છે. છતાં આપણને એની ફોટોકૉપી મેળવવા માટે આટલા વલખાં મારવા પડે છે. અને તે પછી પણ પરિણામ શું? શૂન્ય. આખરે હતાશ થઈને જે મારી પાસે હતું તેનાં આધારે વિવરણ અને પ્રદીપ સાથે પુસ્તકને પ્રકાશિત કરવું પડ્યું. આપણે જે વસ્તુને નથી સાચવી શક્યા તેનો દંડ આપણને હવે ભોગવવાનું છે. આવી પરિસ્થિતિ ફરીથી ન આવે, એનાં માટે આપણી પાસે કોઈ એવો સેંટ્રલ સર્વર હોવો જોઈએ કે જે સર્વરમાં સ્કેન થએલા બધા જ ગ્રંથોની ઈમેજ હોય, એનો ડેટાબેઝ હોય, એમાંથી જે વ્યક્તિને જે પણ ગ્રંથનાં જે પાનાને એક્સેસ કરવાની ઈચ્છા હોય, એ એક્સેસ કરીને પોતાનાં ઘરે બેસીને એનું સંશોધન કરી શકે, કે પ્રિંટ કાઢી શકે.

મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય ના મન્દિર નું પ્રયોજન

એક પ્રશ્નોત્તરી

ઉત્તરદાતા : પૂજ્ય ગોસ્વામી શ્રીશ્યામ મનોહરજી (કિશનગઢ-પાર્લા)

સવાલ : મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મંદિરની સ્થાપનાની શી પૃષ્ઠભૂમિ છે?

જવાબ : મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના સિદ્ઘાંતો પ્રમાણે ભગવાનની સેવા ભક્તે પોતાના ઘરમાં, પોતાન ધનથી, જાતે જ કરવી જોઈએ. પુજારી, પુરોહિત દ્વારા બીજાઓના ધનથી અથવા સાર્વજનિક મંદિરોમાં સેવા કરાવવી જોઈએ નહીં. સાર્વજનિક મંદિરોમાં દર્શનાર્થી ભક્તોના ધનથી પુજારી, પુરોહિત દ્વારા કરાવવામાં આવતી ભગવાનની સેવા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના સિદ્ધાંતોથી સર્વથા વિપરીત છે. આ વિકૃતિ અંગે શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના પંચશતાબ્દિ મહોત્સવના મહાન પ્રસંગે આત્મચિંતન તથા સિદ્ધાંતચિંતન દ્વારા તેમાં સુધારો થાય તેવી અપેક્ષાથી મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનું આ મંદિર સ્થાપિત થયેલ છે.

સવાલ : મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મંદિરની સ્થાપનાનું પ્રયોજન શું છે?

જવાબ : મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મંદિરની સ્થાપના દ્વારા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભ તરફ પાછા ફરીએ એવો ઉદ્‌ઘોષ કરતાં આપણે એમ કહેવા માંગીએ છીએ કે વલ્લભ સંપ્રદાયના મંદિરોને આપણે શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના સિદ્ધાંતો માટે પ્રેરણા આપનારા બનાવવા જોઈએ. આવા પ્રયોજનથી કિશનગઢમાં જ નહીં પરંતુ સમગ્ર ભારતમાં સર્વત્ર સંપ્રદાયના બધાં અંગત કે સાર્વજનિક મંદિરોને મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મંદિરોમાં પરિવર્તન કરવાનું કહેતાં આ કાર્યક્રમ રજૂ કરીએ છીએ.

સવાલ : મંદિરનો આ પ્રકાર મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના સિદ્ધાંત અને વલ્લભ સંપ્રદાયની પરંપરાને અનુકૂળ છે ખરો ?

જવાબ : મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મંદિરની સ્થાપના તદ્દન નવીન અથવા તેમના સિદ્ધાંતોથી પ્રતિકૂળ નથી. સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજીએ પણ કેટલાય ભક્તોને સેવા માટે પોતાના હસ્તાક્ષર, પાદુકા વગેરે પધરાવી આપ્યાં હતાં. ખાસ કરીને જે ભક્તોથી સિદ્ધાંતસંમત પ્રકારે કૃષ્ણસેવાનો નિર્વાહ સંભવ ન હતો તેવા ભક્તો માટે

આ પ્રકાર બતાવવામાં આવ્યો હતો. પરંપરા પ્રમાણે પણ શ્રીમહાપ્રભુજીની બધી બેઠકોમાં તેમની સેવાનો પ્રકાર પ્રચલિત છે જ. કોટામાં પણ શ્રીબડે મહાપ્રભુજીનાં મંદિરમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવાનો પ્રકાર પ્રાચીન સમયથી ચાલ્યો આવે છે. ભારતીય પરંપરા પ્રમાણે પણ ગુરુ અને ગોવિંદ ની સેવાના વિકલ્પમાં ગુરુસેવાની પ્રાથમિક્તાનો સર્વત્ર સ્વીકાર થયેલો જ છે.

સવાલ : મંદિરમાં જ્યારે ભગવાન કૃષ્ણનું સ્વરૂપ બિરાજમાન હોય ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીનું સ્વરૂપ પધરાવવું યોગ્ય છે?

જવાબ : મંદિરમાં જ્યારે ભગવાનનુ એક સ્વરૂપ બિરાજતું હોય ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીનું સ્વરૂપ પધરાવવું યોગ્ય છે. કેમ કે ગુરુકૃપા વિના સાક્ષાત ભગવાન સુધી પહોંચી શકાતું નથી. ગુરુકૃપા પણ ત્યારે જ સંભવિત છે કે જ્યારે આપણે ગુરુના ઉપદેશનું પાલન કરીએ. ગુરુનો ઉપદેશ સાર્વજનિક મંદિરમાં નહીં પરંતુ સેવકને માટે પોતાના ઘરમાં, પોતાના ધનથી, જાતે જ કૃષ્ણસેવા કરવાનો છે. તેથી વર્તમાન સમયમાં સિદ્ધાંતથી વિપરીત ચાલતી મંદિરની પ્રણાલિકામાં સુધારો કરી, આ મંદિરોમા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનું સ્વરૂપ પધરાવી તથા ઘરમાં ઘરની રીતે કૃષ્ણસેવા કરવાનું જ સંભવિત છે.

સવાલ : શું વલ્લભ સંપ્રદાયના અન્ય આચાર્યો પણ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભા-ચાર્યજીના મંદિરની સ્થાપનાના વિચાર સાથે સહમત છે?

જવાબ : અમારા દ્વારા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય મંદિર સ્થાપના સમારોહ પ્રસંગે આપના શુભાશીર્વાદ તથા સંદેશાઓ મોકલવા વિનંતી કરતા તાર મોકલવામાં આવેલા, તેના જવાબમાં આચાર્ય ગોસ્વામી મહાનુભાવોની સંમતિના સંદેશા નીચે પ્રમાણે પ્રાપ્ત થાય છે :

(૧) ગો. શ્રીગોવિંદલાલજી મહારાજ, તિલકાયત, શ્રીનાથદ્વારા.

આપના તારના સંદર્ભમાં શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્ય પંચશતાબ્દિ મહોત્સવમાં વિવિધ સમારંભોના સફળ આયોજન માટે અમારા હાર્દિક શુભાશીર્વાદ.

(૨) પ્રથમ પીઠાધીશ ગો. શ્રીરણછોડાચાર્યજી (કોટા – જતિપુરા)

(ક) મહાપ્રભુ સ્વરૂપ પ્રતિષ્ઠા માટે મારી હાર્દિક વધાઈ અને વૈષ્ણવોને આશીર્વાદ. આ સમારોહ આપણને સાચી દિશા બતાવે છે. આપણા મહાપ્રભુની દિવ્યકૃપા આપણા ઉપર અને વૈષ્ણવો ઉપર વરસો.

(ખ) પુષ્ટિમાર્ગ માટે મહાનતમ આધારપદ(ભૂત?) કાર્ય ! અખિલ ભારતીય પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પરિષદ, શ્રીવલ્લભ પંચશતાબ્દિ સમારોહ રાષ્ટ્રીય સમિતિ તથા પિપલ્સ પ્રોગ્રેસિવ સોસાયટી તરફથી પણ વધાઈ સ્વીકારજો.

(૩) તૃતીય પીઠાધીશ ગો. શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી મહારાજ (કાંકરોલી).

આપના આ કાર્યની હૃદયથી પ્રશંસા કરું છું. ઉપસ્થિત નથી રહી શક્યો પરંતુ મારો પૂર્ણ સહયોગ છે.

(૪) ચતુર્થ પીઠાધીશ ગો. શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી (ગોકુલ)

મુંઝવણભર્યા સમય પછી શ્રીમહાપ્રભુજીના મંદિરની સ્થાપનાથી નવ શુભારંભ સિદ્ધ થાવ તથા આચાર્યચરણના સિદ્ધાંતોના પ્રસાર અને વાસ્તવિક પ્રકાશનોનું તે માધ્યમ બને. આપના સમારોહને પૂર્ણ સફળતાની શુભકામના.

(૫) પંચમ પીઠાધીશ ગો. શ્રીગોવિંદરાયજી, દ્વારા ગો. શ્રીગિરિધરબાવા (કામવન)

શ્રીવલ્લભ મંદિર સ્થાપના દ્વારા વલ્લભ સંપ્રદાયને યોગ્ય માર્ગે લાવવા માટે અમારાં હાર્દિક અભિનંદન અને શુભાશીર્વાદ.

(૬) ગો. શ્રીકલ્યાણરાયજી (પૂના)

વર્તમાન પરિસ્થિતિના ઉપચારના રૂપમાં સ્વતંત્ર રીતે શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવાનો પ્રકાર ઉચિત જ છે. આ પ્રયાસ સફળ થાય એ જ મંગળ કામના છે.

(૭) ગો. શ્રીગોવિંદરાયજી મહારાજ (પોરબંદર)

મહાપ્રભુ મંદિર સ્થાપના સમારોહ માટે હાર્દિક વધાઈ અને શુભાશીર્વાદ. તેના ઉદ્દેશોની સફળતા માટે શુભકામનાઓ.

(૮) ગો. શ્રીવ્રજભૂષણલાલજી (ચાંપાસેની – જામનગર)

તાર મળ્યો. સમારોહની સફળતા માટે શુભકામના. હાર્દિક શુભાશીર્વાદ સ્વીકારજો.

સવાલ : મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના આ મંદિરમાં મહાપ્રભુની સેવાનો પ્રકાર કેવો રહશે?

જવાબ : આ મંદિરમાં મહાપ્રભુ શ્રી વલ્લભાચાર્યજીની સેવાનો પ્રકાર આચાર્ય સ્વરૂપ તથા ભાવમર્યાદાને અનુરૂપ રહેશે. બધાં બ્રહ્મસંબંધી પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો ઝારી-ચરણસ્પર્શ વગેરે માટે બેઠકના પ્રકારથી સેવામાં નાહી શકશે, પરંતુ તે મંદિર પોતાનું અંગત હોવાથી તેને માટે પહેલાંથી અનુમતિ મેળવવાની જરૂરી

રહેશે. ત્યાં ભેટ ધરવાનું સર્વથા વર્જિત રહેશે. ઉત્સવ આદિના ક્રમમાં ચાર જયંતી જેવા ઉત્સવો આનંદપૂર્વક મનાવાશે. પરંતુ કૃષ્ણલીલા સાથે સંબંધિત ઉત્સવ-ડોલ, અન્નકૂટ વગેરે આચાર્યસ્વરૂપને અનુરૂપ ન હોવાથી નહીં મનાવાય. આચાર્યની સન્મુખ ભગવદ્લીલાના અવગાહનની ભાવનાથી નિત્યક્રમ, ઉત્સવક્રમ તથા ઋતુક્રમની પ્રણાલિકા મુજબ કીર્તન-ગાન થશે. ગોસ્વામી બાળકો સિવાય બીજા કોઈ દ્વારા શ્રીમહાપ્રભુજીને સખડી અને અનસખડીનો ભોગ ધરાવી શકાશે નહીં. આરતિ નિત્યક્રમ અનુસાર થશે. મંગળા, શૃંગાર, રાજભોગ, સંધ્યાઆરતિ અને શયનઆરતિ ના દર્શનના ક્રમમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની પ્રાતઃ સંધ્યોપાસના, મધ્યાહ્ન સન્ધ્યોપાસના, સાયં સંધયોપાસના તથા સુબોધિની પ્રવચનની ભાવનાથી દર્શન ખુલશે. સંક્ષેપમાં સેવાનો આ પ્રકાર રહેશે.

સવાલ : પ્રચલિત શ્રીકૃષ્ણસેવાર્થ મંદિર તથા નવસ્થાપિત મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મંદિરમાં શો તફાવત છે ? આથી બંનેની ઉપયોગિતા અને મહત્વમાં શો તફાવત પડશે ?

જવાબ : કેવળ શ્રીનાથજીના અપવાદને બાદ કરતાં કૃષ્ણસેવાનો સિદ્ધાંત મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના મતે ગૃહસેવાનો હતો. આજે તે મંદિરસેવામાં વિકૃત (સાર્વજનિક) થતાં અથવા તો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટના રૂપમાં પરિવર્તિત થતાં તે નભી શકે તેમ નથી. કૃષ્ણસેવાના સાર્વજનિક મંદિરના રૂપમાં નિર્વાહ માટે કાં તો કોઈ ટ્રસ્ટ બનાવવું પડે છે અથવા દર્શન માટે આવેલ વ્યક્તિઓ પાસેથી ભેટ લેવી પડે છે. આ બંને સ્થિતિમાં સિદ્ધાંત અનુસાર સેવા સેવા નથી રહેતી, ઊલટું, આવી સેવાને મહાપ્રભુ ભગવાન પ્રત્યે આપણો અપરાધ કે દોષ માને છે. ભગવત્સેવા માટે ધન લેવું કે ધન આપવું એ બંનેનો ષોડશ ગ્રંથમાં નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે. વલ્લભસિદ્ઘાંત પ્રમાણે બહારની વ્યક્તિને આપણી ભગવત્સેવાનાં એક વખત દર્શન કરાવવા માત્રથી વ્યક્તિની એક વર્ષ પર્યંતની કરેલી ભગવત્સેવા નિષ્ફળ જાય છે. આવી નિષ્ફળ સેવાથી તથા આવા અપરાધથી બચવાનો ઉપાય કૃષ્ણ મંદિરમાં સંભવિત નથી, પરંતુ શ્રી મહાપ્રભુજીના મંદિરમાં સંભવિત છે.

આ બંને મંદિરોમાં આ મોટું અંતર છે. આજની આર્થિક મુશ્કેલીઓના યુગમાં વેતન ઈચ્છુક કર્મચારીઓ દ્વારા કૃષ્ણસેવાનું મંદિર ચલાવવામાં કોઈ ઔચિત્ય નથી. આ વેતન ઈચ્છુક કર્મચારીઓને પૂરતા પ્રમાણમાં વેતન પણ ચૂકવી શકાતું નથી અને ભવિષ્યમાં ઓછું વેતન લઈ કામ કરનાર યોગ્ય

કર્મચારીઓ પણ મળવા મુશ્કેલ છે. જો કોઈ વેતન ઈચ્છુક ભાવનારહિત કર્મચારી કેવળ નોકરી માટે ભગવાનની સેવા કે પૂજા કરતા હોય તો મંદિરમાં અપક્ષિત આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક વાતાવરણ પણ બની શકે નહીં. તે માટેનો દોષ તે ગરીબ કર્મચારીનો નથી, પરંતુ મંદિરની વ્યવસ્થાનો છે એમ સ્વીકારવું પડશે.

આપણા સૌભાગ્યથી મહાપ્રભુજીની સેવામાં ભાવહીન વ્યર્થ આડંબરની પરંપરા હજી વિકસી નથી અને વૈષ્ણવોને સેવા કરવાનો કોઈ પ્રતિબંધ પણ નથી. જે બ્રાહ્મણોના હાથે તૈયાર થયેલી અન્ન સામગ્રી અમે ખાઈ શકીએ છીએ એવા બ્રાહ્મણ સિવાય અન્ય બ્રાહ્મણોની નિયુક્તિ મંદિર પોતાનું હોવાના કારણે પણ સંભવિત નથી. જો ચાલી આવેલી આ પ્રણાલિકામાં યુગને અનુરૂપ પરિવર્તન કરવું હોય તો તે પરિવર્તન મહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતથી વિપરીત હોવું જોઈએ નહીં. આ બધી બાબતો ધ્યાનમાં રાખતા આજે શ્રીમહાપ્રભુજીના મંદિરની પ્રણાલિકામાં આપણા મંદિરોનું પરિવર્તન કરતાં મહાપ્રભના દિવ્ય સિદ્ધાંતોનો પ્રચારં, પ્રસાર, ધાર્મિક ગ્રંથ પ્રકાશન, ધર્મોપદેશ, સત્સંગ, ભગવદ્કીર્તન વગેરેના માધ્મથી જનતાને ભક્તિમાર્ગે આગળ લઈ જવાની આવશ્યક્તા છે. તે જ આ નવસ્થાપિત મંદિરની ઉપયોગીતાનું પ્રમાણ છે.

શ્રીવલ્લભ પંચશતી મહોત્સવ અને આપણું કર્તવ્ય : એક સંવાદ

જયતિ શ્રીવલ્લભાર્યો જયતિ ચ વિટ્ઠલેશ્વરઃ શ્રીમાન્
પુરુષોત્તમશ્ચ તૈશ્ચ નિર્દિષ્ટા પુષ્ટિપદ્ધતિઃ જયતિ

તા. ૨૭ માર્ચ,૧૯૭૮
પારલા-મુંબઈ

પ્રિય (નવનીતપ્રિય)શાસ્ત્રીજી

સાદર ભગવત્સમરણ.

પત્ર મળ્યો. આપની સુસ્પષ્ટ ભાવનાભિવ્યક્તિથી ઘણી જ પ્રસન્નતા થઈ.

''**ન ભયં તેન કર્તવ્યં બ્રાહ્મણાનામ્ ઈયં ગતિઃ**'' શાસ્ત્રચર્ચા માટે મનમાં કદી ભય રાખવો નહીં. કેમકે, શાસ્ત્રચર્ચા એ તો બ્રાહ્મણોનું કર્તવ્ય કે ગતિ જ છે. એ આજે પણ આપના, મારા અને શ્રીમહાપ્રભુજીના બધા જ સેવકો માટે નિતાંત લક્ષ્યમાં રાખવા જેવું છે. લૌકિક વિષયોના વાદ-વિતંડાઓથી બચવું કે ઉપેક્ષાસેવન એ એક આદર્શ હોઈ શકે છે, પણ શાસ્ત્રાર્થની ઉપેક્ષાથી કેવલ અશાસ્ત્રાર્થ અને શાસ્ત્રાનર્થ જ વધ્યા છે એથી ''**શાસ્ત્રમ્ અવગત્ય મનોવાગ્દેહૈઃ કૃષ્ણઃ સેવ્યઃ**'' સરખી રીતે શાસ્ત્ર સમજી મન, વાણી અને દેહથી કૃષ્ણની સેવા કરવી જોઈએ એ વિધાન મુજબ શાસ્ત્રાર્થ પણ એક ભગવત્સેવામંદિરનું પ્રવેશદ્વાર છે. એજ ભાવનાથી આપની સાથે હું પણ શાસ્ત્રાર્થ કરવા માગું છું; જલ્પ-વિતંડાના વિવાદની દૃષ્ટિથી નહીં. વિશ્વાસ છે જ કે આપ અન્યથાભાવ નહીં લાવશો.

આપણી રુચિને નહીં, ,પણ સિદ્ધાંતદૃષ્ટિને અને વ્યક્તિગત એષણાઓની પૂર્તિને નહીં, પણ સાંપ્રદાયિક સંગઠન વિકાસ કે હિતની દૃષ્ટિને જો આપણે મહત્વ આપતા હોઈએ તો કોઈ પણ વિષયની ચર્ચામાં કોઈ પણ પ્રકારના સંકોચની આવશ્યક્તા નથી. બાકી બધું પોતાની મેળે જ સચવાઈ જશે. પ્રયોજન સ્પષ્ટ હોય તો વ્યક્તિસંબંધી ભાવ-ભાષા-વ્યહાર પોતાની મેળે જ ગૌણ થઈ જાય છે. માતા-પિતા કે એક મિત્ર પોતાની સંતતિ કે બીજા મિત્રને વઢે, ગાળો આપે કે નિંદે પણ જ્યાં સુધી વાત્સલ્ય કે મૈત્રીની ઉષ્મા સાથે-સાથે

અનુભવાતી હોય ત્યાં સુધી કશો વાંધો આવતો નથી. તેથી જ, શાસ્ત્રીજી! આપનો ભાવ મારામાં કે મારો ભાવ આપનામાં જળવાય તેના કરતાં વધુ મહત્વપૂર્ણ આપણો ભાવ શ્રીમહાપ્રભુજીમાં રહેવો જરૂરી લાગે છે. આપણા સંબંધની આધારશિલા શ્રીમહાપ્રભુજી બન્યા રહે ત્યાં સુધી કલહ-જો કે, સર્વથા છે જ નહીં- પણ થઈ જાય તોય વાંધો નહીં આવે. મને આ પ્રસંગે આચાર્યજીના, ''સેવા તો બાપ-બેટા કર ગયે, યે તો અબ લકીર પીટત હૈં' જેવા વ્યક્ગિત આક્ષેપાત્મક ઉદ્ગાર અને એને ઉત્સવરૂપે વધાવી લેવાનો શ્રીગોકુલેશનો આદર્શ ખૂબ જ પ્રેરક લાગે છે. એથી જ આ વિસ્તૃત પત્રોત્તર લખવા પ્રેરાયો છું.

આપે હમણાં ચાલતી વિવિધ વિરોધાભાસોની વાતો લખી. ખરેખર, વિવિધ વિરોધાભાસી વાતોને લોકો એક-બીજાના વિચારો સાથે પ્રત્યક્ષમાં અથડાવતા નથી અને પરોક્ષમાં એક-બીજાને નિંદારૂપે વાગોળી-વાગોળી એ જ વિરોધાભાસનો વધારે પ્રસરાવતા રહે છે તે,

ડિંડિસ્તુ વાદિતો દ્વારિ વિશ્વેશસ્ય મયાત્ર હિ
વિદ્વદ્ભિઃ સર્વથા શ્રાવ્યં તે હિ સન્માર્ગરક્ષકાઃ

''બધા જાણે એટલા માટે આ કાશીપુરીમાં વિશ્વેશ્વરના દ્વાર આગળ મેં આ નગારું વગાડયું છે, વિદ્વાનોએ તે સાંભળવું જ જોઈએ. કારણ કે, તેઓ જ સન્માર્ગના રક્ષક છે'' ની શ્રીમહાપ્રભુજીની મનોવૃત્તિથી કેટલું વેગળું અને અસદ્વૃત્તિરૂપ છે! કેવલાદ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈત, દ્વૈત કે શુદધાદ્વૈતની વિવિધ વિરોધાભાસી વાતોથી આપણું દાર્શનિક સાહિત્ય વિકાસનાં કેવાં-કેવાં સોપાનો ઉપર આરોહણ કરી શક્યું છે, તે વિદ્વાનોથી છુપાયેલું નથી. તેથી નિઃસંકોચ આપ ભવિષ્યમાં પણ મારા આ પત્રના કે બીજા કોઈ પણ મુદ્દાઓ ઉપર વિચાર-પ્રશ્ન-આક્ષેપ-રોષ પ્રકટ કરતા રહેશો તો મને ખોટું નહિ જ લાગે, જો પ્રભુ મારી મતિ હમણાં જેવી છે તેને ફેરવી નહીં નાંખે તો. બુદ્ધિપ્રેરકકૃષ્ણસ્ય પાદપદ્મં પ્રસીદતુ!

અસ્તુ, કોઈ પણ ચર્ચાસ્પદ વિષયની રજૂઆત પહેલાં મને લાગે છે કે આપણે 'અધિકરણ'ની સ્પષ્ટતા કરી લઈએ તો સારું રહેશે. તે મુજબ આપણી ચર્ચામાં મારા મત પ્રમાણે ચર્ચા : વિષય, સંશય, પૂર્વપક્ષ, ઉત્તરપક્ષ અને સંગતિ આ પ્રકારે છે :

(૧)ચર્ચા-વિષય : શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીગુસાંઈજી તથા તેમના વ્યાખ્યાકાર પ્રાચીન વિદ્વાનોના વચન અને શિષ્ટાચારથી સિદ્ધ સેવાપ્રણાલી અને હાલમાં પંચશતીના સંદર્ભમાં આપણું પુષ્ટિજીવ તરીકે કર્તવ્ય શું છે, તે મને લાગે છે કે

આપણી ચર્ચાનો મુખ્ય વિષય છે.

(૨) સંશય :

(ક) આપના અભિપ્રાય મુજબ શ્રીમહાપ્રભુજીના ગૃહસેવાના ઉપદેશ અને શ્રીનાથજીના મંદિર-સ્થાપનથી કૃષ્ણસેવા પોતાના ઘર કે જાહેર મંદિરમાં ક્યાંય પણ સંભવ છે

(ખ) મારા અભિપ્રાય મુજબ શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજીનો કૃષ્ણસેવાનો સિદ્ધાંત ગૃહસેવા પૂરતો જ છે. તેથી જાહેર મંદિરો જો રાખવા જ હોય તો ત્યાં શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવા, સ્વરૂપ-ચિત્રજી-ભાવનાજી-પાદુકાજી, હસ્તાક્ષર આદિ સ્વરૂપે કરવી જોઈએ અને તેના પ્રચારની આજે મને ખૂબ જ આવશ્યક્તા લાગે છે.

આ બન્નેમાં ક્યો કલ્પ, સિદ્ધાંત અને શિષ્ટાચાર-સંમત છે તે સંશય થઈ રહ્યો છે.

(૩) પૂર્વપક્ષ :

આપનો પૂર્વપક્ષ એવો છે કે કૃષ્ણસેવા જ ઉચિત અને અભીષ્ટ પ્રકાર છે, તે પછી ગૃહસેવાના રૂપમાં હોય કે જાહેર મંદિર સેવાના રૂપમાં. શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવાના નવા પ્રકારને આપ ઉચિત ગણતા નથી. (આમાં ક્યાંક આપના મુદ્દાની રજુઆત ખોટી થતી હોય તો જણાવશો.)

(૪) ઉત્તરપક્ષ :

આપના અભિપ્રાય સામે ઉત્તરરૂપે હું મારા પક્ષનું એમ સમર્થન કરવા માંગું છું કે કૃષ્ણસેવાનો ઉપદેશ તો ગૃહસેવા પૂરતો જ છે અને તે જ પ્રકારે કૃષ્ણસેવાની સાર્થક્તા પણ હોઈ શકે. તેથી કૃષ્ણસેવાને ફરીથી ગૃહસેવાના પદ ઉપર પ્રતિષ્ઠિત કરવી જોઈએ અને પુષ્ટિમાર્ગીય જાહેર મંદિરોને શ્રીમદાચાર્યચરણના મંદિરોમાં પરિવર્તિત કરવાં જોઈએ. વિશેષતઃ પંચશતી અને વર્તમાન દેશકાલને અનુલક્ષીને તો આ ઘણું જ આવશ્યક લાગે છે.

(૫) સંગતિ :

આપણી આ ચર્ચાની પ્રથમ સંગતિ તો મારા કિશનગઢના મંદિરમાં (જો કે તે જાહેર મંદિર કે ટ્રસ્ટ મંદિર નથી, છતાંય) શ્રીમહાપ્રભુજીના સ્વરૂપને મુખ્ય સેવાક્રમમાં પધરાવવાના મારા મનોરથને અનુલક્ષીને છે. તેથીય વધુ મહત્વપૂર્ણ સંગતિ આ ચર્ચાની મારા મત મુજબ, આજે આપણા સંપ્રદાયના પ્રચાર-પ્રસાર

માટે કોઈ એક ચોક્કસ દિશાની અપેક્ષાની લાગે છે. (આપનો અભિપ્રાય આપ પોતે જણાવશો.)

આ અપેક્ષિત સ્પષ્ટતા ક્ર્યા પછી હવે હું આપની શંકાઓનું અને પ્રશ્નોનું ક્રમશઃ સમાધાન કરું છું.

(૧) શંકા : શ્રીમહાપ્રભુજીનું સ્વરૂપ પધરાવવાનો આખો પ્રસંગ પ્રાયઃ આજના તદ્વંશજોને આચાર્યત્વમાંથી પૂજારી(રિ!) જેવી સ્થિતિમાં ન મુકાવું પડે તેવા સંદર્ભમાં વિચારીને થવો આવશ્યક લાગે તો મને લાગે છે કે આસ્તિક બહુજન-સમાજના મનમાં તો આવો ભાવભેદ કે વિકાર થવાનું લાગતું નથી. કાયદાની પરિભાષામાં કદાચ તેવો ફેર થાય, પણ જનતામાં તેની અસર અત્યારે બહુ થાય તેમ લાગતું નથી.

સમાધાન : પૂજારી(રિ!) કે આચાર્યનો વિકલ્પ સિદ્ધાંત, વિચાર અને આચરણની દૃષ્ટિએ સ્પષ્ટતાની અપેક્ષા રાખે છે કે નહીં? સ્વવંશજો પૂજારી બને તે મહાપ્રભુજીને જરા પણ અભિપ્રેત લાગે છે ?

આ બન્ને પ્રશ્નોના સ્પષ્ટ 'હા' કે 'ના' માં ઉત્તર ન અપાય ત્યાં સુધી ન તો વિચાર થઈ શકે કે ન નિર્ણય. ભગવદ્ નામના અથવા ભગવદ્ રૂપના વિક્રયથી ગુરુત્તર અપરાધ પુષ્ટિમાર્ગમાં બીજો ક્યો માનવામાં આવ્યો છે, તે સહુથી પહેલાં વિચારવું જોઈએ. એટલે અપરાધની ગુરુતા જો ખ્યાલમાં આવે તો જ એની નિવૃત્તિ કે નિવૃત્તના ઉપાય વિચારને પણ અવકાશ મળી શકે; અન્યથા નહીં જ. અહીં સિદ્ધાંતમુક્તાવલી ના બીજા શ્લોકની શ્રીગુસાંઈજીની વિવૃત્તિ જોવા જેવી છે :

> ''પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રમુખ ર્ક્તવ્ય કૃષ્ણસેવા છે. તેનું સ્વરૂપ છે, ચિત્તનું કૃષ્ણમાં પરોવાઈ જવું. ચિત્તને કૃષ્ણપ્રણવ કરવાનું સાધન તનુ-વિત્તજા સેવા છે. સેવાના બે પ્રકાર હોઈ શકે : બીજા વ્યક્તિને કાંઈક વિત્ત આપી તેના વડે સેવા કરાવવી અથવા તો તેમ અન્યનું વિત્ત લઈ પોતે સેવા કરવી. આમાંથી કોઈ પણ એક પ્રકારે સેવા કરવા જતાં ચિત્ત કૃષ્ણમાં ચોંટી શકે

> નહીં. તેથી મહાપ્રભુજી સેવાને 'તનુજા' અને 'વિત્તજા' ન કહેતાં 'તનુવિત્તજા' કહે છે. ભગવાનને પોતાનું સર્વસ્વ નિર્વ્યાજ નિવેદન કરી, તેમને માટે જ જો પોતાના દેહનો પણ વિનિયોગ પ્રેમ સહિત કરે, તો ચિત્ત કૃષ્ણમાં ચોંટી શકે.''

સુસ્પષ્ટતયા અહીં પોતાના ઘરમાં જે સ્વરૂપ બિરાજતા હોય તેમની જ તનુવિત્તજા સેવાનું વિધાન છે. જો તનુવિત્તજા સેવાને ભાગલા પાડીને જુદી ન કરવી હોય, એટલે પોતાના ધનથી અને પોતાના જ તનથી જો સેવા કર્તવ્ય હોય તો દરેક પુષ્ટિમાર્ગના જીવે પોતાના ઘરમાં જ સેવા કરવી પડશે. જાહેર મંદિરોમાં મોટે ભાગે એક વર્ગ વિત્તજા સેવા અને બીજો વર્ગ તનુજા સેવા કરતો હોય છે. તનુવિત્તજા સેવાનો પ્રકાર ત્યાં નભી શક્તો નથી. નભાવવું જ હોય તો પોતાના મંદિરને કે કૃષ્ણસેવાને જાહેર કરવાનું પ્રયોજન પણ રહી જતું નથી. અંતે જાહેર મંદિરોના નિર્માણમાં કે સંચાલનમાં હેતુ બેમાંથી એક જ હોય છે કે આપણે તનુજા સેવા નિભાવી શકીએ, પણ વિત્તની બાબતમાં અડચણ હોય અથવા વિત્તજા સેવા કરી શક્વા સમર્થ હોઈએ, પણ તનુજા સેવા માટે ફુરસદ ન મળતી હોય. તેથી જાહેર મંદિરોની સેવા તનુવિત્તજા સેવાના સિદ્ધાંતનો ક્રૂરતાથી ભંગ કરનારી હોય છે. ચોમેર ફેલાતી અનાસ્થાના વાતાવરણમાં જાહેર મંદિરો વલ્લભવંશજોને સ્વધર્મ તનુવિત્તજા સેવાથી ચ્યુત કરી તનુજા સેવા કરનાર પૂજારી નહીં બનાવે, તે આપ કેમ કહી શકો ?

તેથી ચતુશ્લોકીમાં કહેલા ''શ્રીવ્રજાધિપનું ભજન તે જ આપણું પ્રમુખ કર્તવ્ય છે. બીજું કંઈ પણ ક્યાંય પણ અને ક્યારેય નથી'' તે સ્વધર્મના નિર્વાહનો પ્રશ્ન પ્રથમ છે ''આસ્તિક બહુજન સમાજના મનના ભાવભેદનો' નહીં. જો કે સાચું કહું તો આસ્તિક બહુજન સમાજથી મને ભય વધારે લાગે છે, નાસ્તિક સમાજથી નહીં. અમને પૂજારિત્વના ગર્તમાં નાંખવા માટે, ધક્કો મારવા તે લોકો જ વધુ આતુર દેખાય છે, નાસ્તિક સમાજ નહીં. ઔરંગઝેબના ભાઈએ તેને વિનવ્યું હતું ''હળવું ઝેર આપવા કરતાં તલવારના ઘાથી મને મારી નાંખ''. મારી પણ આસ્તિક સમાજ પાસે તેવી જ માંગ છે. મંદિરોને જાહેર ટ્રસ્ટ બનાવી, સુવ્યવસ્થાનો લાભ-લોભ દેખાડી અમને અને પુષ્ટિમાર્ગને જાણે-અજાણે તેવા જ હળવા ઝેરથી મારવા માંગે છે. જયારે બિચારા નાસ્તિકોના હાથમાં હવે તલવાર દેખાતી નથી. અમને મુમૂર્ષુ સમજી તેઓ ઉપેક્ષાવૃત્તિ ધરાવે છે?

(૨) **શંકા :** ટ્રસ્ટ પદ્ધતિ સંબંધી સંપૂર્ણ વિચારસંગતિ મને અત્યારે નથી, પણ પ્રાથમિક નજરે જે 'દેવલકત્વ'નો દોષ છે, તે માર્ગભેદના વિચારે નિવૃત્ત ન થઈ શકે? ''અપિ દીપાવલોકં મેં નોપયુંજ્યાત્ નિવેદિતમ્'' એ પ્રકાર તો ''દત્તાપહારવચનં ... ભિન્નમાર્ગપરં મતમ્'' માં માર્ગભેદથી જ નિવૃત્ત થઈ જાય છે. ''ત્વયોપભુક્તં'' માં પણ ભગવદુચ્છિષ્ટ ભોગને દાસધર્માંગરૂપ ગણ્યો છે!

સમાધાન : ટ્રસ્ટ પદ્ધતિ સંબંધી, સાચું કે ખોટું તે તો હું ન કહી શકું, પણ મેં પુષ્કળ ચિંતન અને કાંઈક અધ્યયન પણ કર્યું છે. મારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય છે કે ટ્રસ્ટમંદિરોમાં રહી સેવા કરનારાઓ દેવલકત્વના કે દેવદ્રવ્યના ભક્ષણના અપરાધથી બચી શક્તા નથી.

''મને નિવેદિત થયેલા દીપનો પણ પોતાને માટે ઉપયોગ કરવો નહીં'' આં નિવેદિતના પુનરુપયોગનો નિષેધ પુષ્ટિમાર્ગીયો માટે નહીં પણ મર્યાદામાર્ગીઅયો માટે છે તેવું જે શ્રીમહાપ્રભુજીએ ''દત્તાપહારવચનં ... ભિન્નમાર્ગપરં મતમ્'' કહી સિદ્ધાંતરહસ્યમાં સમાધાન આપ્યું છે તે ખરું, પણ તે સિવાયના બીજા ગ્રંથો (મુખ્યત્વે સિદ્ધાંતમુક્તાવલી, નવરત્ન, ભક્તિવર્ધિની, બન્ને નિબંધ, અણુભાષ્ય અને સિદ્ધાંતરહસ્યનાં બીજાં વચનો)ની સંગતિ પણ આપણે વિચારવી જોઈએ. તેમ કરતાં આ બધા ગ્રંથોની એકવાક્યતા જાહેર મંદિર-સેવાના પ્રકારથી તદ્દન વિરુદ્ધ જ લાગે છે. ઉદાહરણરૂપે નવરત્ન માંની શ્રીગુસાંઈજીની આ પંક્તિ જુઓ :

> ''બીજું, પ્રભુને જો દાનરૂપે કાંઈ આપેલું હોય તેને પાછું પોતાના ઉપયોગમાં ન લેવાય, પણ જો નિવેદનરૂપે પ્રભુની સન્મુખ કાંઈ રાખવામાં આવે તો તેને ફરીથી પોતાના ઉપયોગમાં લાવતાં કોઈ પણ જાતનો દોષ થતો નથી. અન્યથા જે સામગ્રી આપણે પ્રભુને નિવેદિત કરી હોય તે પણ આપણે પ્રસાદ રૂપે લઈ શકીએ નહીં, અને ભગવાનને ધર્યા વગર લેવું નહીં, એવો નિષેધ પણ કરવામાં આવ્યો છે, તો પછી અન્ન વગર જીવાય કેમ? તેથી પ્રભુને જે કાંઈ નિવેદિત કરવામાં આવે છે તેનો પ્રભુની સેવામાં વિનિયોગ થયા પછી, સ્વસ્વામીના પ્રસાદરૂપે પોતે પણ ઉપયોગ કરવો

> તે તો સર્વથા ઉચિત કૃત્ય જ છે, દાસ તરીકેની આપણી હેસિયતમાં. તેથી જ શાસ્ત્રાવચન પણ મળે છે : 'ઉચ્છિષ્ટભોજિનો દાસાઃ'. વળી, આ પ્રકારના અન્નાદિના ઉપભોગથી આત્મશોધન પણ થાય જ છે''.

શ્રીપુરુષોત્તમજીની વ્યાખ્યા અહીં જોવા જેવી છે. તેમના અનુસાર સિદ્ધાંતરહસ્યમાં ઉભા થતા પ્રશ્નોનું સમાધાન અહીં નવરત્નમાં આપવામાં આવ્યું છે. પોતાની વ્યાખ્યામાં જે સિદ્ધાંતરહસ્યમાં ૧. દાન ૨. નિવેદન અને ૩.સમર્પણનો ભેદ સમજાવ્યો હતો, તેના આધારે હવે અહીં સમાધાન આપે છે કે ભગવાનને દાનરૂપે ભેટ ધરવામાં આવે છે તેનો ઉપયોગ સેવા પછી આપણે કરી શક્તા નથી. લઈએ તો દત્તાપહારદોષનો અપરાધ લાગે. નિવેદિત અને સમર્પિતનો પુનઃ ઉપયોગ તો 'સેવાફલ' મુજબ ''પોતાના સ્વામીને સમર્પણ કર્યા પછી કોઈ પણ પ્રકારનો ભોગ લૌકિક ન હોવાથી સેવામાં પ્રતિબંધરૂપ ન હોઈ 'અલૌકિકસામર્થ્યરૂપ' ગણવામાં આવ્યો છે'' તેથી અભિનંદનીય છે. આમ સિદ્ધાંતરહસ્ય અને નવરત્ન ની એકવાક્યતાથી સિદ્ધ થાય છે કે, ''દત્તાપહારવચનં...'' કેવળ ભિન્નમાર્ગ પર જ નથી, પરંતુ (જો નિવેદન-સમર્પણના પ્રકારને છોડીને દાનના પ્રકારથી ભગવત્સેવાર્થ કોઈ વસ્તુ હોય કે સેવામાં આવતી હોય અથવા આપણે પોતે જ પ્રભુને આપી હોય, તો તેનું પુનર્ગ્રહણ દોષરૂપ હોવાથી) પષ્ટિમાર્ગમાં પણ લાગ પડે જ છે. અલબત્ત પષ્ટિમાર્ગમાં કૃષ્ણસેવા, ગૃહસેવા હોવાથી નિવેદિત(બ્રહ્મસંબંધ થતી વેળામાં ગદ્યમંત્ર દ્વારા આપણે જેનું નિવેદન કર્યું હોય તે.)ના સમર્પણ(પોતાને ઘરે બિરાજતા પ્રભુની સેવામાં જેનો વિનિયોગ થતો હોય તે.) પૂર્વક ચાલતી હોવાથી તેવી સેવા અને તેવા સેવકો માટે દત્તાપહારનો આક્ષેપ લાગતો નથી. પણ નિવેદિત કે અનિવેદિત પદાર્થ પ્રભુને દાનરૂપે આપવામાં આવેલો હોય તો તેનું પુનર્ગ્રહણ દોષાવહજ નહીં, પણ પાતિત્યકારક જ ગણવામાં આવ્યું છે.

આ બાબતની સ્પષ્ટ વ્યવસ્થા, શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીઠાકોરજીની સોનાની કટોરી ગિરવી રાખીને જયારે ભોગ ધર્યો ત્યારે તેવા પ્રસાદને શ્રીયમુનાજીમાં તથા ગાયને પધરાવી, પાછળથી સિંહનદથી પોતાની ભેટ આવી ત્યારે કટોરી છોડાવી, ભોગ ધરીને પ્રસાદ લીધો, તેનાથી આપી છે. વાસુદેવદાસ છકડાની વાર્તામાં આ પ્રસંગ મળે છે. પ્રાચીન વાર્તાપ્રતોમાં ક્યાંક એવા પણ ઉદ્ગાર શ્રીમહાપ્રભુજીનાં ટાંકયા છે : ''સોનાકી કટોરી હતી, સો દેવદ્રવ્ય હતો. સો તાકો પ્રસાદ નાહીં લિયો

જાય, મેરો હ્વૈકે જો દેવદ્રવ્ય ખાવેગો, સો પતિત હ્વૈ જાવેગો; મેરો નાહિ કહાવેગો''. આથી સિદ્ધ થાય છે કે જાહેર મંદિરનો પ્રકાર ચાલે અને સંપત્તિનું સ્વામિત્વ જો મંદિરસ્થ સ્વરૂપનું હોય તો ત્યાં રહેવામાં અને પ્રસાદ લેવામાં દેવદ્રવ્ય ભક્ષણનું પાપ લાગે છે.

સિદ્ધાંતમુક્તાવલીના ઉપસંહારમાં ક્વચિત્ શ્રીપ્રભુચરણનાં આવા વચનો પણ મળે છે :

> ''કોઈક પોતાની જીવિકા કે તેવા બીજા હેતુસર પણ કૃષ્ણ ભજન કરતો હોય તો તેની શી ગતિ? ઉત્તર છેઃ લૌકિક હેતુથી જો કૃષ્ણભજન કરવામાં આવે તો તે વહેપારની જેમ અર્થોપાર્જન નહીં પણ અનર્થોપાર્જનરૂપ જ હોય છે. તેથી તે વહેપારીના ભજનને ભક્તિરૂપ ન ગણી શકાય. તેથી તેનું કરેલું બધું જ કલેશરૂપ જ છે. નિષિદ્ધાચરણ હોવાથી તેનાથી લૌકિક કલેશની સાથે પરલોક પણ નષ્ટ થાય છે. જેને સ્વલ્પ પણ પુષ્ટિસિદ્ધાંતનું જ્ઞાન હશે તે આવું નહીં કરે, પણ સર્વથા પુષ્ટિસિદ્ધાંતથી અપરિચિત કોઈક આવું ભજન કરેય ખરો. તેથી એક સંભાવનારૂપે શ્રીમહાપ્રભુજી લોકાર્થીના ભજનનું નિરૂપણ કરે છે''.

સાચું કહેજો, શાસ્ત્રીજી! રોમાંચ થાય તેવી પંક્તિ છે કે નહીં? પુષ્ટિસૃષ્ટિ ઉપર પોતે કેવો ગાઢ વિશ્વાસ વ્યક્ત કરે છે કે ''જેને સ્વલ્પ પણ જ્ઞાન હશે તે આવું નહીં કરે''. આવું કરનારો કોઈક પુષ્ટિધર્મના જ્ઞાનથી સર્વથા શૂન્ય જ હોઈ શકે. તે પણ બધા તો એવા નહીં જ થાય. કોઈક એકાદ એવો પાકે પણ ખરો! આજે શ્રીમહાપ્રભુજી - શ્રીગુસાંઈજીની જ સૃષ્ટિ જો જીવિકા માટે ભગવદ્ભજન કરતી થઈ જાય તો તે વિશ્વાસઘાત નથી? તે પણ શ્રીઆચાર્યજી જેવા આપણા હિતેચ્છુ સાથે!

જે ધનનું આપણે બ્રહ્મસંબંધ દીક્ષા ગ્રહણ કરતી વેળાએ નિવેદન નથી કર્યું, તેનું સમર્પણ પણ સેવામાં કેમ થાય? જાહેર મંદિરમાં આ મર્યાદા કેમ જળવાય? આત્મનિવેદન સાથે કેવળ આત્મીય-મમતાસ્પદનું જ નિવેદન છે, જાહેર મંદિરમાં આવનાર કે ભેટ ધરનાર કોઈ પણ અપરિચિતનું નહીં. તેથી તેવી વ્યક્તિની ભેટ સેવાર્થે સ્વીકારતા અનિવેદિત, તેથી જ અશુદ્ધ એવા દ્રવ્યનો સેવામાં વિનિયોગ કેમ થાય? વિશેષતઃ ત્યારે કે જયારે આપનારી વ્યક્તિ

નિવેદનના સમર્પણભાવે નહીં, પણ આપણા પ્રભુને દાનરૂપે કંઈક આપી રહી હોય. સિદ્ધાંતરહસ્યના પાંચમાં શ્લોકની વ્યાખ્યામાં શ્રીલાલુભટ્ટજી કહે છે :

> "અહીં એમ સમજવું જોઈએ કે, ગદ્યમંત્ર અને પંચાક્ષર ગ્રહણ કરતી વેળાએ પોતાના બધાં જ પદાર્થો -દેહાદિ તથા દારાગારાદિ, ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાનકાળમાં આપણાથી સંબંધિત -તેઓનું નિવેદન થતું હોવાથી બ્રહ્મસંબંધને લીધે દોષરહિત થાય છે, તેવા સ્વસંબંધિત પદાર્થો 'નિવેદિત' કહેવાય છે. તેઓનું સમર્પણ એટલે યોગ્ય અવસર ઉપર તેમને પોતાના સ્વામીના ઉપયોગમાં લાવવું. આથી મંત્રગ્રહણ કરતી વેળાએ જે અન્ન વગેરે પદાર્થો ભગવદીય હોવાથી દોષરહિત હોવાથી ભગવાનને ઉપયોગી થાય છે, તે પછી ભગવત્પ્રસાદ તરીકે તેમનો આપણે જો ઉપયોગ કરીએ તો ભક્તિમાર્ગની મર્યાદા જળવાય....... નિવેદન મંત્ર ગ્રહણ કરવાથી પોતાનો બ્રહ્મસંબંધ થતાં પોતાના દરેક પદાર્થ - અન્ન વગેરેની જે શુદિધ થાય છે તે આધિદૈવિકી શુદ્ધિ ગણવી".

આથી સુસ્પષ્ટ થાય છે કે સ્વકીય પદાર્થોનું નિવેદન થાય છે. જાહેર કે પરકીય પદાર્થોનું નિવેદન સંભવ નથી. સ્વકીય પદાર્થો જ જો નિવેદન-સંસ્કાર વડે શુદ્ધ થઈ ભગવત્સેવા યોગ્ય થતા હોય તો તેમનો જ ભગવત્સેવામાં ઉપયોગ થઈ શકે, પણ જાહેર મંદિરમાં આ મર્યાદા કેમ નભી શકે?

પુન સંક્ષેપમાં : આમ ચાર હેતુઓ ઉપર ગંભીર વિચાર કરતાં સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે જાહેર મંદિરનું પુષ્ટિસિદ્ધાંતથી અનુમોદન થઈ શક્તું નથી.

તે ચાર હેતુઓ -

(ક) સિદ્ધાંતમુક્તાવલી મુજબ જાહેર મંદિરમાં તનુ-વિત્તજા સેવારૂપ સ્વધર્મનું આચરણ સંભવ નથી, સેવાના ભાગલા પડી જાય છે : 'તનુજા' અને 'વિત્તજા'ના રૂપમાં.

(ખ) નવરત્ન મુજબ પોતે નિવેદિત કર્યું હોય કે ન કર્યું હોય, પણ પ્રભુને જે દાનરૂપે સંમુખ કરવામાં આવે તેનું પુનર્ગ્રહણ વર્જિત છે. આની પુષ્ટિ, સોનાની કટોરીની વાર્તાથી પણ થઈ. તે મુજબ નિવેદન અને દાનનો વિવેક સાચવવો જાહેર મંદિરમાં મુશ્કેલ છે.

(ગ) સિદ્ધાંત રહસ્ય મુજબ અનિવેદિત વસ્તુ કે ધન અશુદ્ધ હોઈ સેવાર્થે યોગ્ય નથી હોતું. અને નિવેદન સ્વકીય પદાર્થોનું જ થતું હોવાથી જાહેર મંદિરમાં આ આધિદૈવિક શુદ્ધિ નહીં જળવાય.

(ઘ) જીવિકા કે વૃત્તિ માટે ભગવદ્ભક્તિનો નિષેધ હોવાથી, તેમ કરતાં ઐહિક-પારલૌકિક બગડતું હોવાથી જાહેર મંદિર, જીવિકાર્થ સેવા કરનારા તનુજા સેવકો વગર ચાલી શક્તાં નથી. તેથી આવી વલ્લભવંશજોની અંતિમ(અધમ?) ગતિ ન થાય તે હેતુથી પણ જાહેર મંદિરો પુષ્ટિમાર્ગમાં બંધ થાય તે જ અભીષ્ટ લાગે છે.

વળી 'સર્વનિર્ણય નિબંધ'માં જે નામાત્મક સ્વરૂપ માટે કહેવામાં આવ્યું છે, તેને સાક્ષાત્ સ્વરૂપ માટે આપણે પણ સ્વીકારવું જ જોઈએ કે -

> **"પઠનીયં(ભજનીયં) પ્રયત્નેન સર્વહેતુવિવર્જિતં,**
> **વૃત્યાર્થં નૈવ યુંજીત પ્રાણૈઃ કંઠગતૈરપિ,**
> **તદભાવે યથૈવ સ્યાત્ તથા નિર્વાહમ્ આચરેત્,**
> **ત્રયાણાં યેન કેનાપિ ભજન્ કૃષ્ણમ અયાપ્નુયાત્,**
> **બાહ્યાભ્યન્તરભેદેન રૂપે ભેદદ્વયં મતં,**
> **નામ્નિચૈકં તતસ્રેધા ભક્તિમાર્ગો નિરૂપિતઃ"**

અહીં ત્રિવિધ ભક્તિમાર્ગનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. ૧.તનુવિત્તજા સેવા અને ૨.માનસી સેવા, આ બે રૂપસેવા અને ૩.શ્રીમદ્ભાગવતજીનું પઠન તે એક નામસેવા. આમ ત્રિવિધ ભક્તિનું વર્ણન કરી, ભાગવત માટે જે સર્વહેતુવિવર્જિત થઈ પાઠ કરવો અને પ્રાણ કંઠ સુધી આવ્યા હોય તો પણ વૃત્યર્થ ઉપયોગ કરવો નહીં. જો ઘર-ગૃહસ્થી ન ચાલતી હોય તો જેવી રીતે જે કાંઈ કરતાં ચાલે તેમ ચલાવવી. પરન્તુ નામસેવા કરવી તે તો સર્વ સ્વાર્થ કે પરાર્થ હેતુઓને છોડીને જ." જ્યારે નામાત્મક રૂપ માટે આટલો આગ્રહ (શ્રીમહાપ્રભુજી) રાખે, તો સાક્ષાત સ્વરૂપસેવા માટે શું આગ્રહ નહીં હોય? પણ આજે પરોપકારપરાયણો જેમ કહે છે :

> "યુગ બદલાતો જાય છે. જીવનના મૂલયાંકનો પણ બદલાતા જાય છે. ત્યારે વર્તમાન સમાજનું સમગ્ર માળખું પણ કંઈક પરિવર્તન માંગે છે. સનાતન સિદ્ધાંતો તો હંમેશા પરિવર્તનશીલ(?) હોય છે."

તો મને કુરઆન મજીદનાં આ વચનો યાદ આવી જાય છે :

> **"સુમ્મ તવલ્લૈતુમ્ ઈહ્ના કલીલમ્ અન્તુમ્ મુડરિઝૂન્" અને "વ મા અર્સલના મિન્ કબ્લિક મિર્રસૂલિંવ્વ લા નબીયિન્ ઈલ્લા ઈઝા તમન્ના અલ્કશૈતાનુ ફી ઉમનીયતિહ....."**

એટલે, બધા પલટે છે, પણ તમે તો પલટવાના જ હતા" અને "ઈશ્વર દ્વારા એવો કોઈ પૈગંબર કે નબી નથી મોકલવામાં આવ્યો કે જેની ઈચ્છા-આજ્ઞામાં શૈતાને પોતાની તમન્ના ન ભેળવી દીધી હોય (લોકોને અવળે માર્ગે દોરવવા માટે)". ખરી રીતે સનાતન સિદ્ધાંત પરિવર્તનશીલ નથી હોતા. કેમ કે તે તો ઈશ્વરીય વિધાન છે, પણ વચ્ચે શૈતાની આકાંક્ષાઓ ભળી જવાથી પરિવર્તન થઈ જાય છે.

ખેર, સનાતન સિદ્ધાંત પરિવર્તનશીલ હોય કે નહીં, પણ જ્યાં સુધી આપણો પુષ્ટિમાર્ગીય મંચ(સ્ટેજ) નથી બદલાતો ત્યાં સુધી ભગત્સેવા કે ભાગવત્સેવા માટે શ્રીમહાપ્રભુજીનું વિધાન નહીં જ બદલાય. તે તો સનાતન જ રહેશે :

> **"પઠનીયં(ભજનીયં) પ્રયત્નેન સર્વહેતુવિવર્જિતં,**
> **વૃત્યાર્થં નૈવ યુંજીત પ્રાણૈઃ કંઠગતૈરપિ".**

(૩) **શંકા :** અહીં સ્વ-પર-સત્તાભેદ વિચારે, સ્વગૃહસેવા અને નંદભવન (મંદિર) સેવા-ભેદ વિચારણીય થાય. સ્વગૃહસેવામાં તો સંશય નથી.

સમાધાન : સ્વ-પર-સત્તાભેદ વિચારે સ્વગૃહસેવા અને નંદભવન(મંદિર) સેવાની કિંવદંતી મેં પણ સાંભળી છે. શ્રીમહાપ્રભુજી કે શ્રી ગુસાંઈજીનું તેવું વચન હજી ક્યાંય સંભળાયું નથી(આપના ખ્યાલમાં હોય તો જણાવશો.) જો મૂલ વચન મળે તો વાત મારા ભેજામાં ઊતરે. મારા વતી તો હું એટલું જ કહી શકું કે નંદભવન પણ અંતે નંદબાબાનું ભવન છે, નંદનંદનનું નહીં. પોતાના આનંદકંદથી મળવું હોય તો કદાચ તીર્થક્ષેત્રમાં પર્વકાલમાં શ્રીનંદબાબા અને વ્રજભક્તો જાય ખરા, પણ તેનાં દ્વારકાના ભવનોમાં મળવા જવા કરતાં તો વિરહાગ્નિના તીવ્રતાપને જ વ્રજભક્તો વધુ પસંદ કરે છે! કદાચ તેથી જ સ્વગૃહમાં વ્રજાધિપની સેવા ન થઈ શક્તી હોય તો શ્રીમહાપ્રભુજી પણ વ્રજભક્તોને ગુરુ ગણી તીર્થક્ષેત્રમાં કૃષ્ણને શોધવાનું વિધાન સર્વનિર્ણયમાં કરે છે.

"પોતાના ઘરમાં સેવા કરનાર ગૃહસ્થની ભગવત્સેવામાં પાંચ દોષો સંભવે છે અને તેવું હોય તો પછી ઘર છોડીને પર્યટન કરવું જોઈએ.

(૧)જો દેહ-ઈન્દ્રિય-અંતઃકરણની સેવામાં સહજ રુચિ-પ્રવૃત્તિ હોય તો ભડકી ગયેલા ઘોડાની લગામ ખેંચવાથી તે જેમ સવારને પટકી દે, તેમ આપણી દેહેન્દ્રિયો વગેરે પણ હઠાગ્રહથી ભગવત્સેવામાં લગાડવ જતાં વિક્ષેપ ઉત્પન્ન કરે છે.

(૨)વાર્ધક્ય કે રોગાદિ હેતુથી પણ ક્વચિત્ સેવા સંભવ રહી જતી નથી.

(૩) કોઈક વખત અણધારી મુસીબતો, સરકારી ઉપદ્રવ કે બીજા કોઈ પણ રૂપે એવી આવી પડે છે કે માણસ ધારે તો પણ ભગવત્સેવા નભે નહીં.

(૪) કોઈક વખત આપણો જ અત્યાગ્રહ એવો બંધાઈ જાય કે બાકી કોઈ પણ કાર્ય કરવાની આપણી તૈયારી હોય પણ સેવા થાય નહીં.

(૫) કોઈક વખત એવું પણ થાય કે આપણી સેવાથી પ્રભુસુખ સંપાદિત થાય કે નહીં પણ પરિવારને અને પાડોસીઓને પીડા નિશ્ચિત થતી હોય. તેવા સંજોગોમાં સેવા છોડી દેવી જોઈએ! ત્યારે કરવું શું ? તીર્થાટન! તીર્થ પર્યટન બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય કે શૂદ્ર બધા જ માટે શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે. પણ એક વાત ભૂલવી નહીં કે તીર્થપર્યટનમાં પણ પુષ્ટિજીવનું તાત્પર્ય તીર્થયાત્રા થકી પુણ્ય હાંસિલ કરવાનું નહીં, પણ ક્યાંક કૃષ્ણ મળી જાય તેવું જ હોવું જોઈએ; અને તે પણ (જીવિકા માટે ગોઠવવામાં આવતી લકઝરી બસ કે સ્પેશ્યલ ટ્રેનમાં બે મહિના માટે ગાંઠિયા-ઢોકળાં ખાતાં ફરી આવવાના રૂપમાં નહિ પણ) દેહ છૂટે ત્યાં સુધી ફરતા જ રહેવું એવા ઘરમાં પાછા ફરવાનો શો લાભ, જ્યાં કૃષ્ણસેવા ન નભતી હોય".

પુષ્ટિલીલાનો ઉત્કર્ષ તામસ પ્રકરણમાં છે. તામસ પ્રકરણસ્થ ભક્ત હઠાગ્રહી નહીં હોય તો લીલામાં રસાભાસ થઈ જશે. વ્રજભક્તોને તો તીર્થયાત્રા માટે જવાનું પણ તામસત્વ-રાજસત્વ નિવૃત્ત થતાં સાત્વિકત્વના ઉદય વડે જ સૂઝયું, છતાંય તેઓ દ્વારકા તો નહીં જાય, નહીં જાય, નહીં જ જાય! દેહ છૂટે ત્યાં સુધી ફરતા જ રહેવું! બાકી આપણું ભાવના સાહિત્ય સર્વત્ર સર્વ કાર્યોમાં સર્વદા ભગવદિચ્છા અને ભગવલ્લીલાની બુદ્ધિનું અનુશાસન કેળવતું હોવાથી ક્યાંક "કોન યહ ખેલવેકી બાની?" પૂછાઈ જાય તો શ્રીમહાપ્રભુજીના ઠપકાની બીક લાગે! તેઓ આજ્ઞા કરે : "ઐસે ન કહિયે. યાસોં ઐસે કહો જો ભલી યહ ખેલવેકી બાની."

તેથી લોકમાં સિદ્ધાંત-અપસિદ્ધાંત કોઈ પણ રૂપે દેખાતી વસ્તુ કે કૃતિ ને યોગ્ય ભાવનાથી મંડિત કરવામાં આવતી હોય છે, તે મુજબ જાહેર મંદિર ચાલી જ નીકળ્યાં જોઈને કોઈક ભગવદીય એવી ભાવના કરે કે આ જાહેર મંદિરો નંદાલય છે, તો તેનો વિરોધ હું તો નહીં જ કરું! કદાચ મારા વિચારો પણ ખોટા હોઈ શકે, પણ તેથી તેવી ભગવદિચ્છા કે ભગવત્પ્રેરણા નથી તેમ હું નહીં જ કબૂલું, શુદ્ધાદ્વૈતમાં મારી આસ્થાને કારણે. આ શુદ્ધાદ્વૈત જ્ઞાનની ઉચ્ચ કક્ષા છે, પણ તે પ્રાપ્ત થાય તેના પહેલાં બીજાના દોષો સ્ફુરતા જ હોય છે, ત્યારે મારાથી મારા દોષોની વકાલત 'ભગવદિચ્છા' કહી કરી શકાતી નથી. તે મુજબ પૂર્ણ જ્ઞાનોદય થાય ત્યાં સુધી વિચારપક્ષમાં ગુણદોષચિંતન દોષરૂપ નથી, પણ ભાવના પક્ષમાં "ગુણદોષદશિર્દોષઃ ગુણસ્તૂભયવર્જિતઃ". બીજાના ગુણદોષ જોવા તે દોષ છે પણ તે ન જોવા તે ગુણ છે" આ ઉત્તમ કલ્પ છે. તેથી વિચારદષ્ટિએ આવી સિદ્ધાંતહીન ભાવનાઓનું ખંડન ન થાય તો સર્વત્ર અપસિદ્ધાંત જ પ્રચાર પામે.

(૪) **શંકા :** મંદિરમાં ભેટ વગેરે દેનાર ભગવાનને દે છે. તેનાથી ગૃહસ્વામી ભગવાન સેવકોનું પોષણ કરે છે તેમાં દોષ ક્યો ગણાય? શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજીની અવતારદશામાં શ્રીનાથજીના મંદિરે સેવકો પ્રસાદ લેતા, તેવો ઉલ્લેખ વાર્તામાં દેખાય છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ પણ ભલ્લાજીને, મંદિરે સેવકો સાથે કે પોતાને ત્યાં રહીને પ્રસાદ લેવા સમજાવ્યા છે. સેવકોને મંદિરમાંથી નેગ મળવાના ઉલ્લેખ પણ છે. રામદાસજીને સેવાક્રમ સૌ પહેલાં દીધો. તેમાં નિર્વાહ તો વ્રજવાસીઓના દેવદમનને દીધેલા દૂધ-દહીં-માખણ વગેરેથી સૂચિત છે ને! શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજી મંદિરે સેવામાં બિરાજે ત્યારે મંદિરનો જ પ્રસાદ લેતા હશે ને? "સેવકાનાં યથા લોકે વ્યવહારઃ..." વાક્યખંડમાંથી લોકમાં સ્વામી સેવકનું પોષણ કરે છે તે વ્યવહાર પ્રસિદ્ધ છે જ.

સમાધાન : "મંદિરમાં ભેટ વગેરે દેનાર ભગવાનનું ભગવાનને દે છે. તેનાથી ગૃહસ્વામી-ભગવાન, સેવકોનું પોષણ કરે છે". તેમાં ચારેક કંઠોક્ત દોષ તો આપણે બીજા અને ત્રીજા શંકા-સમાધાનમાં જોઈ ગયા છીએ.

શ્રીનાથજીનો સેવાપ્રકાર અને મંદિર "સેવાકૃતિઃ ગુરોઃ આજ્ઞા" ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે સેવા કરવી. તે મુજબ નથી, પણ "બાધનં વા હરીચ્છયા"

હરીચ્છા વિપરીત જણાય તો ગુરુઆજ્ઞાનું બાધન પણ થઈ શકે છે" ના કલ્પ મજબ છે. તે પૂરનમલ ક્ષત્રી અને સદૂ પાંડેની વાર્તા વાંચવાથી એકદમ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે. પ્રમુખ વચનો આપી રહ્યો છું :

(ક) તબ શ્રી આચાર્યજી શ્રી ગોવર્ધનધરકોં ગોદમેં બિઠાય દોઉ કપોલ પરસિ કહે: "બાબા અબ તુમ્હારી કહા ઈચ્છા હૈ?" તબ શ્રીગોવર્ધનધર કહે : "મેરી સેવા પ્રકટ કરો."

(ખ) તબ સદૂ પાંડેને કહી : "રાધાકુંડ-કૃષ્ણકુંડ પર બંગાલી હૈં. કહો તો બુલાઉં." તબ શ્રીઆચાર્યજી કહે : બુલાઓ.

(ગ) તબ શ્રીઆચાર્યજી કારીગરસોં કહે : "હમારે ઠાકુરકો મંદિર સિખરબંદ, ધુજા, કલસકો નાંહીં, નંદરાયજીકે ઘરકી નાંઈ કરો...." તબ શ્રીઆચાર્યજીકે હસ્તમેં નક્સાકો કાગદ આયો. તબ ઉહી સિખરબંદ, ધુજા-કલસ સહિત! તબ શ્રીઆચાર્યજી કહે : "સિખરબંદ ક્યોં કિયે?" તબ કારીગરને કહી : "મહારાજ, હમ તો ઘરકી નાંઈ કિયે હતે. સો અબ સિખરબંદ, ધુજા, કલસ ભયો, તાકો કારન હમ જાનત નાંહીં." તબ... શ્રીઆચર્યજી જાને જો શ્રીઠાકુરજીકી ઈચ્છા હૈ જો જગતમેં પુજાય બહોત જીવકો ઉદ્ધાર કરેંગ. **સો દેવાલયકી રીતિ યહાં રાખની ઉચિત હૈ.**

આથી વધુ સ્પષ્ટતા બીજી શી હોઈ શકે? શ્રીમહાપ્રભુ હઠ લઈને બિરાજે કે મારે સિદ્ધાંત મુજબ (જાહેર મંદિરમાં નહીં, પણ) નંદભવનમાં સેવા કરાવવી છે. શ્રીનાથજીની હઠ છે કે મારે જગતમાં પુજાવું છે. પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધાંતમાં બંધાવું નથી. કદાચ ઈદંપ્રથમતયા આ જ આવી સ્વસિદઘાંત વિપરીત શ્રીનાથજીની બાળહઠ જોઈ શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના સિદ્ધાંતમાં "બાધનં વા હરીચ્છયા" ઉમેર્યું ન હોય! હઠાત્ તેથી શ્રીનાથજીની સેવામાં (નંદભવન નહીં, પણ) દેવાલયની રીતિ શરૂ થઈ, તેથી જ સિદ્ધાંતનિરપેક્ષ થઈ શ્રીમહાપ્રભુએ બ્રહ્મસંબંધ દીક્ષા વિનાના બંગાલીઓને પણ સેવાની છૂટ આપી!

એટલે શ્રીનાથજીની સેવાસંબંધી કોઈ પણ બાબત શ્રીમહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતને સમજવામાં સહાયક નહીં થાય, કેમકે, તે બધા જ પ્રકારો "બાધનં વા હરીચ્છયા"ના છે.

શ્રીનાથજી જાતે આજ્ઞા કરે "મારો વૈભવ વધારો" તો શ્રીગોપીનાથજી સવા લાખ રૂપિયા ભેગાં કરીને ભેટ ધરે. શ્રીગુસાંઈજી નવ-નવ વખત ગુજરાતનો પ્રદેશ કરે. જોવા જેવી વાત પણ આ કે છ-છ બાળકો પ્રકટ થયા ત્યાં સુધી પોતે

બિરાજ્યા અડેલમાં જ, સ્વગૃહસેવારત રહીને! શ્રીનાથજીને પણ તે ન ગમે! તેથી કૃષ્ણદાસ અધિકારી વગેરે ભગવદીયોને પ્રેરણા આપી, શ્રીગુસાંઈજીને વ્રજમાં બોલાવે, શ્રીગુસાંઈજી વ્રજમાં પધાર્યા પછી પણ આન્યોર કે જતિપુરામાં પોતાનો નિવાસ ન કરે, ગોકુલ-મથુરામાં બિરાજવું તેમને રુચે! સ્વગૃહસેવારતિનો કેવો આગ્રહ! અને દરરોજ ગોકુલમાં સ્વગૃહસેવા પહોંચીને અશ્વ ઉપર બિરાજી ઉતાવળા 'વાયુવેગે' જતિપુરા પધારે! આજે પણ મોટરના યુગમાં આ પ્રકાર સરળ તો નથી લાગતો. વળી લૌકિક દૃષ્ટિએ જોવા જતાં આપશ્રીને તે વાર્ધક્યમાં પરિશ્રમ કેટલો? શ્રીરઘુનાથજી આ સ્થિતિનું ચિત્રણ નામરત્નાખ્યમાં આપે છે :"શ્રીગોકુલકૃતાવાસઃ ... ગોવર્ધનાગમરતઃ". શ્રીગોવર્ધનધરના સ્વરૂપમાં આસક્તિ અને ગૃહસેવાનો આગ્રહ જ 'આવાસઃ' અને 'આગમરતઃ' પદો વડે જતાડવામાં આવ્યા છે. સ્વામીનું આકર્ષણ મોટું કે સિદ્ધાંતનું? બન્ને સમન્વય કેવો દુષ્કર! સ્વગૃહની અમુક સેવા છૂટતી જ હશે પણ સ્વરૂપ સાથે પરિધૃત સિદ્ધાંતચીરને સ્વામી હરે અને આજ્ઞા કરે કે "તમે મારી પાસે આવો" તો શું આપણે 'ના' કહી શકીએ? શું કુમારિકાઓએ ખોટું લગાડ્યું હશે કે, શીતકાલમાં આવી હાંસી કેમ કરી? ના, કાંઠે તો આવવું જ પડે. રસવૃદ્ધિ માટે કદાચ ગાયું હોય "હમારે અમ્બર દેહો મુરારી!" પણ થાય તો તે જ કે જે એને ગમે! તેથી જ શ્રીમહાપ્રભુજી પણ વિચારે કે **"સો દેવાલયકી રીતિ યહાં રાખની ઉચિત હૈ."** ત્યારે હું કેમ કહું કે તે અનુચિત હતી કે છે?

આજે પોતાની સુધારક થવાની છાપ પાડવાની લોકેષણામાં આપણે પુષ્ટિમાર્ગીયો જ શ્રીનાથજીના સેવાપ્રકારને વખોડીએ છીએ. કહીએ છીએ : "લોકો અનૈતિક રીતે ભેગાં કરેલાં કાળાં નાણાંથી નાથદ્વારામાં મોટા મનોરથો કરાવે છ".

પણ હું સાચું કહું છું કે આ વાત મારા ભેજામાં ઊતરતી નથી. કાળું નાણું એટલે શું? કાલ સુધી જે નાળું કાળું હતું, તે આજે અદના સરકારી અફસરની સામે વોલંટરી ડિસ્કલોઝર સ્કીમનાં ફોર્મ ભરવાથી ધોળું થઈ જતું હોય, અનૈતિક નૈતિક થઈ જતું હોય, તો તે અફસર અને ફોર્મ ભરનાર બન્નેના અંતર્યામી શ્રીનાથજીને તેની શ્રી પાછી સોંપવામાં આવતી હોય તો તેમાં અનીતિ ક્યાં થઈ? નૈતિક રીતે કમાયેલી શ્રી તો પહેલાં સોંપવી જોઈએ! કોઈ પણ સંજોગમાં અનીતિની નિંદા થાય તેમાં કશો વાંધો નથી પણ શ્રીનાથજીને વ્યર્થ વચ્ચે સંડોવવાથી ભક્તિની નિંદા થઈ જતી હોય તો તે આપણને છાજતું નથી.

અનીતિથી કમાવું નિંદનીય હોઈ શકે, પણ પ્રભુને ભેટ ધરવી તેને અનીતિ કેમ કહેવાય?

અમને જે મોટા બંગલા ફ્લેટોમાં પધરામણી વખતે મળે છે તે શું કાળું નાણું નથી? મોટી ભાગવત સપ્તાહોમાં શું બધું નૈતિક રીતે કમાયેલું ભંડોળ ભરાય છે? વિવિધ કીર્તિયજ્ઞો અને સ્પર્ધાયજ્ઞોમાં અપાતી આહુતિઓ માટેનું નાણું શું બધું ધોળું જ હોય છે? દિવસે દિવસે વધતા જતા શ્રીયમુનાજીના લોટી-ગાગર-કોઠી-ટાંકી-ટૅંકર(!) ઉત્સવોમાં શ્રીયમુનાજલનું જે જાહેર લીલામ થાય છે, તે પુષ્ટિમાર્ગના શરીરનો કેન્સર રોગ, શું ધોળાં નાણાંથી વધી રહ્યો છે?

નિંદા અનીતિની થવી જોઈએ; ભક્તિની નહીં. પણ આશ્ચર્ય થાય છે કે શ્રીનાથજીની જે ચીરહરણલીલાનો વિરોધ શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજીએ ન ર્ક્યો, તે આજે કલિયુગનો નીતિમાન માનવી કરવા માંગે છે. (વિષયાંતર માટે ક્ષમા કરશો. લખાઈ જાય છે.)

આપના વાક્ય મુજબ "સેવકાનાં યથા લોકે વ્યવહારઃ"નાં ઉદાહરણરૂપે લોકમાં સ્વામી, સેવકનું પોષણ કરે છે, પણ ત્યારે વાક્ય રચના "સ્વામિનાં હિ યથા લોકે વ્યવહારઃ" અપેક્ષિત હતી. ખરું કહું તો શ્રીનાથદ્વારામાં સિદ્ધાંતવિપરીત રીતિનો નિર્વાહ જ "સેવકાનાં...વ્યવહારઃ" નું ખરું ઉદાહરણ છે, સ્વામી, સિદ્ધાંતના ચીર હરીને જગતનાં કાંઠે આપણને વિવસન બોલાવે તો આવવું પડે, કેમ કે પાકો નિર્ધાર આપણો છે, "સેવકાનાં યથા લોકે વ્યવહારઃ"નો! પરિણામ આપણે નથી વિચારવાનું તે પોતે જ બધું જ વિચારશે જ. "સેવકસ્ય તુ ધર્મો અયં સ્વામી સ્વસ્ય કરિષ્યતિ". સેવકનો ધર્મ તો આ જ છે. સ્વામી બાકી બધું કરશે જ.

કોઈક પ્રસંગમાં આપણો સ્વામી ચીરહરણલીલા કરે, તેથી દિગંબર-નાગાબાવા આપણે થવાનું નથી. વેણુવાદન કરી બોલાવે ત્યારે ઉતાવળમાં "વસ્યસ્તત્વવસ્ત્રાભરણાઃ" ભલે થઈ જઈએ, પણ જઈશું સહજ શૃંગાર-વસ્ત્ર આદિ ધારણ કરીને જ!

મને લાગે છે કે રામદાસજીને નેગ મળવાની કે શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીગુસાંઈજીની પ્રસાદ લેવાની આપની યુક્તિનું પણ સમાધાન આથી થઈ જાય છે. "ભિન્નમાર્ગપરં મતમ્" કહેવા છતાંય જો જગદીશમાં પ્રસાદ લઈ શકાતો હોય તો શ્રીનાથજીનો પ્રસાદ શા માટે નહીં? વર્ણાશ્રમના ભેદ વગર જો જગદીશજીનો સખડી પ્રસાદ લઈ શકાતો હોય તો તેથી અન્યત્ર તેનું અનુકરણ ન થાય. તેમ જ

શ્રીનાથજીનાં દેવદ્રવ્યનો પ્રસાદ લઈ શકાતો હોય તેથી સર્વત્ર તે અનુકરણીય નથી થઈ જતું. જગદીશજીના સખડી-પ્રસાદના માહાત્મ્યની જેમ આ કદાચ શ્રીનાથજીના સ્વરૂપનું માહાત્મ્ય ન હોઈ શકે?

(૫)શંકા: મંદિરપ્રણાલી પણ શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીગોવર્ધનનાથજીને બિરાજાવીને સ્વીકારી પણ છે. "રીત-પ્રીત વ્રજજનકી". વ્રજજન નંદભવનમાં દર્શને જતાં હતાં, તે ભાવે ભાવમાર્ગમાં ભક્તો ભગવદ્દર્શને જાય, ભગવદ્દર્શન થાય, તે ઉપયુક્ત નથી? સ્વગૃહમાં સેવન છતાંય નંદગૃહમાં સેવન સંગત તો દેખાય છે. નિકુંજાદિ ભાવે, જે-તે મુખ્ય પ્રક્રિયાઓની નિકુંજમાં પણ સંબંધિત સખીજનો સેવાદર્શનનો લાભ લે છે જ.

સમાધાન : મંદિર કેમ સ્થપાયું, તેનો તો ઈતિહાસ આપણે જોઈ ગયા છીએ. પૂર્વકાલમાં ભગવદાજ્ઞાથી જનનાશૌચમાં પણ ભગવત્સેવાનાં ઉદાહરણો જોઈ આજનો કોઈક માનવવાદી ઉપદેશક રજસ્વલાધર્મ ન માનવાનું વિધાન કરે તો તે ઉપદેશ ધર્મસંગત કહેવાય ખરો?

"વ્રજજનકી રીત અને પ્રીત" મુજબ નંદભવનમાં કે નિકુંજમાં દર્શન માટે જવાનું કે તેવો મનોરથ, તે તો બન્ને જ પુષ્ટિમાર્ગમાં મહત્સૌભાગ્યનો વિષય છે. પરગૃહમાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીમાં સ્વરૂપાસક્તિને લીધે જો સેવા કરવા કે દર્શન કરવા જવાની ઈચ્છા થતી હોય તો આપે લખેલ નંદભવનની અથવા નિકુંજાંતરની ભાવના કરીને જ જવું જોઈએ. પ્રાચીન ભક્તોએ પણ -"બોલિ લેહૂ સંકોચ કરો જિન જબ તુમ સુત હી ન્હવાવો, શ્રીવિઠ્ઠલ ગિરિધરનલાલકોં મોહિપે ઉબટાવો" જેવી નંદાલયમાં અનાહૂત થઈને સેવા કરવાની ભાવના દેખાડી છે. તેમજ,

ચલો સખી! સોતન કે ઘર જઈયે;
માન ઘટે તો કહા ઘટ જંઈયે પિય કે દરસન પઈયે"

જેવી સોતને ત્યાં જઈને પણ દર્શનલાભ લઈ લેવાની ભાવનાઓ દેખાડવામાં આવી છે. પોતાનો સ્વામી તો દર્શનીય જ છે. રખેને, સોતને ઘરે કેમ ન રમતો હોય! વાત પણ દર્શનથી આગળ ન વધવી જોઈએ. સેવાનું સાચું સુખ તો સ્વગૃહમાં કે સ્વનિકુંજમાં જ મળે. તેથી જ આપણે ત્યાં પરકીયાભાવને વધારે મહત્વ આપવામાં આવતું નથી. વળી સ્વામી આપણો એકકાલાવચ્છેદથી અશેષ નિકુંજોમાં નાયક થઈ શકે છે. દર્શનમાં તો વાંધો ન હોય, પણ વાત જો દર્શનથી

આગળ વધે તો વાંધો આવ્યા વગર રહે નહીં. ત્યારે નિકુંજાતરમાં જઈ તે નિકુંજનાયિકાની સેવા પડાવી લેવાની તૈયારી થાય તો પોતના ઘરે કે નિકુંજમા બિરાજતાં ઠાકોરજીનાં દર્શન બંધ જ કરવાં પડે કે નહીં?

અજાણે મંદિરમાં તનુ-વિત્તજા સેવાના ભાગલા પડી જાય છે. અને સેવાસુખની સાથે સેવાસિદ્ધાંત પણ તિરોહિત થઈ જાય છે, તે ક્યાં નથી દેખાતું? તનુજા સેવા કે વિત્તજા સેવા, તે તો સેવા જ નથી. સેવા તો તનુ-વિત્તજા જ હોય છે. તે ન ખોવાતી હોય તો ઘરે આવેલા ભગવદીયને દર્શન કરાવવામાં કશો વાંધો નથી.

વ્રજભક્તો ક્ષમા કરે, મારા આ શબ્દાપરાધને! પણ નંદભવનમાં કે નિકુંજમાં ભગવદ્દર્શનાર્થ આવનારાઓથી વિત્તજા સેવા કરાવી, સેવક ભાવથી સ્વપોષણની લેશમાત્ર પણ વૃત્તિ વ્રજભક્તોની હોત તો શ્રીમહાપ્રભુજીએ વ્રજભક્તોને પોતાના ભક્તિમાર્ગમાં ગુરુ તરીકે ન બિરદાવ્યાં હોત. વ્રજભક્તો આપણા ગુરુ છે. કેમ કે, તેઓએ સ્વસર્વસ્વ નિવેદન કરી, પોતાના સ્વામીને-સખાને-લાલાને નિર્વ્યાજ રીઝવ્યા છે.

'ગાલીબ' નામના એક વિખ્યાત શાયરે એક ઠેકાણે કહ્યું છે :

"જિક્ર ઉસ પરીવશકા ઔર ફિર બયાં અપના,
બન ગયા રબકી આખિર થા જો રાજદાં અપના.

અર્થ : મારા મિત્રોમાં મારી ઉર્વશીસમી પ્રેમિકાના સૌંદર્યનું વર્ણન અને તે પણ મારા કાવ્યકૌશલ્યથી મેં જે કર્યું તે અપરાધનો દંડ એ કે, અંતે મારા મિત્રો આજે મારા જ સ્પર્ધી દુશ્મનો થઈ ગયા છે!

મોટા ભાગનો આપે કહેલ 'આસ્તિક બહુજનસમાજ' આજે અમારા જાહેર મંદિરમાં વિત્તજા સેવા કરતો હોવાથી એવી ભ્રાંતિ સેવે છે કે આ મંદિરો મહારાજનાં શેનાં? ભગવાન તો બધાના જ હોય છે .... આવા બધાના મર્યાદામાર્ગીય ભગવાનની પુષ્ટિસેવાની આપને આવશ્યક્તા લાગે છે?

શ્રીપુરુષોત્તમજીએ સાચું જ કહ્યું છે: "વિત્તજા સેવાથી ચિત્તમાં અહંકાર વધે, ત્યારે ચિત્ત ભગવાનમાં ચોંટી શકે નહીં." અંતે આવા વૈષ્ણવો મહારાજશ્રીઓને બીવડાવી-બીવડાવી, મંદિરોને જાહેર ટ્રસ્ટ બનાવી પોતે ટ્રસ્ટી બનીને સમજે કે "બધી વ્યવસ્થા સુધરી ગઈ!" મહારાજશ્રીઓ ઉપર શ્રદ્ધા ન હોવાથી તેવા મંદિરોમાં જતે દહાડે જુદા-જુદા મતના કે સંપ્રદાયના, શાસ્ત્રીઓનાં કે સંન્યાસીઓનાં કેન્દ્રો સ્થાપિત થાય, જેમાં વાક્ચાતુરીથી તેઓ

પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતને શ્રીમહાપ્રભુની પ્રશંસા કરીને વખોડતા હોય છે. પેલા ટ્રસ્ટીઓને પોતાની સુવ્યવસ્થામાં વિશ્વાસ (ટ્રસ્ટ) હોય જ, ગેરપુષ્ટિમાર્ગીય શાસ્ત્રીના પાંડિત્યમાં પણ વિશ્વાસ હોય. જતે દહાડે વિશ્વાસ(ટ્રસ્ટ) ન રહી જાય કેવળ શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતમાં! ''બન ગયા રકીબ આખિર થા જો રાજદાં અપના!''.

આ છે, આપણા પુષ્ટિમાર્ગીયો સાથે પુષ્ટિમાર્ગીય ટ્રસ્ટીઓની બ્રીચ ઓફ ટ્રસ્ટ -વિસઘાતની ગાથા અને આ જ છે અંતિમ ગતિ જાહેર મંદિરોની! ઉદાહરણ હું નહીં આપું. આપ જાતે ક્યાંક પણ જોઈ લ્યો.

(૬) **શંકા :** ચાલતી સેવા પ્રક્રિયાથી સમાજને દૂર કરતાં શ્રીવલ્લભસ્વરૂપના સ્થાપનથી ઘણા લોકોમાં અસંતોષ, અણસમજ, અસન્માર્ગ અને અણધારી બીજી અનિચ્છનીય બાબતો સંભવી શકે છે.

સમાધાન : આપનો ભય મને અતિરંજિત લાગે છે. કેમકે, ચાલતી આવતી સેવાની પ્રક્રિયાથી આમાં કાંઈ પણ નોખું નથી થઈ રહ્યું. કોઈ પણ પ્રાચીન ઘર કે મંદિર માં શ્રીમહાપ્રભુજીની કે શ્રીગુંસાઈજી આદિની સેવા ન થતી હોય તેવું મારા ખ્યાલમાં આવતું નથી. તે સિવાય બેઠકમાં આર્ચાચરણાદિની પુરુષોત્તમ ભાવથી પણ થતી સેવાના પ્રકાર આપે પોતે અનેકત્ર જોયા જ હશે. કોટામાં શતાધિક વર્ષથી 'બડે મહાપ્રભુજી'ના મંદિરમાં મુખ્ય સિંહાસન ઉપર શ્રીમહાપ્રભુજીનો સેવાક્રમ પ્રસિદ્ધ છે જ. તેથી કયા અંશમાં હું નવું કરી રહ્યો છું તે મને સમજાતું નથી.

શ્રીવલ્લભ-સ્વરૂપ-સ્થાપન પણ, સાચું કહું તો, હું નવીન રીતે નથી જ કરી રહ્યો. અનેકત્ર ચિત્રજીરૂપે વર્ણ-આકૃતિમાં અને ભાવનાજી, પાદુકાજી, હસ્તાક્ષરાદિ રૂપે વસ્ત્ર-કાષ્ઠ કાગળ આદિ અધિષ્ઠાનોમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવા થતીજ આવી છે ત્યારે ધાતુ કે પાષાણ ના અધિષ્ઠાનોમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની રૂપાકૃતિને અભિવ્યક્ત કરવામાં અને ત્યાં સેવા કરવામાં પ્રમાણ તો નિબંધોક્ત આ જ આચાર્યવચન થાય છે :

> ''મૂર્તિનું ભગવાન હોવું ત્રણ પ્રકારે નિરૂપિત કરવામાં આવે છે : (ક) શુદ્ધાદ્વૈતની દષ્ટિથી વસ્તુમાત્ર ભગવદ્રૂપ જ છે, છતાંય મૂર્તિમાં 'આ જીવનો મારે ઉદ્ધાર કરવો છે' તેવી ઈચ્છા સાથે ભગવાનનું પ્રાકટ્ય કૃપામાર્ગની મર્યાદા મુજબ

> થાય છે. (ખ)ભક્તિભાવથી ભક્ત જ્યાં પ્રભુને જોવા કે ભજવા માંગે, ત્યાં પ્રભુ તેની સેવા સ્વીકારે છે જ; આ ભક્તિમાર્ગની મર્યાદા છે. બ્રહ્મ સાકાર અને વ્યાપક હોવાથી ભક્તના ભાવનું અનુસરણ કરે તેમાં કાંઈ વૈપરીત્ય થતું નથી. (ગ)શાસ્ત્રીય ઉપાસનામાર્ગની દષ્ટિએ વિચારતાં પણ મૂર્તિપૂજા શાસ્ત્રસંમત દેખાય છે. કેમકે, મંત્રો શાસ્ત્રોમાં ઉપલબ્ધ થાય જ છે.''

જો આ જ ન્યાયથી અદ્યયાવત્ ચાલતા ચિત્રજી-ભાવનાજી-પાદુકાજીના સેવાપ્રકારનું સમર્થન થઈ શક્તું હોય તો ધાતુ કે પાષણ આદિ અધિષ્ઠાનોમાં પણ રૂપપ્રાકટ્યથી શ્રીમહાપ્રભુની સેવાને અયુક્ત શા માટે ગણવી? તેથી હું કંઈ પણ નવીન નથી કરી રહ્યો. પણ હમણાં જે સિદ્ધાંતવિપરીત સેવાપ્રકાર જાહેર મંદિરમાં ચાલી રહ્યો છે, તેને કોઈક સિદ્ધાંત કે નિયમની ફ્રેમમાં ફિટ કસ્વા માંગું છું : દરેક વૈષ્ણવે કૃષ્ણસેવા પોતાના ઘરે જ કરવી, જાહેર મંદિરમાં નહીં. જાહેર મંદિરો જો ચલાવવા જ પડતાં હોય તો ત્યાં શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવાનો ક્રમ શરૂ કરવો જોઈએ. જેથી આચાર્યદર્શન, આચાર્યસાન્નિધ્યમાં આચાર્યચરણના સિદ્ધાંતોનું પઠન, વાચન, શ્રવણ, મનન વગેરે સત્સંગ-કથા-પ્રવચનો દ્વારા થાય. જાહેર મંદિરો આમ સ્વધર્મના બીજભાવને વૃદ્ધિગત કરનારા સ્વસંપ્રદાયના પ્રચાર-પ્રસારનાં મુખ્ય સ્થળો બને. સ્વસિદ્ધાંત જળવાય, વ્યાવહારિકતા નભે અને જતે દહાડે પ્રભુકૃપાથી ગૃહસેવાનો આગ્રહ વધે તો બધું જ સુવ્યવસ્થિત થઈ જાય! **જાહેર મંદિરોમાં કૃષ્ણ સેવાદર્શનમાં મળતો સ્વલ્પ સંતોષ જ ગૃહસેવાની ઉપેક્ષાનો એક હેતુ બની રહ્યો છે.** શું ગૃહસેવા આપણો સિદ્ધાંત નથી, કે મંદિરોમાં પાદુકાજી-હસ્તાક્ષર-ચિત્રજી વગેરે રૂપોમાં શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજી બિરાજતા નથી? નવું કાંઈ નહીં, પણ સિદ્ધાંત મુજબ અને શિષ્ટાચાર મુજબ જે થતું આવ્યું છે તે જ હું કરવા માંગું છું.

અસંતોષ? અસંતોષ તો આવા વિધાનથી, જે ભગવન્મંદિરને જ નિર્વાહનું સાધન બનાવી રાખવા માંગે છે, તેમને થશે જ. અસંતોષ તો શાંકરોને શુદ્ધાદ્વૈત સિદ્ધાંતથી કેટલો બધો છે? પણ તે ભયથી 'શુદ્ધાદ્વૈત' ન કહીએ તો શ્રીમહાપ્રભુજીની સૃષ્ટિને શ્રીમહાપ્રભુજીની જ પ્રશંસાથી શ્રીમહાપ્રભુજીથી જ વિમુખ કરનારાઓ કાંઈ ચુપ બેસવાના નથી જ. શ્રીમહપ્રભુજીથી અસંતુષ્ટ

રહેનારાઓ શ્રીમહાપ્રભુજીનાં દરેક સિદ્ધાંતવચનથી અસંતુષ્ટ જ રહેવાના છે! ઉપાય શો?

અણસમજ! અણસમજથી અસંતોષ ઉદ્ભવે છે કે અસંતોષથી અણસમજ, તે હું નહીં કહી શકું. કદાચ બન્ને અન્યોન્યાશ્રિત જ હશે. તેથી અણસમજ પણ ઊભી થશે જ. તેઓને કે જેઓને હું સમજાવી નહિ શકું અને તેઓને પણ કે જેઓ શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતથી સંતુષ્ટ નથી.

અસન્માર્ગ? "રહો નાસ્તિ ક્ષણં નાસ્તિ નાસ્તિ પ્રાર્થયિતા નરઃ, તેન નારદ નારીણાં સતીત્વમ્ ઉપજાયતે" તે મુજબ સદ્વર્તનનું સૂત્ર ખૂબ જ ઝીણું છે. ક્યારેય તૂટી શકે છે. શાસ્ત્રીજી! આપ તો વધારે જાણી શકો છો કે હજારો વર્ષોની તપસ્યાથી મેળવેલ સંયમ, કેટલી ક્ષુદ્ર બાબતો જોઈ ઋષિઓ ખોઈ દેતા હતા? શ્રીમહાપ્રભુના તનુ-વિત્તજા સેવાના સિદ્ધાંત પ્રમાણે જાહેર મંદિર(ટ્રસ્ટ) સેવા અસન્માર્ગ છે. ભંડોળ ભેગું કરવા માટે શ્રીમદ્ભાગવતનું પારાયણ તે પણ અસન્માર્ગ છે. તેવા અસન્માર્ગ ઉપર દોડવા જો શ્રીમહાપ્રભુજીના અનુયાયીઓ તૈયાર હોય, પરમહંસ વિરક્તો(!) મોટા મઠોમાં-આશ્રમોમાં ભગવા કપડાં પાથરી બેશકીમતી સોફાસેટ ઉપર બ્રહ્માનંદ(!) અનુભવતા હોય, નિરાકારના ઉપાસકો કૃષ્ણના મધુર આકાર માટે મગરનાં આંસુ ટપકાવતાં હોય, એક ગાલ ઉપર તમાચો મારનારને બીજો ગાલ દેખાડનાર શિષ્યો એક નહીં, પણ બબ્બે વિશ્વયુદ્ધ લડતા હોય, ગુરુડમ(ગુરુતંત્ર)ની નિંદા કરનાર, પ્રસિદ્ધ થઈ જતાં ગુરુથી પણ આગળ વધીને ભગવાન જ જો બની જતાં હોય, "કૃષ્ણ અવતાર નહીં, પણ આત્મવિકાસ સાધનાર મહાન યોગેશ્વર છે" એમ કહેનારાઓ પોતે જ જતે દહાડે અવતાર બની જતા હોય તો 'શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવા'ના સિદ્ધાંતને વિકૃત કરી અસન્માર્ગ ઉપર જનારા યોગભ્રષ્ટો(!) એવા કેવા અસન્માર્ગ ભણી ચાલ્યા જશે કે જયાં આજ સુધી બીજો કોઈ ફરી ન આવ્યો હોય!

અણધારી બીજી અવાંછનીય બાબતો માટે તો વધુ નહીં કહું -

"ચિન્તા કાપિ ન કાર્યા નિવેદિતાત્મભિઃ કદાપીતિ,
ભગવાનપિ પુષ્ટિસ્થો ન કરિષ્યતિ લૌકિકીં ચ ગતિમ્".

(૭) **શંકા :** ગૃહસેવાનો પ્રચુર પ્રચાર, ઘરમાં વ્યક્તિગત શ્રીવલ્લભસેવા નિષેધ, મંદિરસેવાનો વ્યવસ્થિત વિકલ્પ દીધા વિના -તેની લોકસમાજને સુદૃઢ સમજ દીધા વિના- તો લાગે છે કોઈ અવ્યવસ્થા ઊભી થશે તો?

સમાધાન : કોઈ પણ કાર્ય પ્રભુપ્રદત્ત સામર્થ્ય વગર થઈ શક્તું નથી. તે મુજબ જે કાંઈ સામર્થ્ય મારામાં છે, તેને અનુરૂપ ગૃહસેવાનો પ્રચાર કરતો જ રહું છું. સ્વગૃહમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવા વૈષ્ણવોએ પુરુષોત્તમભાવથી ન કરવી, તે બાબતનો પ્રચાર પણ કરતો જ રહું છું. જાહેર ટ્રસ્ટ મંદિરોમાં ચાલતી કૃષ્ણસેવાના બે જ વિકલ્પ મને વ્યવસ્થિત લાગે છે : (૧) એવા મંદિરોનું પીઠ-ટ્રસ્ટમાં રૂપાંતરણ કરી કૃષ્ણસેવાનો ઉદ્દેશ્ય તે પીઠના પીઠાધીશના સ્વધર્માચરણ તરીકે ઘોષિત કરવો, જેથી પીઠાધીશ તનુજા સેવા કરનારો પૂજારી ન બની જાય. પીઠાધીશનું ક્ર્તવ્ય સ્વધર્મપ્રચાર અને સ્વધર્માચરણ -એમ ઉભયવિધ હોવું જોઈએ. તેમાં સ્વધર્મપ્રચાર માટે ધર્માચાર્યની હેસિયતમાં તે શિષ્યોથી દાન-ભેટ સ્વીકારે તેમાં કશો વાંધો નથી. પણ સ્વધર્માચરણ-કૃષ્ણસેવાનું પ્રયોજન જાહેરમાં કે જનતા માટે કૃષ્ણસેવા ન હોઈ, તે-તે પીઠાધીશનું પોતાનું અંગત ક્ર્તવ્ય હોવું જોઈએ કે જેના માટે જનતાથી ભેટ-દાન સ્વીકારવું અધર્મ છે. મંદિર, છતાંય, જો ચલાવવા જ પડતાં હોય તો એમાં કૃષ્ણસેવા નહીં, પણ આચાર્ય શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવા થવી જોઈએ. કેમ કે, જો વૈષ્ણવ સમાજ જાહેર મંદિરોને લીધે કોઈક અંશમાં સંગઠિત હોય તો તેનું વિઘટન પણ વાંછનીય નથી. તે સંગઠન માટે પણ જો સિદ્ધાંતની કિંમત ચુકવવી પડતી હોય તો તેવા સિદ્ધાંતહીન સંગઠનની કોઈ આવશ્યક્તા પણ નથી જ. આમ બન્ને પાસાં તપાસ્યા પછી જ એમ લાગે છે કે જાહેર મંદિર પ્રભુનાં નહીં, પણ શ્રીમહાપ્રભુજીનાં હોવાં જોઈએ.

લોક-સમાજને તેની સુદૃઢ સમજ પણ તે બાબતના જાહેર ભાષણ પ્રવચનને ઠેકાણે જો કોઈક ઠોસ પાયા ઉપર કોઈક કાર્યક્રમને અમલમાં મૂકીને આપી શકાતી હોય તો તે મને વધુ અભીષ્ટ પ્રકાર લાગે છે. છતાંય જો કાંઈક અવ્યવસ્થા ભવિષ્યમાં ઊભી થાય તો ભગવદિચ્છા!

(૮) **શંકાઃ** સેવામાં પ્રભુસંબંધમાં જે અનર્થો આજે વિકસ્યા લાગે છે, તે ભવિષ્યમાં શ્રી મહાપ્રભુને પધરાવતાં તેમના સંબંધમાં પણ ક્રમશઃ વિકસિત નહીં થાય!

સમાધાન : ... પણ આવું જો શ્રીમહાપ્રભુજીએ વિચાર્યું હોત તો એઓશ્રીએ કૃષ્ણસેવામાર્ગને પણ વિકસિત ન ર્ક્યો હતો.

શ્રીકૃષ્ણ કરતાં પણ જો શ્રીમહાપ્રભુજીમાં પુષ્ટિમાર્ગીય જનતાની આસ્થા

જળવાઈ રહે તો મને લાગે છે કે તે પુષ્ટિમાર્ગ ઉપર વધુ સહેલાઈથી ચાલી શકશે. શ્રીકૃષ્ણની વ્રજલીલાની જેમ મથુરાની અને દ્વારકાની પણ લીલાઓ છે - અદ્વૈતીઓ કૃષ્ણના હોય કે નહીં પણ અદ્વૈતીઓનો કોઈક કૃષ્ણ હોય છે -તેનો કેમ અસ્વીકાર થઈ શકે? શ્રીમહાપ્રભુજીને પણ સર્વાંશમાં પુષ્ટિમાર્ગીયેતરો અપનાવી નહીં શકે. તેથી મારા કલ્પમાં મને દોષ કરતાં ગુણ વધુ દેખાય છે. જતે દહાડે જો વલ્લભપંથ એક નોખો વિકસિત થાય તો તેને શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંત કે વચનોથી દ્વેષ તો નહીં જ હોય.

(૯) **શંકા :** દૈવી જીવના માર્ગને સર્વાધિકારક કરવા જતાં શું સિદ્ધ થશે?

સમાધાન : આપ તદ્દન મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઊભો કરી રહ્યા છો. હું મંદિરસેવાનો વિરોધ આ જ કારણથી કરું છું. આજે જાહેર મંદિરોમાં પુષ્ટિભક્તિ અધિકારલભ્ય વિવિધ ફલાત્મક મનોરથોનાં આપણે દર્શન કરાવીએ છીએ. અન્યમાર્ગીયોને જ્યાં દર્શન કરાવતાં વર્ષપર્યંતની સેવા શ્રીહરિરાયજી વિફલ માનતા હોય ત્યાં મંદિરપ્રણાલી દ્વારા ભગવાનની પુષ્ટિછબીને સર્વાધિકારક બનાવવી તે ક્યાં સુધી યોગ્ય ગણાય?

આજે શ્રીઠાકોરજીના રૂપ અને નામ ને દ્રવ્યોપાર્જન માટે જાહેરમાં મૂકવાનો જે ગાડરિયો પ્રવાહ ચાલ્યો છે, તે કેટલી સિદ્ધાંતસંમત કથા છે? મને તો બધા રોગોની એક જ ચિકિત્સા અસરકારક જણાય છે, તે શ્રીમહાપ્રભુજીના નામ-રૂપનું ભજન. તે મુજબ મારો મનોરથ છે કે **બધાં જ જાહેર મંદિરોમાં પ્રમુખતયા શ્રીમહાપ્રભુનું સ્વરૂપ, પુરુષોત્તમ ભાવથી નહીં પણ, આચાર્યભાવથી પધરાવવામાં આવે અને તેના સેવાપ્રકારનો ખૂબ પ્રચાર થાય.** શ્રીમહાપ્રભુજીની સન્નિધિમાં લોકો નિત્યનિયમથી અષ્ટાક્ષરમંત્ર, ષોડશગ્રંથાદિ સ્તોત્રોના પાઠો, ૮૪-૨૫૨ વૈષ્ણવોની વાર્તા તથા સુબોધિની વગેરે આકાર ગ્રંથોનું પઠન, શ્રવણ, મનન કરે. નિત્ય ઋતુ-ઉત્સવક્રમનાં કીર્તનો ગાય અને સાંભળે તો અવશ્ય ''સાન્નિધ્યમાત્રદત્તશ્રીકૃષ્ણપ્રેમા'' મહાપ્રભુજી, પુષ્ટિજીવના બીજભાવને દૃઢ કરશે જ.

(૧૦) **શંકા:** ભગવદપરાધમાંથી તો કદાચ શ્રીમહાપ્રભુજી બચાવે, પણ શ્રીમહાપ્રભુજીના સંબંધમાં થતા અપરાધમાંથી કઈ રીતે બચાશે? કોણ

બચાવશે?

સમાધાન : શ્રીમહાપ્રભુજી મહાકારુણિક છે, તેથી તે પોતે બચાવશે. બીજો કોણ બચાવી શકે? અથવા એક બીજી દૃષ્ટિએ જોઈએ તો ભગવદપરાધ કે વૈષ્ણવાપરાધ થતાં શ્રીમહાપ્રભુએ પોતાના શિષ્યોના ત્યાગ કરવાની લીલા દેખાડી છે, તેવો ઉલ્લેખ ૮૪ વૈષ્ણવની વાર્તામાં મળે છે, પણ શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવકોનો ત્યાગ કદિ શ્રીઠાકોરજી કરતા નથી. તેથી આચાર્યાપરાધ કરતાં ભગવદપરાધથી બીવાનાં કારણ વધારે જણાય છે. ભગવદપરાધ થતાં આચાર્યશ્રી ત્યાગ કરે, પણ આચાર્યપરાધ થતાં ભગવાન ત્યાગ કરતા નથી, કેવળ એક વખત આચાર્યશ્રીના સેવક જઈ જવાથી! જુઓ -

(ક) તબ શ્રીઆચાર્યજીને કહી જો ''મૈં તો વાકો ત્યાગ ક્ર્યો. તુમ વાકી સમર્પી કૈસે આરોગે?'' તબ શ્રીનાથજીને કહી ''મૈં તુમકો વચન દિયો હૈ, જાકો તુમ બ્રહ્મસંબંધ કરાવોગે, તાકો મૈં કબહું ન છોડુંગો. તાતેં તુમ ત્યાગ કરે, પરંતુ તુમને પહેલે મોકો સમર્પ્યો હો સો હોં કૈસે છોડું?'' તબ શ્રીઆચાર્યજી ચુપ હ્વૈ રહે. (રામાનંદ પંડિત કી વાર્તા,)

(ખ) તૂ મેરી બિનતી શ્રીગુસાંઈજીસોં કરિયો જો આપકે અપરાધતેં મેરી યહ અવસ્થા ભઈ હૈ ઔર શ્રીગોવર્ધનધર દરસન દેત હૈં. સો આપકી કૃપાતેં દેત હૈં. (કૃષ્ણદાસકી વાર્તા)

(ગ) તબ શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુને કહી ''યાકે પરલોકમેં તો કછુ હાનિ નાહિ ભઈ, પરિ યહ મેરી અજ્ઞા ન માન્યો. તાતેં ઐસો(અપમૃત્યુ) ભયો'' (ગોવિંદદાસ ભલ્લા કી વાર્તા)

... તેથી આચાર્યચરણનો અપરાધ થતાં પણ પ્રભુ આપણને નહીં ત્યાગે એ કાંઈ ઓછું આશ્વાસન છે! અથવા ભંડોળ ભેગું કરવા માટે જ્યારે આપણે ભગવદપરાધ કરી રહ્યા છીએ -આચાર્યશ્રીની આજ્ઞાની અવહેલના જ કરીજ રહ્યા છીએ ત્યારે આચાર્યશ્રીએ આપણને ત્યાગી દીધા નહીં હોય?

મારી વાતને પુષ્ટ કરવા માટે જો મારે પ્રમાણ આપવાનું હોય તો હું કહીશ કે 'પંચશતી ઉત્સવ' ઉજવવાના મનોરથ પ્રકટ થતાંની સાથે જ ભગવાનના નામ-રૂપોના જાહેર પ્રદર્શન દ્વારા ભંડોળ ભેગાં કરવા માટેના પ્રકારોનો જાણે રાફડો જ ન ફાટયો હોય તેવું દેખાય છે? સાથે-સાથે લોકમાં સંપ્રદાયની નિંદાના પ્રસંગો પણ વધ્યા છે. પારસ્પરિક સ્પર્ધા તો એટલે હદ સુધી વધી ગઈ છે કે એક ગોસ્વામી બાલક એકલો ચાર-પાંચ લાખ રૂપિયા ન લઈ જાય

તેના માટે તેના સ્થળ ઉપર બીજી વલ્લભવંશજ વ્યક્તિ મોટા-મોટા ઉત્સવોનાં આયોજન કરે! એક ગોસ્વામીની અધયક્ષતામાં કોઈક ધનિક વ્યક્તિ મોટો મનોરથ કરાવે તો બીજા ગોસ્વામી બાલકો તે ધનિક સાથે પોતાના સંબંધ જોડવાની કડીઓ શોધે! આમાં શોધતાં-શોધતાં પણ જે નથી જડતો તે સ્વાભિમાન, સ્વસિદ્ધાંતાભિમાન અને શ્રીઆચાર્યચરણનો અનુગ્રહ! એક-બીજાની વૈષ્ણવ સૃષ્ટિને તોડી, તેમાં પોતાની છાપ બેસાડવાની પ્રક્રિયા, મને લાગે છે કે પાંચસો વર્ષ પૂરાં થવાની યાદવસ્થલીનું રૌદ્ર કે કરુણ તાંડવ નથી તો બીજું શું છે?

એક પ્રસિદ્ધ ગોસ્વામી બાલકે થોડાંક વખત અગાઉ મને કહ્યું હતું કે, ''મને પુષ્ટિમાર્ગની અપેક્ષા નથી. હું પોતે એક સ્વતંત્ર સંસ્થા છું''. બીજી વ્યક્તિ કહે કે, ''વૈષ્ણવો જો લોક-પરોપકાર પરાયણ ન થતા હોય તો તેમને 'વૈષ્ણવ' મટાવી 'માનવ' બનાવી દો!'' શ્રીમહાપ્રભુજીએ આપણો ત્યાગ ન કર્યો હોય ત્યાં સુધી આપણી પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવતાને આપણે કેવી રીતે છોડી શકીએ?

(૧૧) શંકા : ''સ્મરણં ભજનં ચાપિ''નો બહુ વ્યાપક પ્રચાર છે. નામમાં જેમ અજાણતાં અવજ્ઞા સંભવે, તેમ રૂપમાં નહીં થાય? બેઠક-પ્રકાર-પ્રચારથી અનુભવે સમજાય તો છે.

સમાધાન : આપ ''સ્મરણં ભજનં ચાપિ''ના 'ચાય પીઓ અને ભજન કરો' એવા ખોટા અર્થથી ખૂબ પરેશાન લાગો છે. શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણીને સ્વરૂપાત્મક માનનારા માટે આવી મશ્કરી એક દુઃખદ વાત જ છે. આ એક પ્રકાર નામઅવજ્ઞાનો છે. જ્યારે ખરી રીતે જોતાં શાસ્ત્રોમાં છ પ્રકાર નામઅવજ્ઞાના ગણાવવામાં આવ્યા છે :

વેદાક્ષરાણિ યાવન્તિ નિયુઞ્જીતાર્થકારણાત્
તાવન્તિ ભ્રૂણહત્યાં વૈ વેદવિક્રય્યવાપ્નુયાત્

વેદવિક્રયસ્તુ છાગલેન ષડ્વિધો દર્શિતઃ

૧.પ્રખ્યાપનમ્ (અધિકાર વિચાર કર્યા વગર જાહેરમાં પ્રવચન)
૨. પ્રલપનમ્ (''સ્મરણં ભજનં ચાપિ''નો 'ચાય પીઓ' - એવો અર્થ કરવો)
૩. પ્રશ્નપૂર્વપ્રતિગ્રહઃ (પેમ્ફલેટ છાપી લોકોને સાંભળવા માટે બોલાવવા)
૪-૫.યાજનાધ્યાપને (પગાર લઈને યજન-અધ્યાપન કરાવવું)

૬. વાદઃ (વેદાર્થથી વિરુદ્ધ વાદ કરવો)

-ષડ્વિધો વેદવિક્રયઃ.

આમાંના કોઈક-ને-કોઈક એક પ્રકારે વેદવિક્રય કરનારાઓ જ આજે સર્વત્ર દેખાય છે. તે બધા જ જો વૈદિક સિદ્ધાંતના 'ફેમિલી પ્લાનિંગ' (પરિવાર-નિયોજન) માટેના 'એબોર્શન સેન્ટર'(ગર્ભપતાત કેન્દ્રો) હોય તો શું વેદગ્રન્થરાશિ કે તત્ફલરૂપ શ્રીમદ્ભાગવત કે તત્સારભૂત શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણીને હવે વિસર્જિત કરવી? અવજ્ઞા કરનારા તો અવજ્ઞા કરતા જ રહેશે. તેનો ઉપાય કોઈ પણ શ્રદ્ધાળુ પાસે કદી પણ જડવાનો નથી. લોકેષણા કે વિત્તેષણા થી ગ્રસ્ત લોકો તો ભંડોળ ભેગા કરવાના નવા ઉપાયો શોધતા જ રહેશે! તે મુજબ જાહેર મંદિરમાં વિવિધ મનોરથો, તીર્થયાત્રા, જ્ઞાનયજ્ઞ, શ્રીયમુનાજીના ટાંકી-ટૅંકર ઉત્સવો અને એવા બીજા પણ અનેક અકલ્પનીય ઉપાયોથી તેવા લોકોની બુદ્ધિના ભંડાર ભરેલા જ છે! એટલે આવા લોકો શ્રીમહાપ્રભુજીને 'કેશ' કરવાના વિવિધ ઉપાયો ન શોધી કાઢે તેની ગેરંટી કોણ આપી શકે? આ તો ભારતભૂમિ છે. શાસ્ત્રીજી! શ્રીમહાપ્રભુજી કહે છે, ''અસ્મિન્ ભારતે કર્મભૂમૌ એકેનાપિ તાદૃશં કર્મ ક્રિયતે યેન સમગ્રં જગદેવ પ્રલયં યાતિ'' 'આ ભારતદેશ તો કર્મભૂમિ છે. તેથી કોઈક એક માણસનાં કર્મ પણ એવાં હોઈ શકે કે જેથી સમગ્ર જગતનો પ્રલય જ થઈ જાય!'' (સુબોધિની, ૧૦ ઉત્તર.૩૮।૬) ત્યારે હમણાં તો ઘણા કર્મઠ ઉત્સાહી કાર્યકર્તા ઉપદેશકો બહાર પડયા છે!

પુષ્ટિમાર્ગના મંદિરોમાં તો પ્રસાદ વેચાતો હતો અને હવે 'ભગવદ્ ભાવનાયુક્ત ફાઈવ સ્ટાર રેસ્ટોરાં' ખોલાઈ રહી છે. જતે દહાડે ભગવદ્ ભાવનાયુક્ત 'કેબરે ડાંસ' પણ થશે અને 'સ્ટ્રીપટ્રીઝ' પણ પરંતુ પ્રલયને હજી ઘણીવાર છે!

(૧૨) શંકા : જે સમાજ આજે મંદિરસેવામાં જે સ્વપ્રવૃત્તિરત છે, તે અહીં પણ સંબંધિત થઈ જશે ને? તેનાથી આચાર્યજી પ્રસન્ન થશે?

સમાધાન : પુષ્ટિમાર્ગીયોથી શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજીએ જે અપેક્ષા રાખી હતી. તે આવી હતી :

(૧) તબ શ્રીઆચાર્યજી કહે : ''વૈભવ ઠાકુરકો દેખિકે તિહારો મન પ્રસન્ન ભયો હે? શ્રીગોપીનાથજી કહે : ''તિહારો કહાઈ કે શ્રીઠાકુરજીકી વસ્તુમેં અપનો મન કરેગો તાકો નિર્મૂલ નાશ જાયેગો.'' તબ શ્રીઆચાર્યજી કહે : ''હમારો

મારગ તો ઐસોઈ હૈ'' પાછે શ્રીઆચાર્યજી વૈષ્ણવસોં આજ્ઞા કિયે : ''સગરી સામગ્રી શ્રીજમુનાજીમેં પધરાઈ દેઉ. શ્રીદ્વારકાનાથજીકોં હમારે ઘર પધરાઈ લાવો.''(શ્રીદામોદરદાસ સંભલવારેકી વાર્તા)

(૨) સો ગોપાલદાસ કે બેટાસોં શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુ પૂછે જો ''ગોપાલદાસ કહાં ગયે હૈં'' તબ ગોપાલદાસકે બેટાને કહી જો ''મહારાજ શ્રીઠાકોરજીકી સેવાકોં ગયે હૈં'' યહ વચન સુનિ શ્રીમહાપ્રભુજી ગોપાલદાસ કે બેટા પર બહોત અપ્રસન્ન ભયે. કહે જો ''ગોપાલદાસકો બેટા ઐસો અનુચિત ક્યોં બોલ્યો? અબ ઈહાં રહનો ઉચિત નાંહિ...જો ગોપાલદાસ! તુ કહાં ગયો હતો? '' તબ ગોપાલદાસને કહીઃ ''મહારાજ, પેટ લાગ્યો હૈ, સો કછુ વ્યાવૃત્તિકોં ગયો હતો''. યહ વચન સુનિ ગોપાલદાસ ઉપર શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજી બહોત પ્રસન્ન ભયે. કહે : ''વૈષ્ણવકોં ઐસો બોલનો ઉચિત હૈ, ઐસો બોલનો નાંહિ જો વ્યાવૃત્તિ-લૌકિકો જાઈ તહાં શ્રીઠાકુરજીકો નામ લેઈ.'' (ગોપાલદાસ નરોડાવરેકી વાર્તા)

(૩) તબ શ્રીઆચાર્યજી એક સોનેકી કટોરી શ્રીઠાકુરજીકે મંદિરતેં લાઈ દિયે... શ્રી ઠાકુરજીકોં ભોગ ધરિ.... મહાપ્રસાદ શ્રીયમુનાજીમેં પધરાઈ દિયો.... ગાયન કોં ખવાઈ ....આપ પરિકર સગરે સહિત ભૂખે હી બૈઠે રહે. (ભાવપ્રકાશ) જો શ્રીઠાકુરજીકી વસ્તુ હોઈ સો વૈષ્ણવકોં લેનો નાહીં ઠાકુર આરોગે, યહ રીત સબકો સિખાયે. (વાસુદેવદાસ છકડાકી વાર્તા)

(૪) સો પદ્મનાભ અપને ઘર તે આયે. શ્રીમહાપ્રભુજીકોં દંડવત્ કર બૈઠે. તબ આચાર્યજીને નિબંધકો શ્લોક કહ્યો સો શ્લોક -

પઠનીયં પ્રયત્નેન સર્વહેતુવિવર્જિતમ્
વૃત્યર્થં નૈવ યુઞ્જીત પ્રાણૈઃ કણ્ઠગતૈરપિ
તદભાવે યથૈવ સ્યાત્ તથા નિર્વાહમાચરેત્
ત્રયાણાં યેનકેનાપિ ભજન્ કૃષ્ણમ્ અવાપ્નુયાત્

(પદ્મનાભદાસ કી વાર્તા)

રૂપસેવા કે નામસેવા -આમ બન્નેમાંથી એકનો પણ વૃત્યર્થ વિનિયોગ ન થવો જોઈએ. શ્રીગુસાંઈજી કહે છે. ''જેને પુષ્ટિમાર્ગનું સ્વલ્પ પણ જ્ઞાન હશે તે પોતાની આજીવિકા ચલાવવા માટે ભગવત્સેવા નહીં કરે. જેને સર્વથા જ જ્ઞાન નહીં હોય તેવો એકાદ કોઈ પુષ્ટિમાર્ગમાં પાકે ય ખરો...'' ત્યારે તેમના પોતાના વંશજોથી જ જો રૂપસેવા કે નામસેવા સર્વહેતુવિવર્જિત ન થઈ શક્તી હોય તો

''સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષસ્વમાહાત્મ્ય'' નો અર્થ શો સમજવો? ભગવત્સેવાનો જાહેર મંદિરોમાં અને ભાગવત કે નામસેવાનો જાહેર પ્રવચનોમાં આજે જે કાંઈ ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે, તેનાથી શ્રીઆચાર્યજીની પ્રસન્નતા આપ કલ્પી શકો છો?

જાહેર મંદિરમાં મુખ્યતયા પ્રભુસેવા નહીં, પણ મહાપ્રભુસેવા અને સ્વગૃહમાં મુખ્યતયા મહાપ્રભુસેવા નહીં પણ પ્રભુસેવા જ થવી જોઈએ. આ બાબતનો મારો આગ્રહ પણ હમણાં સિદ્ધાંતવિપરીત સેવાના જે વિવિધ પ્રકારો ચાલી નીકળ્યા છે, તેના વિકલ્પરૂપે જ છે. એટલે આ મારા પ્રકારમાં કાંઈ ત્રુટિની સંભાવના હોય તો પણ આપણે સિદ્ધાંતના ત્રાજવામાં એટલું જ તોલવાનું છે કે વધારે વજનનો અપરાધ ક્યા પલ્લામાં છે? જાહેર મંદિરમાં પ્રભુસેવા કે મહાપ્રભુસેવાના!

પહેલા લખી ગયો તે મુજબ મારી સ્પષ્ટ માન્યતા છે કે આજે પુષ્ટિમાર્ગ ઉપર થતા આંતરિક અને બાહ્ય આઘાતોને પડકાર આપવા માટે એક નહીં, પણ અનેક દમલાઓની અપેક્ષા છે. જે દમલાઓ જાહેર મંદિરમાં બિરાજતા શ્રીઠાકોરજીને કહી શકે : ''નિકટ મતિ આવો...'' જે દમલાઓ જાહેર મંદિરોમાં થતા સ્વરૂપવિક્રયથી અને જાહેર પ્રવચનોમાં થતા ભાગવતવિક્રયથી થતી સ્વસિદ્ધાંતની 'મશ્કરી'ને શિષ્યજનોચિત અત્યંત વિનય સાથે પણ સ્પષ્ટતમ શબ્દોમાં કહી શકે : ''મહારાજ, અપનો મારગ નિશ્ચિન્તતાકો નાંહીં, યહ મારગ હૈ સો તો અત્યંત કષ્ટ આતુરતાકો - દુઃખકો હૈ''.

આજે ચાલતા ભગવદ્વિક્રયના પ્રકારને છોડવા જતાં ઘણી નિશ્ચિન્તાઓ છોડવી પડશે. અમુક ચોક્કસ પ્રકારનાં લૌકિક કષ્ટ કે દુઃખ વધે પણ ખરાં.... પણ એવા વૈષ્ણવો માટે નિઃસંદેહ શ્રીમહાપ્રભુજી કહેશે : ''દમલા! યહ મારગ તેરે લિયે પ્રકટ કિયો હૈ.''

દામોદરદાસ હરસાનીની જેમ 'દાતા'માં મમતા રાખવી કે 'દાતા'ની મહત્તા માનવી, તે દાનને માણ્યા વિના સંભવ નથી. તેથી શ્રીકૃષ્ણના મધુર સ્વરૂપનું વર્ણન શાખા-અરુંધતી ન્યાયે કરનારાઓ જ્યાં ખરેખર, દેખાડવો હોય અરુંધતીનો તારો, પણ મોટી-મોટી વાતો કરે શાખા ઉપર ઉગતા સુકોમલ સુંદર સરસ પલ્લવ-પુષ્પ-ફલોની અને તેવી પુષ્પિતા વાણીથી શ્રોતાઓને મુગ્ધ કરી, અંતે જે સ્વરૂપ માટે પોતે રોમાંચ અશ્રુપાત દેખાડતા હોય, તેને મિથ્યા કહી, કોઈ અટપટા નિર્ગુણ નિરાકાર બ્રહ્મની દિશા તરફ શ્રોતાઓને રઝળતા છોડી જાય તેવી સ્થિતિમાં-

અયમેવ મહામોહો હીદમેવ પ્રતારણમ્
યત્ કૃષ્ણં ન ભજેત્ પ્રાજ્ઞઃ શાસ્ત્રાભ્યાસપરઃ કૃતિઃ

"આ જ મહામોહ છે, આ જ જબરદસ્ત વંચના છે કે પોતે બુદ્ધિમાન હોઈ શાસ્ત્રાનુસારી આચાર-વિચાર રાખનારો હોવા છતાંય કૃષ્ણભજન નથી કરતો" ના ઉપદેશ આપનારની સેવાનો પ્રકાર વધી જાય તો બહુ વાંધો તો નહીં આવે!

બીજું, પરંપરા મુજબ, આપને કદાચ ખ્યાલ નહીં હોય કે સાક્ષાત્ શ્રીઠાકોરજીની સન્મુખ (અધિકાર વગર કે અજ્ઞાનવશ) જે ભેટ મંદિરોમાં ધરવામાં આવતી હતી, તે કદી પણ ભગવત્સેવાર્થ સ્વીકારવામાં આવતી નહોતી. પણ કીર્તનિયાઓમાં વહેંચી દેવામાં આવતી હતી. ભેટ ધરવાનો સિદ્ધાંતસંમત-શિષ્ટાચારસંમત પ્રકાર તો એ જ હતો કે ભેટ સાક્ષાત્ શ્રીઠાકોરજીને ન કરી, શ્રીઠાકોરજી પાસે બિરાજતા શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુંસાંઈજીને કે સાત બાલકોને જ ધરવી જોઈએ. સાક્ષાત્ શ્રીઠાકોરજીને ભેટ ધરવાનો પ્રકાર તો અમુક ઉત્સવ પૂરતો મર્યાદિત જ હતો, શ્રીવ્રજભક્તના ભાવાનુસાર. જેથી શ્રીમહાપ્રભુજીની ભેટ જો સ્વવંશજો ગ્રહણ પણ કરે તો વંશજ હોવાને લીધે જ તેમાં દેવલકત્વ પ્રાપ્ત નહીં થાય. તેથી જ જાહેર મંદિરમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની પુરુષોત્તમભાવથી સેવા કરવાનો પણ હું વિરોધી છું. આચાર્યભાવે તેવા સ્વવંશજોને દોષ પ્રાપ્ત નથી થતો.

આમ અનેક મુદ્દાઓની ચકાસણી આ બાબત માંગી લે છે અને તેમ કરતાં હું મારા કલ્પમાં દોષ કરતાં ગુણ વધારે જોઉં છું.

(૧૩) **શંકા** : રહઃપ્રિય આચાર્યજીને આમ જાહેરમાં દર્શન દેતા બિરાજતાં પ્રસન્નતા થશે?

સમાધાન : શાસ્ત્રીજી, આ તો અષ્ટોત્તરશત નામોમાંથી એક નામ છે. બીજાં અનેક નામો શ્રીમહાપ્રભુજીના એવા ગુણ, એવી લીલા અને એવા સ્વભાવના દ્યોતક પણ મળે જ છે. કે જેમનો વિચાર કરતાં શ્રીમહાપ્રભુજીને જાહેર દર્શન માટે પધરાવતાં સૈદ્ધાંતિક વાંધો કે સ્વરૂપવૈપરીત્ય નહીં આવે. દાખલા તરીકે-

૧.દૈવોદ્ધારપ્રયત્નાત્મા	**૨.માયાવાદનિરાકર્તા**
૩.સર્વવાદિનિરાસકૃત્	**૪.સ્ત્રીશૂદ્રાદ્યુદ્ધૃતિક્ષમઃ**
૫.મહાકારુણિકઃ	**૬.શ્રીકૃષ્ણજ્ઞાનદો ગુરુઃ**

૭.ભક્તસેવિતઃ	**૮.સુખસેવ્યઃ**
૯.કૃપયૈતત્કથાપ્રદઃ	**૧૦.સાન્નિધ્યમાત્રદત્તશ્રીકૃષ્ણપ્રેમા**
૧૧.નાનાવાદનિરૂપકઃ	**૧૨.પૃથક્શરણમાર્ગોપદેષ્ટા**
૧૩.પતિતપાવનઃ	**૧૪.માયાવાદાખ્યતૂલાગ્નિઃ**
૧૫.બ્રહ્મવાદનિરૂપકઃ	

આવાં નામોનું તાત્પર્ય વિચાર કરતાં કે તે નામો દ્વારા અભિવ્યક્ત થતી લીલાનો વિચાર કરતાં જાહેરમાં પધરાવવામાં વિશેષ આપત્તિ દેખાતી નથી. જલભેદના ૧૫માં શ્લોકની વ્યાખ્યામાં શ્રીવલ્લભજી તો શ્રીમહાપ્રભુજીનાં બે સ્વરૂપ ગણાવે છે :

> "શ્રીમદાચાર્યચરણના સ્વરૂપમાં બે પક્ષો છેઃ (૧)મર્યાદામાર્ગોપદેશક (૨)પુષ્ટિમાર્ગોપદેશક, તેથી સ્વરૂપ પણ આપશ્રીનું દ્વિવિધ છે. એટલે જ જે મર્યાદામાર્ગીયો છે તેમના માટે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાનું મર્યાદામાર્ગોપદેશકનું સ્વરૂપ જ પ્રકટ કરે છે, વલ્લભાષ્ટક-સર્વોત્તમસ્તોત્ર વગેરેમાં વર્ણિત સ્વરૂપને નહીં. મર્યાદામાર્ગીયોની સામે શ્રીમહાપ્રભુજી "વ્યાસ આપણા ગુરુ છે." તેવું સ્વીકારે છે. (જ્યારે પુષ્ટિમાર્ગીયોની સામે ગોપિકાઓને ગુરુ તરીકે બિરદાવે છે)."

એટલે કે જાહેર મંદિરો જો ચલાવવાં જ પડતાં હોય તો તેવા મર્યાદાના પ્રવાહમાં પુષ્ટિસેવાને વિસર્જિત કેમ કરવી?

તેથી ત્યાં શ્રીમહાપ્રભુજીને 'રહઃપ્રિયઃ' ગણવા કરતાં "**ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા, માયાવાદાખ્યતૂલાગ્નિઃ, બ્રહ્મવાદનિરૂપકઃ**" ગણી આચાર્યભાવે કેમ સુખસેવન ન કરવું?

બાકી, આર્ચાચરણની સાચી પ્રસન્નતા તો આપણા પષ્ટિપ્રભુની પુષ્ટિભાવાત્મિકા સેવાને, રસાત્મિકા હોવાથી સ્વગૃહમાં ગુપ્ત રાખીને કરીએ તો જ થાય. જુઓ :

> "ભગવદ્ભાવ રસાત્મક હોવાથી ગુપ્ત રહે તો જ તેની અભિવૃદ્ધિ થઈ શકે. તેથી જે વ્યક્તિ જે આશ્રમ (બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ કે સંન્યાસ અવસ્થા)માં હોય, તેના ધર્મો જ પ્રકટ રાખવા જોઈએ. લોકમાં કદિ પણ પોતાનો ભગવદ્ભાવ પ્રકટ ન કરવો જોઈએ. ભગવત્સેવા કરવાની રીત આ જ છે.

તેથી સેવાની સાથે આશ્રમધર્મોનું પણ નિરૂપણ કરવામાં આવે છે. આથી સિદ્ધ થયું કે જ્યાં સુધી આપણા હૃદયમાં પ્રભુનું પ્રાકટ્ય નથી થતું, ત્યાં સુધી જ આપણે ભાવને બહાર પ્રકટ કરતા હોઈએ છીએ. જો એક વખત ભગવાનનું હૃદયમાં પ્રાકટ્ય થઈ જાય તો તેના પછી ભગવદ્ભાવ બહાર પ્રકટ થઈ શકે નહીં તે જણાવ્યું.'' (અણુભાષ્ય, ૩-૪-૪૯)

(૧૪) શંકા : શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાની સેવા કોઈક જ અનન્યને એકાંતમાં કરવા કહી છે, જાહેરમાં નહીં.

સમાધાન : તે પોતાના કોઈક અનન્યને એકાંતમાં સેવાનું વિધાન તે 'ત્રિતયાત્મક' સ્વરૂપની અથવા 'રાસસ્ત્રીભાવપૂરિત' સ્વરૂપની સેવા પરત્વે હોઈ શકે છે. તેથી જ શ્રીગિરિધરજી મહારાજ ૧૨૦ વચનામૃતમાં આપણે ત્યાં શ્રીમહાપ્રભુજીને સિંહાસન ઉપર પધરાવી પલંગડી ઉપર જે પધરાવવામાં આવે છે, તેનું સ્પષ્ટીકરણ કાંઈક આવું જ આપે છે. આજે તે પલંગડી ઉપર બિરાજેલું સ્વરૂપ જાહેર મંદિરોમાં જાહેર થઈ ગયું છે. મારા મત પ્રમાણે તે જ હેતુથી જો 'રાસસ્ત્રીભાવપૂરિત' ને ''માયાવાદનિરાકર્તા, સાકારબ્રહ્મવાદૈકસ્થાપકઃ, ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા, શ્રીકૃષ્ણજ્ઞાનદો ગુરુઃ'' તરીકે જો સિંહાસન ઉપર પધરાવવામાં નહીં આવે તો તે શ્રીમહાપ્રભુજીના સ્વરૂપને આપણે સમગ્ર રીતે સમજી શક્યા નહીં – એવી આપણી ભૂલ ઈતિહાસમાં નોંધાશે.

(૧૫) શંકા : 'આ ભગવાનનું' ..... 'આ મારું' એમ ભેદબુદ્ધિ-સ્વામિત્વ તો ''ક્રીડાર્થમાત્માનમ્ ઈદં'' થી વિરુદ્ધ ન થાય? સ્વકલ્પિત સ્વામિત્વ – નિવૃત્તિ તો સમર્પણભાવે થાય, પછી સેવકનો નિર્વાહ સ્વામીધર્મ છે? મોજશોખમાં અપરાધ લાગે તેમ ન થાય!

સમાધાન : સિદ્ધાંતરહસ્ય તથા નવરત્ન નો સમન્વય કરીને (ક)દાન (ખ)નિવેદન, (ગ)સમર્પણનો વિવેક સ્પષ્ટ સમજવો જોઈએ.

પુષ્ટિમાર્ગમાં નિવેદિત અને સમર્પિતના પુનઃ ઉપયોગ કે ઉપભોગમાં દોષ નથી. કારણ કે મમતાસ્પદ બધી વસ્તુઓ ઉપર આધિદૈવિક(સ્નેહાંગભૂત) અને આધ્યાત્મિક(માહાત્મ્યજ્ઞાનાંગભૂત) સ્વામિત્વ વ્રજાધિપ શ્રીકૃષ્ણનું જ છે.

છતાંય આધિભૌતિક(વ્યવહારાંગભૂત અથવા નિવેદન-સમર્પણાંગભૂત) સ્વામિત્વ સેવકનું સર્વથા અભીષ્ટ છે. સ્વામિત્વબુદ્ધિની કે અહંતા-મમતાની નિંદા પોતાના આધિદૈવિક-આધ્યાત્મિક સ્વામીની વિસ્મૃતિને લીધે થાય છે; કોઈક લૌકિક વસ્તુ ઉપર સેવકના આધિભૌતિક સ્વામિત્વને લીધે નહીં. સ્વસર્વસ્વના આધિદૈવિક સ્વામીને જો ન વીસરીએ તો આપણા દેહ-ગેહાદિ ઉપર આપણું આધિભૌતિક સ્વામિત્વ તો આપણી ભક્તિનો સાચો શણગાર છે. અન્યથા જ્ઞાનમાર્ગીય વૈરાગ્ય-સંન્યાસ-મોક્ષ થકી મળતા બ્રહ્માનંદની શી ઊણપ છે? મમતાનો સર્વથા ત્યાગ કે નાશ જ જો અભીષ્ટ હોત તો જગતના સત્ય હોવાના સિદ્ધાંત પર શ્રીમહાપ્રભુજી એટલો બધો ભાર ન મૂકત કે ''જગત જો સત્ય નહીં હોય તો ભજન પણ થઈ શક્તું નથી. પ્રપંચને 'મિથ્યા' કહી માયાવાદીઓ શુદ્ધ ભાવ સહિત ભજનના અવકાશને ખતમ કરી દે છે.'' (શાસ્ત્રાર્થ નિંબંધ – પ્રકાશ, શ્લોક ૨૩)

આપણે એ કદી ભૂલવું જોઈએ નહીં કે ભજનાનંદની સિદ્ધિ માટે શુદ્ધાદ્વૈત જ્ઞાનને પણ વિજાતીય ભાવ ગણવામાં આવ્યો છે. (જુઓ 'શિક્ષાપત્ર' ૧-૧૬) તેથી મમતાનો ત્યાગ નહીં, પણ ભગવત્સેવામાં વિનિયોગ અપેક્ષિત છે.

વ્યર્થ ત્યાગ કરતાં ભગવદ્ વિનિયોગ શ્રેયસ્કર માનવામાં આવ્યો છે : (સુબોધિની ૩-૩-૩૨)

મમતાના ભગવદ્વિનિયોગના માર્ગને છોડી, જો ત્યાગના માર્ગ ઉપર દોડશું તો શ્રીઆચાર્યચરણને તે ગમે નહીં. કેમ કે ''ગહન અંધકારમાં જો હરહંમેશ રહેવું પડતું હોય તો આંખ હોવાનું ફલ શું?''ની વાત આપણા ઉપર લાગુ થશે.

આ આધિભૌતિક મમતાની સાથે આપણા સ્વામીને જો આપણે સ્વસર્વસ્વનું સમર્પણ કરીએ, તો જ તેને રુચે; અન્યથા રુચે પણ નહીં. જુઓ :

(ક) સો દ્રવ્ય ઘટયો. તાકો અભિપ્રાય યહ હૈ જો પૂરનમલ કે પિતાકો કમાયો દ્રવ્ય હતો. સો પિતાકે મરે પુત્રકી સત્તા હોઈ તાતેં પૂરનમલકી સત્તા જાનિકે શ્રીનાથજી અંગીકાર કિયે. (પૂરનમલકી વાર્તા –ભાવપ્રકાશ).

(ખ) જબ સંતદાસ કો સગરો દ્રવ્ય ગયો તબ શ્રીઠાકુરજીકી સેવા શ્રીઠાકુરજીકે દ્રવ્યસોં રાખે ઔર શ્રીઠાકુરજીકે દ્રવ્યમેં તેં ચૌબીસ ટકા પૂંજી કરી કોડી બેચતે. સો શ્રીઠાકુરજીકી પૂંજીમેંતે તો કાસિદકોં દિયો નહીં જાય. સો કમાઈકો ટકા દિયે. તબ ઈનકી મજૂરીકો રાજભોગ ન ભયો, સો મહાપ્રસાદ હું ન લિયો....

સો નારાયણદાસકોં લિખે જો તુમ્હારી પ્રભુતાતેં એક દિન રાજભોગકો નાગા પર્યો જો મેરી સત્તાકો ભોગ ન ધર્યો. (સંતદાસ ચોપડાકી વાર્તા).

તેથી સિદ્ધાંતમુક્તાવલીના બીજા શ્લોકની વ્યાખ્યામાં શ્રીકલ્યાણરાયજી કહે છે : "ભક્તોનો ભગવદ્ભજનોપયોગી અહંતા-મમતાત્મક સંસાર હેય નથી, પણ ઉપાદેય છે." તેથી જ ગદ્યમંત્રમાં, અંન્તઃકરણ જેમાં અહંકાર પણ આવી જાય છે અને દેહગેહાદિ સમસ્ત મમતાસ્પદ વિષયોનું પ્રભુને નિવેદન-સમર્પણ થાય છે, ત્યાગ નહીં. સિદ્ધાંતરહસ્યના છઠ્ઠા શ્લોકની વ્યાખ્યામાં શ્રીકલ્યાણરાયજી આ વિષયને હજી સ્પષ્ટ કરે છે :

> "કોઈ પણ વસ્તુનું ભગવાનને આપણે નિવેદન કરીએ તો તેમ કરતાં નિવેદિત વસ્તુ ઉપરથી આપણી સત્તા-માલિકી નિવૃત્ત થઈ જતી નથી. નિવેદિત વસ્તુને ભગવાનના ઉપયોગમાં લાવવાથી તે વસ્તુ ભગવદુપભુક્ત થઈ જાય છે. તેથી ઉચ્છિષ્ટ વસ્તુને પ્રસાદના રૂપે ગ્રહણ કરવામાં કોઈ પણ જાતનો વાંધો આવતો નથી. પ્રત્યુત પ્રસાદ-ગ્રહણ તો શાસ્ત્રવિહિત જ છે. જ્યારે કોઈ પણ વસ્તુનું દાન કરવા જતાં તે વસ્તુ ઉપર આપણી માલિકી રહી જતી નથી, જેને દાન આપ્યું હોય તેની માલિકી ઊભી થાય છે."

આથી સુસ્પષ્ટતયા સિદ્ધ થાય છે કે નિવેદન થતાં આપણું આધિભૌતિક સ્વામિત્વ નિવૃત્ત થતું નથી. પણ આપણા ઉપર અને આપણી બધી જ મમતાસ્પદ વસ્તુઓ ઉપર શ્રીકૃષ્ણનું આધિવદૈવિક-આધ્યાત્મિક સ્વામિત્વ સ્વીકારવામાં આવે છે. ઉદાહરણરૂપે જેમ અકબરના કાલમાં રાજા માનસિંહનું આમેર ઉપર જે સ્વામિત્વ હતું તેને ખતમ કરવામાં આવ્યું નહોતું, પણ આમેરના રાજા ઉપર અકબરનું સ્વામિત્વ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું હતું. આપણા દેહગેહાદિ પદાર્થોના રાજ્યમાં રાજા આપણે જ, પણ ચક્રવર્તી સમ્રાટ આપણો વ્રજાધિપતિ શ્રીકૃષ્ણ! તેથી મમતા કે સ્વામિત્વનો ત્યાગ નહીં પણ ભગવાન માટે સમર્પણ અને તદ્દત્ત પ્રસાદરૂપે પુનર્ગ્રહણ કે ઉપભોગમાં ભક્તિમાર્ગનું સૌંદર્ય રહેલું છે.

"ભગવાનને સમર્પ્યા પછી વસ્તુનો અલૌકિક ભોગ તો સેવાના પ્રથમ ફલ 'અલૌકિક સામર્થ્ય' ની પહેલી ઝાંખી છે." (સેવાફલ વિવરણ)

જો આ આધિભૌતિક મમતા કે સ્વામિત્વ રહે તો જ પ્રભુને શ્રીકંઠમાં

ધરાવવામાં આવતી વૃંદાવનનાં વિવિધ પુષ્પોથી અને તુલસીથી નિર્મિત વનમાલામાં પુષ્ટિ-પ્રસાદની દિવ્ય મધુર ગંધ પણ મળશે, અન્યથા આધિભૌતિક સ્વામિત્વ નિવૃત્ત થતાં તો મર્યાદામાર્ગની, બન્ને બાજુએ ઊગતા જ્ઞાન અને વૈરાગ્યના ધતુરાની ગંધ આવ્યા વગર રહે નહીં!

પ્રભુએ ક્રીડાર્થ આ સૃષ્ટિ રચી છે, તેથી તેમાં સ્વામિત્વબુદ્ધિ તો કુબુદ્ધિ છે -તેવા માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક સુઢસર્વતોધિક સ્નેહ (રહિયે મેરે હી મહેલ અનત ન જઈયે. સબવિધ રાખોંગી ટહલ) શય્યા સામગ્રી વસન આભૂષણને જ પુષ્ટિભક્તિ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. જો આ રહસ્ય ન સમજાય તો પુષ્ટિભક્તોની વિવિધ દેહ-ઈન્દ્રિ-અંતઃકરણ અને દારાગારાદિ સામગ્રીને અંધારી જ્ઞાનવાપીમાં ડુબાડવા જેવું થશે!

એમ ન કહેતા કે આ રસાત્મક મમત્વ તો ભક્તિની ઉચ્ચ કક્ષામાં જ સંભવે. કેમ કે કેવલ વાણીમાં નહીં, પણ ખરેખર વિચાર અને વ્યવહાર માં, મમત્વબુદ્ધિનોં ત્યાગ, જ્ઞાનની પણ ઉચ્ચ દશામાં જ સંભવે છે; સાધનદશામાં તો નહીં. તેથી ભક્તિમાર્ગમાં ભગવદ્‌વિનિયોગની પ્રક્રિયામાં નિરુદ્ધ ભક્તના દેહ-ઈન્દ્રિય-પ્રાણ-અંતઃકરણ વગેરેથી છૂટો થઈને મુક્ત જીવ અનિષ્ટ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે : "અનિચ્છાતોપિ ગતિમ્ આર્વ્વી પ્રયુક્તે".

તેથી મમત્વબુદ્ધિની નિંદા ક્વચિત્ ભિન્નમાર્ગપર, અને ક્વચિત માહાત્મ્યજ્ઞાનવાળી પ્રાથમિક અવસ્થા પૂરતી જ લેવાની હોય છે. વળી માહાત્મ્યજ્ઞાન પણ જ્ઞાનમાર્ગીય જ્ઞાનની જેમ તત્ત્વસાક્ષાત્કાર પર્યંત અપેક્ષિત નથી. કેવલ શાસ્ત્રીય તત્ત્વના નિર્ણય પૂરતું જ તે માહાત્મ્યજ્ઞાન અપેક્ષિત છે : "સરખી રીતે શાસ્ત્ર સમજી મન-વાણી અને દેહથી કૃષ્ણની સેવા કરવી જોઈએ." (શાસ્ત્રાર્થ નિબંધ-પ્રકાશ, શ્લોક ૪) અથવા "તેથી બ્રહ્મવાદની દ્રષ્ટિ કેળવી કૃષ્ણમાં બુદ્ધિ ચોંટાડવી" (સિદ્ધાંતમુક્તાવલી-૧૨).

આ માહાત્મ્યજ્ઞાનનો ઉપયોગ પણ ભગવત્સેવામાં સાક્ષાત્ વિધિમુખ ન હોઈ નિષેધમુખ જ છે. અતિ પરિચય થતાં સેવામાં ભગવદવજ્ઞાદિ દોષ ન થાય તે પૂરતું જ માહાત્મ્યજ્ઞાન અપેક્ષિત છે.

> "શાસ્ત્રમાં "સ્નેહો ભક્તિઃ" એટલું ભક્તિનું લક્ષણ પર્યાપ્ત હતું. પણ 'મહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક' વિશેષણ જોડાવાનું તાત્પર્ય એટલું જ કે શ્રીમહાપ્રભુજીના માર્ગમાં આવીને ભગવત્સેવા શરૂ કરનારમાં જ્યાં સુધી સુદઢ સર્વતોધિક

> સ્નેહનું પ્રાકટ્ય ન થાય ત્યાં સુધી સેવામાં અપરાધ ન થાય એટલા માટે માહાત્મ્યજ્ઞાનનો ઉપયોગ છે. સુદૃઢ સ્નેહ ઉત્પન્ન થયા પછી માહાત્મ્યજ્ઞાન પોતાની મેળે નિવૃત્ત થઈ જશે.'' (શ્રીવલ્લભઃ, પુ.પ્ર.મ શ્લો. ૨ની વ્યાખ્યા).

આ વિસ્તૃત વિચારથી સિદ્ધ થાય છે કે 'આ ભગવાનનું' અને 'આ મારું' એવી ભેદબુદ્ધિ-સ્વામિત્વ-મમતા તે સઘળું કોઈક એક અંશમાં સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ છે, બીજા અંશમાં તે જ એક જબરદસ્ત સૈદ્ધાંતિક આવશ્યક્તા પણ છે. આપ કહો છો, ''સ્વકલ્પિત સ્વામિત્વનિવૃત્તિ તો સમર્પણભાવે થાય પછી સેવકનો નિર્વાહ સ્વામિધર્મ છે.'' પણ સ્વામિત્વની નિવૃત્તિ ''ભૌતિક રીતે સ્વામી ન હોવાના'' અર્થમાં તો અભીષ્ટ નથી. આધ્યાત્મિક કે આધિદૈવિક સ્વામી આપણા શ્રીકૃષ્ણ જ છે અને તે મુજબ આધ્યાત્મિક કે આધિદૈવિક દ્રષ્ટિએ જોવા જતાં આપણો(સેવકોનો) નિર્વાહ તે જ કરે છે. છતાંય આપણી સેવાનું પ્રયોજન આપણો આધિભૌતિક નિર્વાહ ન જ હોવો જોઈએ. સહજ સેવકત્વ અપેક્ષિત છે. વૃત્યર્થ સેવા તે પુષ્ટિમાર્ગીય સેવા નથી. સ્વામીના રૂપ કે નામ ના વિક્રયથી તો કદાપિ નહીં.

(૧૬) **શંકા :** શ્રીમહાપ્રભુજીએ વારંવાર ભગવચ્છાસ્ત્રવિચાર પછી સ્વમાર્ગ સ્પષ્ટ કહ્યો. નૂતન પ્રકાર તો સ્પષ્ટ ભગવદાજ્ઞાથી આરંભ્યો. સામાન્યથી ભિન્ન કાંઈ કરવામાં અંતઃકરણમાં સ્પષ્ટ ભગવદાજ્ઞાનો શિષ્ટાચાર લાગે છે. આજ્ઞા પણ તેની છે ને!

સમાધાન :

યસ્ય દેવે પરા ભક્તિઃ યથા દેવે તથા ગુરૌ
તસ્યૈતે કથિતાઃ હ્યર્થાઃ પ્રકાશન્તે મહાત્મનઃ

અર્થ : જેની પોતાના ઈષ્ટદેવમાં પરા ભક્તિ છે અને જેવી ઈષ્ટદેવમાં છે તેવી જ ભક્તિ જો ગુરુમાં પણ હોય તો આ કહેલા અર્થો તેની સામે પ્રકાશિત થાય છે.' (શ્વેતા. ઉપ. ૬-૨૩)

આ શ્રુતિથી ગુરુભજન સિદ્ધ જ છે. આપણા પુષ્ટિમાર્ગના ગુરુ શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજીના ભજનને પણ આપણે તેથી શ્રુતિસિદ્ધ ગણીએ તો તેમાં વાંધો નહીં જ આવે.

''આચાર્યં માં વિજાનીયાત્'' ''આચાર્યને મારૂં રૂપ સમજવું.'' (ભાગ.પુ.૧૧-૧૭-૨૭) આમ કહીને ગુરુસેવાને સ્મૃતિ-પુરાણો પણ આપણું કર્તવ્ય માને છે.

સદાચાર કે શિષ્ટાચાર પણ ધર્મનિર્ણયમાં હેતુ બને છે. તે મુજબ આપણા શિષ્ટપુરુષો શ્રીગુસાંઈજી પ્રભૃતિ શ્રીમહાપ્રભુજીને 'સુખસેવ્યઃ' કહે છે. તેમજ પાદુકાની સેવાનું પ્રચલન પણ વાર્તા પ્રમાણે શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતે શરૂ કરાવ્યું હતું, તે આજ સુધી બધાં જ મંદિરોમાં ચાલુ છે. બેઠકોમાં ભાવનાજી પધરાવીને પણ સેવાનો ક્રમ સર્વત્ર જોવા મળે છે. વૈષ્ણવોના ઘરે પણ શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવાનો ક્રમ તદ્દન નવો તો નથી જ.

આ સિવાય 'સુખસેવ્ય'ની વ્યાખ્યામાં શ્રીગોકુલનાથજી આજ્ઞા કરે છે કે

> ''શ્રીમહાપ્રભુજીના ભક્તો તો ઘણા છે અને તે અનેક ભક્તોના ભાવો પણ અનેકવિધ હોઈ શકે છે. ત્યારે બધા ભક્તોની ભાવનાની પૂર્તિ કેમ સંભવે? અને તે સંભવ ન હોય તો બધા ભક્તો કેવી રીતે શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવામાં પ્રવૃત્ત થઈ શકે? આ પ્રશ્નનું સમાધાન આમ છે કે યદ્યપિ શ્રીમહાપ્રભુજીના ઘણા ભક્તો છે, પણ જે ભક્ત જે ભાવાનને હૃદયમાં રાખીને સેવા કરે તે ભક્તના તે ભાવની પૂર્તિ કરીને શ્રીમહાપ્રભુજી તેની સેવા સ્વીકારે છે. તેથી પોતે એવા 'સુખસેવ્ય' છે કે જેની સેવા સુખથી નભાવી શકાય.''

આથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીગોકુલનાથજી મુજબ શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવામાં કશો વાંધો નથી. ઉત્સવપ્રતાનમાં શ્રીપુરુષોત્તમજી પણ આચાર્યોત્સવ ઊજવવાનું સ્પષ્ટ વિધાન કરે છે અને કહે છે :

> ''જે બીજા મતને માનનારાઓ પોતાના આચાર્યનો ઉત્સવ વગેરે નથી ઊજવતા, તે પોતાના આચાર્યમાં શ્રદ્ધા નહીં ધરાવતા હોય અથવા તો તેમને અમે ટાંકેલ શાસ્ત્રવચનની સરખી સમજૂતી નહીં હોય.''

કેવલ ઉત્સવ ઊજવવો એટલું જ નહીં, પણ 'વગેરે'થી સેવાના વિધાનને પણ સ્વીકારીએ તો વાંધો નથી આવતો. તેથી શ્રુતિ, સ્મૃતિ અને સદાચાર એમ ત્રણેય શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવામાં સંગત થાય છે. પરંપરા મુજબ પ્રત્યેક મંદિરમાં શ્રીઠાકોરજીને જગાડતાં પહેલાં શ્રીમહાપ્રભુજીને જગાડવા

જોઈએ. ઝારી ભરવી, વસ્ત્રાદિ ધારણ કરાવવાં, ઉત્સવો ઉપર શણગાર પણ ધરાવવા, આરતી-તિલક કરવાં, શ્રીઠાકોરજીને પોઢાવ્યા પછી પોઢાવવા, તેવો નિત્યસેવાનો ક્રમ ચાલે જ છે. વળી બેઠકોમાં પણ શ્રીમહાપ્રભુજી-શ્રીગુસાંઈજીની નિત્ય સેવાનો પ્રકાર ક્યાં નથી મળતો? ભગવાનદાસ સાંચોરાની વાર્તામાં પોતાના હસ્તાક્ષર પધરાવી, તેમને ભોગ ધરી, પ્રસાદ લેવાનું વિધાન શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતે કર્યું છે. અને આ સેવા ભગવત્સેવાના વિકલ્પરૂપે જ દેખાય છે. સ્પષ્ટતયા જે અચ્યુતદાસ, કડા નિવાસી (જેમને સ્વપાદુકાજીની સેવા તથા નિત્યદર્શન, વાર્તા સાંભળવાનો લાભ તે સેવા થકી પોતે આપતા હતા)ની કક્ષાના તો આ બન્ને ભક્તો નથી દેખાતા, છતાંય સ્વસેવાથી આચાર્યચરણે બધું સિદ્ધ કરી આપ્યું હતું. ઠઠ્ઠા નિવાસી નારાયણદાસ લુહાણાને પણ જે વસ્ત્ર ઉપર કુમકુમથી સ્વચરણારવિંદ છાપીને સેવાર્થ પધરાવી આપ્યા હતાં, તે પણ ભગવત્સેવાના વિકલ્પરૂપે જ દેખાય છે.

તે મુજબ ''શ્રુતિ-સ્મૃતિ-સદાચારઃ'' અને ''સ્વસ્ય ચ પ્રિયમાત્મનઃ'' આમ ચતુર્ગુણિત સંગતિ જ્યાં દેખાતી હોય તેમાં કર્તવ્ય હોવાની બાબતમાં શંકાને સ્થાન રહી જતું નથી. સામાન્યથી ભિન્નતા દેખાતી હોય તો અંતઃકરણગોચર વિશેષાજ્ઞાની અપેક્ષા રહે છે. તે પણ ''સેવાકૃતિગુર્રોરાજ્ઞા બાધનં વા હરીચ્છયા'' ન્યાય મુજબ ઉત્સર્ગતઃ ''ગુરુ આજ્ઞા પ્રમાણે સેવા કરવી અને હરિ ઇચ્છા જો ગુરૂ આજ્ઞાથી વિપરીત જણાય કે અંતઃકરણગોચર થાય તો વિપરીત રીતે પણ સેવા થઈ શકે છે'' તેવો સિદ્ધાંત છે. આપ વ્યુત્ક્રમથી અર્થઘટન કરતા લાગો છો.

વિવિધ વ્યાખ્યાકારોને અભિપ્રેત અર્થ એમ દેખાય છે :

(ક) વિશેષ આજ્ઞા અંતઃકરણગોચર થાય તો અપવાદરૂપે ગુરુઆજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન પણ થઈ શકે છે.

આપ અર્થઘટન કરી રહ્યા છો :

(ખ) જયારે-જયારે વિશેષ કાર્ય કરવાની ઈચ્છા હોય ત્યારે વિશેષ આજ્ઞા જો અંતઃકરણગોચર ન થાય તો તેવું વિશેષ કાર્ય અમલમાં ન લાવવું જોઈએ.

આપ જેવું અર્થઘટન કરો છો તે શ્રીમહાપ્રભુજીના વચનથી આવતું નથી. વધારે સ્પષ્ટતા કરો તો વિચાર આગળ ચાલે. આપના અર્થઘટનને સ્વીકારીએ તો પણ પ્રશ્ન વિચારણીય તો રહે જ છે કે કોઈ પણ વિશેષ કાર્ય સામાન્યથી ભિન્ન બે પ્રકારે થઈ શકે : (૧) સામાન્ય રીતે જે ચાલ્યું આવતું હોય

તેનાથી પ્રતિકૂલ હોઈ કોઈ નવું વિશેષ કાર્ય સામાન્યથી ભિન્ન હોઈ શકે છે, અથવા (૨) સામાન્ય રીતે જે કાંઈ ચાલી રહ્યું હોય તેનાથી કાંઈક નવું હોઈ ભિન્ન તો હોય, પણ પ્રતિકૂલ ન હોય એટલે વિશેષ હોવા છતાંય હોય અનુકૂળ જ. આમ આ બન્ને સંભાવનામાંથી ક્યા પ્રકારની સંભાવનામાં આપ વિશેષ આજ્ઞાની અપેક્ષાનો સિદ્ધાંત સ્વીકારો છો?

પ્રથમ કલ્પમાં તો જાહેર મંદિરોમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવામાં નથી શ્રુતિપ્રતિકૂળતા, સ્મૃતિપ્રતિકૂળતા કે સદાચારપ્રતિકૂળતા. તે સિવાય દેશકાળનો વિચાર કરતાં મને સ્વાનુકૂલ પણ લાગે જ છે. તેથી પ્રતિકૂળ હોવાના અર્થમાં સામાન્યથી ભિન્નતા આવતી નથી. બીજા કલ્પમાં, પણ અનુકૂળ હોવાના છતાંય કાંઈક નવીનતાના અર્થમાં જો વિશેષતાનો વિચાર કરીએ તો-તો એટલી મુશ્કેલી ઊભી થશે કે આજે ભગવત્સેવા જ સંભવ નહીં રહી જાય. દાખલા તરીકે -પ્રકાશ માટે અગાઉ ઘીના દીવા વપરાતા હતા; યાત્રા માટે ઘોડા કે બળદનાં વાહન વપરાતા હતા; કીર્તનમાં ગાનારની સંગતિ સારંગી દ્વારા થતી હતી વગેરે-વગેરે. તે સ્થાને હવે વીજળી, રેલ્વે-વિમાન-મોટર, હારમોનિયમ વગેરે ભગવત્સેવાર્થ ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. તે બાબતની વિશેષ આજ્ઞાઓ શરૂ કરતાં પહેલાં મેળવી હોય તેવો ઉલ્લેખ મળતો નથી.

તેથી આવું અર્થઘટન કરતાં વૈચારિક કે વ્યાવહારિક સંગતિ દેખાતી નથી. મને નથી લાગતું કે દરેક વિશેષ કાર્યમાં વિશેષ આજ્ઞાની અપેક્ષા હોવી જોઈએ. અલબત્ત, વિશેષ આજ્ઞા થતાં સિદ્ધાંતવિપરીત વિશેષ કાર્યની અનુમતિ શ્રીમહાપ્રભુજી આપે છે.

આશા રાખું છું કે જે કાંઈ આ વિષયમાં હજી પણ મારા વિચારોમાં આપને યુક્તાયુક્ત લાગતું હોય તે મને નિઃસંકોચ જણાવશો. 'બ્રાહ્મણાનામિયં ગતિઃ' ન્યાયથી અને મારા એક શુભેચ્છુ તરીકે પણ.

અંતે

એવં પ્રભુપ્રેરણયા વિભાતં યન્મે તદુક્તં નહિ તત્ સ્વબુદ્ધ્યા ।
અતઃ સ્વદાસે કરુણાં વિતન્વન્ સ એવ મત્સ્વાન્તમ્ અલંકરોતુ ।।
યદત્ર સદસદ્ વાપિ જીવબુદ્ધ્યોદિતં ક્વચિત્ ।
ક્ષમન્ત્વાચાર્યચરણાઃ તં મે મન્તું કૃપાલવઃ ।।

--- x x x ---

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ પ્રત્યે ભાવાભિવ્યક્તિ

(૧)

श्रुतमह्येव मे भवद्दृशेभ्य आचार्याद्धैव विद्या विदिता साधिष्ठं प्रापतीति।
तस्मै हैतदेवोवाचात्र ह न किञ्चन वीयायेति वीयायेति।

(छान्दोग्य उपनिषद)

अर्थ- मैंने ऋषियोंसे सुना है कि आचार्य से जानी गइ विद्या ही अतिशय साधुताको प्राप्त होती है. तब आचार्य ने उसे उसी विद्याका उपदेश किया. उसमें कुछ भी न्यून नहीं हुआ, कुछ भी न्यून नहीं हुआ.

उपनिषदमें आती सत्यकामकी कथाके अन्तर्गत सत्यकामके द्वारा देवताओंके पाससे त्रिपाद ब्रह्मका उपदेश प्राप्त कर लेनेके बाद भी देवताओंके कहने पर वह आचार्य द्वारा जब ज्ञानका उपदेश प्राप्त करता है, तब वह ज्ञान पूर्णताको प्राप्त करता है. इसी प्रकार भगवान द्वारा प्रत्यक्ष अथवा परोक्ष रूपसे प्रकटित वेदादि शास्त्रके विद्यमान होने पर भी समय समय पर ऋषिओं द्वारा तथा कभी कभी स्वयं प्रकट होकर भी उन शास्त्रोंसे उद्धृत सिद्धांतका ज्ञान भगवान जीवोंको करवाते है. इसी प्रक्रियामें महाप्रभु श्रीवल्लभाचार्यजी भी भगवदआज्ञासे भूतल पर विद्यमान दैवी जीवोंके उद्धारार्थ आचार्यरूपमें अवतरित हुए. सकल शास्त्रोंके साररूप प्रकरणग्रंथ, व्याख्याग्रंथ, भाष्यादिकी रचना करके जीवोंको "शास्त्रम् अवगत्य मनो-वाग्-देहैः कृष्णः सेव्यः" का उपदेशभी महाप्रभुने आग्रहपूर्वक दिया.

किन्तु इस आज्ञाकी उपेक्षा जब वल्लभवंशजों सहित अनुयायिवर्गने भी कर दी तब अपठित पुष्टिमार्गीयोंने जाने-अनजाने उन आज्ञाओंकी अवहेलना द्वारा पुष्टिमार्गका एक अती विकृत स्वरूप कुछ वर्षोंमें प्रस्तुत कर दिया. पू.श्रीश्यामुकाकाजी तथा मेरे पितृचरणकी छत्रछायामें तथापि इस विकृतिका प्रभाव मेरे उपर न पडनेके कारण में अपनेआपको सौभाग्यशाली मानती हुं. महाप्रभुके कुलमें जन्म प्राप्त करनेके बादभी अपने कर्तव्यको भूलकर आधुनिक अध्ययन तथा सिद्धान्त विरोधी प्रवृत्तियोंमें व्यस्त वल्लभवंशजोंसे विपरीत जीवनशैलीमें अनुशासित

वातावरणमें शास्त्राध्ययनमें प्रवृत्त करके एक पुष्टिमार्गीय वैष्णव तथा महाप्रभुजीके बालक होनेका कर्तव्यबोध करवानेके लिए मेरे पितृचरणकी आभारी हुं. श्रीवल्लभाचार्य ट्रस्ट द्वारा आयोजित की जाती बालशिबिर-२००४ से ही मेरा भी साम्प्रदायिक अध्ययन प्रारंभ हुआ. बौद्धिक विकासके साथ साथ अद्यावधि प्रायः महाप्रभुजी तथा पूर्वाचार्यों विरचित प्रायः सभी ग्रंथोंका अवलोकन यथामति करनेका सौभाग्य मुझे अतीआदरणय आचार्यो तथा वैष्णवोंके संगमें प्राप्त किया है. इन दोनों ही महानुभावोंकी विचक्षणता तथा आचार्य होनेके उनके कर्तव्यबोध विषयक मेंरी प्रतीति कहुं तो संतान होनेके बादभी कभी भी इनसे १ २ ग्रंथोंको छोडकर स्वतंत्र अध्ययन मैनें नहीं किया. अन्य वैष्णवोंके ही समान शिबिर, प्रवचन आदि द्वारा तथा अध्ययनकी प्रणालीमें रहकर ही मैनें भी अध्ययन किया. मेरे लिए न तो कभी अध्ययन प्रणालीमें कोइ परिवर्तत हुआ और नाही किसीभी विषयको अन्योंको भी पढानेमें इन्होंने कभी कोइ न्यूनता रखी. अतः आचार्यचरण द्वारा कथित किसी भी विषयका प्रतिपादन तथा ग्रंथोंका मुद्रण न छोडकर इन दोनोंही महानुभावोंनें उनके कर्तव्यका निर्वाह करते हुए महाप्रभुके प्रति उनकी निष्ठा तथा श्रद्धा प्रस्तुत की है. एक शिष्यके रूपमें उनके ही द्वारा पढाये गए ग्रंथोका पुनरोच्चार कर पानेमें मेरा कोइ पुरुषार्थ न होकर महाप्रभु तथा इन आचार्योंका ही कृपाबल कारणस्वरूप है. किसी भी शिष्यके लिए पठित विद्याको योग्यव्यक्ति तक पहोंचाना कर्तव्य बताया गया है. उसी प्रक्रियामें मेरा जुडना, मेरे लिए कर्तव्यबोधसे बढकर आचार्योंके प्रति शिष्य होनेके नाते मेरी कृतज्ञता है तथा पुष्टिमार्गीय वैष्णव होनेके नाते प्राप्त कर्तव्य भी. मेरे अभिप्रायानुसार प्रचलित मान्यताके अनुसार अध्ययन-अध्यापन करवाना मात्र वल्लभवंशजोंका ही कर्तव्य न होकर महाप्रभुके शिष्य होनेके नाते प्रत्येक पुष्टिमार्गीयका कर्तव्य है. श्रीवल्लभाचार्य विद्यापीठ इसी संकल्पनाको साकार करनेका एक मूर्तस्वरूप है, जिसकी अध्यापन प्रणाली शिष्यको ही गुरु बननेकी योग्यता प्रदान कर देती है. श्रीमहाप्रभुजी जैसे गुरुकी कृपा, संतोष तथा आशीर्वाद प्राप्त करनेका अन्य कोइ प्रकार हो ही नहीं सकता है. ग्रंथोमें यदि हमें महाप्रभुजीका व्यासंग प्राप्त न होता हो तो महाप्रभुजी कहीं प्राप्त किए ही नहीं जा सकते है, तथा यदि महाप्रभुजी हमें इन ग्रंथोंमें प्राप्त हो जाते हों तो महाप्रभुजी

बिराज न रहें हो ऐसा कोइ देश-काल पुष्टिमार्गीयके लिए हो ही नहीं सकता है. महाप्रभुजी तथा आचार्योंकी कृपासे संपूर्ण जीवन सम्प्रादयकी सेवा-प्रभुसेवा-शास्त्रोंकी सेवामें बीते ऐसी अभ्यर्थना.....!!

मैत्री गोस्वामी

(૨)

નિત્ય ભગવદ્વાર્તામાં નિયમિત રીતે જોડાતા બાળકો

વિદ્યાપીઠ વિષે જ્યારે બધા કંઈક કંઈક કહી રહ્યા છે ત્યારે અમને બાળકોને પણ કંઈક કહેવાની ઈચ્છા થઈ રહી છે. અમે જ્યારે નાના (૬-૭ વર્ષના) હતા, ત્યારથી જ વિદ્યાપીઠની પ્રવૃત્તિ સાથે જોડાયેલા છીએ. પરંતુ અમારી સૌથી ફેવરેટ એક્ટિવિટી છે, રાત્રે ઓનલાઈન ચાલતી નિત્ય ભગવદ્વાર્તા. કંઈ પણ હોય, અમારે રાત્રે ૯ વાગ્યે ૮૪ વૈષ્ણવનાં વાર્તાજીનાં પુસ્તક લઈને ફોન પાસે બેસી જવાનું. અને આજે અમે બાળકો ત્રીજી વખત વાર્તાજીનું વાંચન અને વિચાર કરી રહ્યા છીએ. પ્રથમ વખત વાર્તાજીનું અનુવાદ કર્યું, બીજી વખત પૂ.શરદબાવાએ અમને વાર્તાજીનાં પ્રસંગો સાથે સામાન્ય ધર્મ (સત્ય, અહિંસા, શૌચ, ઈન્દ્રિયનિગ્રહ....)નો કેવી રીતે વૈષ્ણવોનાં ચરિત્રો સાથે સમન્વય થાય છે, તે સિખવાડ્યું. અને હવે અમે વાર્તાજીમાં ષોડશગ્રંથ, સાધનદીપિકા રૂપી આચાર્યવચનો (ઉપદેશો) નું ૮૪ વૈષ્ણવોએ કેવી રીતે પોતાનાં જીવનમાં પાલન કર્યું તે વિચાર કરીએ છીએ. બીજી અમારી ફેવરેટ પ્રવૃત્તિ છે અમારી વેકેશનની શિબિર. મમ્મી, પપ્પા, ક્યાંય પણ ફરવા જવાનું કહે તો, પહેલા અમે શિબિરની ડેટ કન્ફોર્મ કરી લઈએ છીએ. શિબિર છોડીને તો ક્યાંય ફરવા જવાનું નહીં.....!!

અત્યાર સુધી અમે શિબિરમાં ધર્મ, સમ્પ્રદાય, ખ્રિસ્તી, જૈન, બૌદ્ધ જેવા અન્ય ધર્મો શીખ્યા, જેથી સ્કૂલમાં પણ અમને બીજા ધર્મનું પાલન કરતા અમારા ફ્રેન્ડ સાથે વાત કરીએ તો એમનાં ધર્મથી ઈમ્પ્રેસ પણ ન થઈએ અને એમનાં ધર્મથી નફરત પણ ન કરીએ. અમે હવે તો શિબિરમાં ષોડશગ્રંથો ભણીએ છીએ. ખરેખર હવે શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણી અમે સમજી શકીએ છીએ. અ ા પુસ્તક વાંચતા અંકલ-આન્ટીને અમને કહેવાનું મન થાય છે કે તમે પણ જો તમારા બાળકોમાં સંપ્રદાયની પરંપરા જાળવી રાખવા માંગતા હો, તો તમારે તમારા બાળકોને પણ શિબિરમાં મોકલવા જોઈએ. રોજ સાંઝે ટેલિકોન્ફરન્સથી ચાલતા વાર્તાજી તથા ષોડશગ્રંથનાં અધ્યયનનાં ક્લાસમાં પણ જોડવા જોઈએ

અને શિબિરમાં અધ્યયન સાથે પિકનિક-ક્રિકેટ રમવાની પણ મઝા આવે છે.

નિત્ય ભગવદ્વાર્તામાં નિયમિત રીતે જોડાતા અમે સહુ બાળકો

અચિન્ત્ય ગોસ્વામી, ગોપાલ (હાલોલ)
દ્વિજ, તીર્થ, નંદિની, શરણ, નૈસર્ગી, પલના (વડોદરા)
મુદિત, વલ્લભી (મોરબી) રાજીવ (ભરૂચ)
હિલગ (સૂરત) નમન, પ્રાચી (મુંબઈ)
આદિત્ય, હિમાંશી (આદિપુર)

(3)

હાલોલ (ગુજરાત)ના શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ

શ્રીમહાપ્રભુજીએ શાસ્ત્રોનાં આધારિત ગ્રન્થોની રચના કરીને સંપ્રદાયની સુદ્રઢ પાયાવાળી ઈમારત રચી તથા એનાં સુશોભનનું કાર્ય પોતાનાં વંશજો માટે બાકી રાખ્યું, જે કાર્યને માર્ગનિષ્ઠ વંશજોએ સારી રીતે નિભાવ્યું.

એ પછી એવો સમય આવ્યો કે અમુક ગોસ્વામી આચાર્યો તથા અનુયાયીવર્ગ પણ શ્રીમહાપ્રભુજીના વચનોનું પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે અર્થઘટન કરવા લાગ્યા અને અપસિદ્ધાંતોનું આચરણ કરવા લાગ્યા, જેને કારણે સંપ્રદાયનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ છુપાઈ ગયું અને સિદ્ધાંત વિપરીત જાહેર મંદિરોનો ક્રમ પુષ્ટિમાર્ગનાં મુખ્યસિદ્ધાંત એવા ગૃહસેવાને ઠેકાણે ચાલુ થઈ ગયો. એનાં કારણે નિષ્ઠાવાળા વૈષ્ણવો સિદ્ધાંતનાં સાચા સ્વરૂપને ઓળખવામાં સફળ ન થઈ શક્યા.

એટલે કોઈ વ્યક્તિને મહાપ્રભુજી દ્વારા ઉપદિષ્ટ મૂલગ્રંથો દ્વારા માર્ગની સમજ મેળવવી હોય તો તે ક્યાં જાય? કારણકે અધ્યયન અને અધ્યાપનની પરંપરા જીવંત રહી જ નહીં. આચાર્યવંશજો સ્વયં જ જો અધ્યયનમાં પ્રવૃત્ત ન થતા હોય તો શિષ્યવર્ગને ઉપદેશ આપે શી રીતે? એટલે એવા કોઈ જાહેર પરિસરની આવશ્યકતા સંપ્રદાયમાં પ્રતીત થઈ કે જ્યાં અધ્યયન ઈચ્છુક વ્યક્તિ નિઃસંકોચ થઈને જઈ શકે તેમજ સંપ્રદાયનાં સાચા સ્વરૂપને જાણી શકે.

એટલે જ્યારે આખો સંપ્રદાય દિશાશૂન્ય થયો છે, એવી પરિસ્થિતિમાં સિદ્ધાંતને સમઝાવવા માટે આ વિદ્યાપીઠની સ્થાપના થઈ, કે જ્યાં અધ્યયન-અધ્યાપનની પરંપરા ફરીથી જીવંત બની. પુષ્ટિમાર્ગીય જીવોને મહાપ્રભુજીની વાણીથી પરિચિત કરાવવું જ જેનું લક્ષ્ય છે, એવી આ વિદ્યાપીઠ સંપ્રદાયનાં

પ્રચાર-પ્રસાર માટે કટિબદ્ધ છે. વિદ્યાપીઠમાં આવી સંસ્કૃત અધ્યયન દ્વારા મહાપ્રભુજીનાં મૂલગ્રંથોથી અમારો પરિચય થયો, અન્યથા તો પુષ્ટિમાર્ગમાં કલંક સ્વરૂપ હવેલિયોમાં આંટા-ફેરા મારતા તો ''આવત જાવત પનિયા ઘિસ ગઇ કછુ ન આયો હાથ'', જેવી અમારી પરિસ્થિતિ થઇ હોત.

આપણા સંપ્રદાયમાં મહાપ્રભુજી, શ્રીગોપીનાથજી તથા શ્રીગુંસાઇજી - આચાર્યત્રયી કહેવાય છે, તથા તેમનાં વંશજો ગુરુદ્વાર કહેવાય છે. પરંતુ દ્વારની દ્વારરૂપતા તો તો જ સિદ્ધ થાય જો તેમનાં દ્વારા કોઇ વ્યક્તિ પોતાનાં ગંતવ્ય સુધી પહોંચી શકતો હોય. ભ્રાન્ત કરી પતન તરફ ધકેલે તે દ્વાર કેવો? આ વિદ્યાપીઠમાં આવીને યોગ્ય ગુરુની પ્રાપ્તિ થવાથી શ્રીમહાપ્રભુજીનાં મૂલ સિદ્ધાંતોને સમઝવાનો અવસર મળ્યો. આ વિદ્યાપીઠમાં આવીને સાચા અર્થમાં જેમને શ્રીમહાપ્રભુજીનો દિવ્ય સંગ પ્રાપ્ત થયો છે તેમનાં માટે તો આ વૈકુંઠ જ છે. શ્રીમહાપ્રભુજી તથા સંપ્રદાયની પરંપરામાં અન્ય આચાર્યો દ્વારા વિરચિત ગ્રંથસાહિત્યનો લાભ અમે અહીં નિયમિત રીતે આવી પ્રાપ્ત કરીએ છે. જે ગ્રંથોને જોવાનો પણ સૌભાગ્ય કદાચ અમને ક્યારેય પ્રાપ્ત ન થતો, તેવા શ્રીહરિરાયજી, શ્રીગોકુલનાથજી, આચાર્યો વિરચિત ગ્રંથોની સેવામાં પોતાનું જીવન સમર્પિત કરનાર શ્રીપુરુષોત્તમજી આદિ આચાર્યો દ્વારા વિરચિત ગ્રંથોને તેમનાં ઉત્સવોનાં ઉપલક્ષ્યમાં ભણી-સમઝીને ઉત્સવનાયક દ્વારા કૃત અથક પરિશ્રમ તથા મહાપ્રભુજી પ્રતિની તેમની નિષ્ઠાનાં દર્શન કરી અમે કૃતકૃત્ય થઇએ છીએ અને સાથોસાથ તેમનાં જન્મોત્સવની સંતુષ્ટિપૂર્ણ ઉજવણીમાં સહભાગી બનીએ છીએ. પૂ.શ્રીશરદબાવા તથા શ્રીમૈત્રીરાજાનાં માર્ગદર્શનમાં અમે વર્ષપર્યન્ત આવતા પ્રત્યેક ઉત્સવને અભૂતપૂર્વ રીતે ઉજવી શકીએ છીએ. ગુરુજનોનાં આશીર્વાદથી આ વિદ્યાપીઠમાં આવ્યા ત્યારે સ્વપ્ને પણ વિચાર નહોતો કર્યો કે સાન્નિધ્યમાત્રથી શ્રીકૃષ્ણમાં પ્રેમ ઉત્પન્ન કરાવી આપવાવાળા શ્રીવલ્લભનાં આધિદૈવિક ચરણકમળોનું આશ્રયસ્થાન એવું આચાર્યભવન પ્રાપ્ત થશે. નામાત્મક સ્વરૂપ ગ્રંથોનું અધ્યયન વિદ્યાપીઠમાં....!! શ્રીભાગવત પૂજન-પારાયણ-અવગાહન-ગ્રંથસંરક્ષણ તથા સેવોપયોગી સાહિત્યનું જ્ઞાન શ્રીઆચાર્ય-ભવનમાં.....!!

કલિકાલ જેવા કાલમાં અવતારકાલની અનુભૂતિ કરાવતા આ સ્થાનમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનાં સેવક હોવાનાં સૌભાગ્યની લાગણીથી તેમને ઇચ્છિત ગૃહસેવા તથા નિત્ય ગ્રંથોનાં અવગાહન દ્વારા તેમને પ્રાપ્ત થતા કિંચિત સંતોષનાં ભાગીદાર

અમે વિદ્યાપીઠમાં આવીને બનીએ છીએ.....!!

હાલોલ (ગુજરાત)ના શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ, પ્રીતિબેન શાહ દ્વારા પ્રેષિત.

(૪)

વડોદરા (ગુજરાત)ના શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ

વર્ષ ૨૦૧૩થી અમે વિદ્યાપીઠની પ્રવૃત્તિઓ સાથે જોડાયેલા છીએ. સંપ્રદાયનાં ગ્રંથો જેવા કે તત્ત્વાર્થદીપનિબંધ, સાધનદીપિકા, જે શ્રીમહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોની સાચી સમઝ આપે છે, તે વિદ્યાપીઠમાં જોડાવાથી જાણ્યા અને સમઝ્યા. ૨૦૧૩ થી પહેલાનાં ઘણાં વર્ષો રોજ હવેલીમાં દર્શન કરવા જતા હોવા છતા, જે આદર અને નિષ્ઠા શ્રીઠાકોરજી માટે તથા શ્રીમહાપ્રભુજી માટે ન પ્રકટ થઇ, તે સિદ્ધાંત સમઝીને પોતાનાં ઘરમાં ઠાકોરજીની સેવા કરવાથી આવ્યા. હવે સમઝાય છે કે ૮૪ વૈષ્ણવની વાર્તામાં આવતી રુક્મિણીની વાર્તામાં શ્રીગુસાંઇજીએ રુક્મિણીનો દેહ છૂટતા આજ્ઞા કરી કે ગંગાજી પાપમોચિની છે, છતા અન્ય વૈષ્ણવોનાં એ શબ્દો કે,''રુક્મિણીને ગંગા પાઇ''ને સુધારીને શ્રીગુસાંઇજીએ આજ્ઞા કરી કે, ''ગંગાને રુક્મિણી પાઇ'' આ વાક્ય દ્વારા રુક્મિણીની સ્વગૃહસેવાપરાયણતા તથા સિદ્ધાંતનિષ્ઠાને જ શ્રીગુંસાઇજીએ બિરદાવી. કેમકે રુક્મિણી ગંગાકિનારે રહ્યા છતા પણ માત્ર શ્રીગુંસાઇજીનાં દર્શન કરવા માટે ૨૪ વર્ષે પ્રથમ વખત ગંગાકિનારે આવ્યા. આ ભજનાનંદનો અનુભવ સ્વગૃહમાં થતી તનુવિત્તજા (વિભાગ કર્યા વિનાની...!!) સેવા વિના સંભવ જ ન હોવાથી પ્રતીતિ સિદ્ધાંતમુક્તાવલી ભણ્યા વિના કેવી રીતે થઇ શકે?

આવા આનંદની કલ્પના ગામ પાસેથી પૈસા ઉઘરાવી પૈસા એકઠા કરી સેવા કરતા અને સેવાને પૈસાનાં ભાવે ખરીદી લેવાની ઓછી માનસિકતા ધરાવતા લોકો કરી જ કેવી રીતે શકે?

જે લોકો માટે સંસ્કૃતમાં ગ્રંથો ભણવું સંભવ નથી તેવા માટે હિંદી, ગુજરાતી, અંગ્રેજી - એવી બધી ભાષાઓમાં મહાપ્રભુજી દ્વારા વિરચિત ગ્રંથોનું અનુવાદ તથા મૂલગ્રંથો પ્રકાશિત કરી પ્રત્યેક વૈષ્ણવને સુલભ કરાવી આપવા બદલ પ્રત્યેક વૈષ્ણવ આ સંસ્થાને આભારી છે. વલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠમાં ચાલતા ટેલિકોન્ફરન્સનાં સત્સંગમાં જોડાઇને બહારગામ રહેતા વૈષ્ણવો પણ

અધ્યયનનો લાભ લઈ રહ્યા છે, જે જોઈને પરમસંતોષની લાગણી થાય છે.

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ સત્સંગ મંડળ, વડોદરા (ગુજરાત)નાં વૈષ્ણવો બેલાબેન શાહ દ્વારા પ્રેષિત.

(૫)

આણંદ (ગુજરાત)નાં વૈષ્ણવો.

પુષ્ટિમાર્ગમાં અસન્માર્ગરૂપી જાહેર મંદિરોનાં આક્રમણ વચ્ચે શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ અમને શ્રીમહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોની સાચી સમઝ આપે છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં બહુ લાંબા સમયથી પ્રચલિત આ ગેરરીતિનાં ભાગીદાર અમે પણ ઘણાં વર્ષો સુધી બન્યા. જાણતા અજાણતા પુષ્ટિમાર્ગમાં સર્વોચ્ચ પ્રમાણ એવા શ્રીમહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન પણ અનેક વખત થઈ ગયું. ખેર, જાગ્યા ત્યારથી સવારનાં ન્યાયે વિદ્યાપીઠમાં નિયમિત રીતે ચાલતા સત્સંગ તથા અધ્યયનક્રમમાં ટેલિકોન્ફરન્સ દ્વારા જોડાયા બાદ મહાપ્રભુજીનાં નામે વ્યાપક રીતે ચાલતી ગેરરીતિથી સર્વથા ભિન્ન એવા શ્રીમહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોને અમે સમઝી શક્યા. આણંદ રહેતા હોવાને કારણે નિયમિત રીતે વિદ્યાપીઠમાં પહોંચી શકવું અમારા માટે સંભવ ન હોવાથી અમારી સિદ્ધાંત જિજ્ઞાસુતાને ધ્યાનમાં લઈને પૂ.શ્રીમૈત્રીરાજા દર રવિવારે અહીં પધારી અમને સાલતી ખોટ પૂરી કરે છે. સમ્પ્રદાયમાં પ્રચલિત અધ્યયન પદ્ધતિમાં ષોડશગ્રંથોનું અધ્યયન કર્યા બાદ પુષ્ટિભક્તિસમ્પ્રદાયનાં દાર્શનિક પક્ષની સમઝ પ્રાપ્ત કરવા માટે અન્ય ધર્મ-દર્શનો જેવા કે શ્રીશંકરાચાર્યજીનું કેવલાદ્વૈતવાદ, શ્રીરામાનુજાચાર્યનું વિશિષ્ટાદ્વૈતવાદ, ન્યાય-મીમાંસા, પાશ્ચાત્ય દર્શનોનું પણ અધ્યયન કરવાથી ખ્યાલ આવ્યો કે અન્ય મતોની તુલનાએ શ્રીમહાપ્રભુજીનાં દાર્શનિક મત-સાકારબ્રહ્મવાદનું સ્થાન ક્યાં છે. જન્મથી પુષ્ટિમાર્ગીય હોવાને કારણે મહાપ્રભુજીનાં વચનોમાં નિષ્ઠા તો હોવાની જ, પરંતુ બૌદ્ધિક સ્તર ઉપર મહાપ્રભુજીનાં દર્શનનું સ્થાન તથા વૈદિકમત હોવાને કારણે વૈદિક આચાર્ય તરીકેનું મહાપ્રભુજીનું સ્વાભિમાન તથા હિંદુધર્મનાં મૂળ એવા ઉપનિષદાદિ શાસ્ત્રો સાથે મહાપ્રભુજીનાં મતની સંગતિ આ સત્સંગ બાદ જ સમઝી શક્યા. રવિવારનાં સત્સંગ સિવાય ટેલિકોન્ફરન્સ દ્વારા તથા ઉત્સવો ઉપર પ્રસંગોપાત વિદ્યાપીઠની પ્રવૃત્તિમાં જોડાઈને અમે પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ તરીકે કૃતકૃત્યતાનો અનુભવ

કરીએ છે.

આણંદ (ગુજરાત)નાં વૈષ્ણવો હસ્તે વર્ષાબેન દેસાઈ દ્વારા પ્રેષિત.

(૬)

કૉન્ફરન્સ્ દ્વારા અધ્યયન કરતા અમેરિકાના વૈષ્ણવ બાળકો

i m from canada, raised in america and have been surrounded by different culturtes all my life. Most of my friends follow different religions, and are involved in their respective beliefs. However, as my family lives in new jersey with a lack of vaishnav community, I was not able to surround myself with hinduism as other people in america or india can. So, my parents decided to start a class taught by maitrirajā, a class to educate us on what it means to be a hindu/vedic. From first day I came to know that hindu is a very general term but being a vedic refers to the fact that we follow the veda. So far we have covered the meaning of religion, 10 types of samany dharm explained in manu smruti, praveshika written by pu.shri sharadbawa and right now we are studying the manual to the devotional path of pushti. After starting the class, I learned that hindu is just a geographical identity, and the everyday follow of the ved is what classifies our belief. We learn twice a week and try to understand the fundamental principles of pushtimarg and hinduism. There are many indians that I personally know that proudly call themselves vedic. However, they constantly disregard many rules ordered in the ved and think that going to the temple occassionaly of festivals makes them vedic. Yet, this is entierly false. A true vedic is only one who follows the ved to the best of their ability. Another essential part of vallabhcahry's philosophy is the concept of sakaarbrahmvaad. Lord krishna exists in two forms at the

same time, he exists in every object in the world but at the same time exists in the worship form of shri krishna. The form for this is, so devotees are able to perform seva to the idol of lord shri krishna. In this day and age, many people attend the temple rather then performing seva at their own homes, going against the most basic rule preached by shri vallabhachary. This shows a backward progression of vaishnavism, as these devotees are unaware about how attending the public temple, runnning on the name of pushitmarg is considered as sin, for a follower of shri vallabhachary. In addition to the learning about the principles, our questions also get answered. It would never have been possible without this regular class.

So I find myself blessed that through vallbhachary vidyapeeth, pujy maitriraja is conducting many classes and from one of them is ours, though it is very early morning time in india. I am glad that besides living in u.s. I am learning the true path of our vedic culture and shri mahaprabhuji's pushtibhaktimarg.

With warm regards and gratiutude from

Vanshika shah, Sanvi parikh, Juhi shah, Ria shah, Suraj shah, Priyansha shah, Aaryan parikh, Ashini parikh (u.s.a)

(७)

४-५ वर्षोंसे हम श्रीवल्लभाचार्य विद्यापीठके साथ जुडे हुए है. जन्मसे पुष्टिमार्गीय वैष्णव होनेके कारण नित्य सत्संग तो करते ही थे. किंतु उस क्रममें हमने महाप्रभुजी तथा अन्य आचार्योंकी मूलवाणी रूप ग्रंथोको कभी स्थान नहीं दिया था. हम हमारे नित्यक्रममें ८४-२५२ वैष्णवोंकी वार्ता, शिक्षापत्र आदि प्राचीन वार्तासाहित्य ही पढते थे. श्रीवल्लभाचार्य विद्यापीठमें आयोजित होती वार्षिक शिबिरमें ४ वर्ष पूर्व आने पर ज्ञात हुआ कि प्राचीन

वार्तासाहित्योंमें परोक्षरूपसे विदित होते सिद्धांतोका मूलस्त्रोत तो महाप्रभुजी आदि पूर्वाचार्योंके ग्रंथ हैं जिन्हें हमने कभी पढा ही नहीं. शिबिरके बाद घर लौटकर हमने षोडशग्रंथ, तत्त्वार्थदीपनिबंध आदि मूलग्रंथोको पढना शुरू किया, तब ज्ञात हुआ कि हमारा कर्तव्य क्या है. महाप्रभुजीकी मूलवाणीके संपर्कके बिना किसीभी पुष्टिमार्गीय का पुष्टिपथ पर उत्थान संभव ही नहीं है ऐसी प्रतीति हुइ. तब से ही षोडशग्रंथोंको पढने हेतु विद्यापीठकी वार्षिक शिबिरमें अद्यावधि आते रहे हैं तथा नित्यक्रममें भी इन ग्रंथोंका श्रवण-पठन-अध्ययन तथा यथाशक्ति अध्यापन हमारी दिनचर्याका प्रभुसेवा तुल्य प्रमुख अंग बन गया है.

गोपालपुर(मध्यप्रदेश), जिंद(हरियाणा), उदयपुर (राजस्थान), इन्दौर (मध्यप्रदेश), ग्यालियर (मध्यप्रदेश) के वैष्णवों द्वारा प्रेषित

(८)

आधुनिक पुष्टिसृष्टि पे परमपूज्य श्रीश्यामुबावा व शरदबावा की महत् कृपाका ही प्रतिरूप है जो श्रीवल्लभाचार्य विद्यापीठके रूपमें हमारे सन्मुख है.

महाप्रभु श्रीवल्लभाचार्यजी द्वारा प्रकटित पुष्टिसंप्रदायके अनुगामियोंको पुष्टिके दिव्यपथ पर सुव्यवस्थित रूपसे चला पानेमें कटिबद्ध वल्लभाचार्य विद्यापीठ हमारा गौरव है. कौन कहता है आसमानमें सुराख नहीं हो सकता? एक पथ्थर तो तबियत से उछालो यारों चहुं ओर प्रसरे अपसिद्धांतोके धुंधले आकाशमें पत्थर उछालनेका भगीरथ प्रयास है - श्रीवल्लभाचार्य विद्यापीठ और उनमें चलती सैद्धांतिक प्रवृत्तियां....!! श्रीमहाप्रभुजीकी वाणीमें द्रढ निष्ठाका साकाररूप है ये विद्यापीठ जहां न तो द्रव्यसंग्रह हेतु कोइ प्रवृत्ति है, नांही पाखंडपूर्ण मनोरथोंका मक्कडजाल है. इस विशाल कार्यको क्रियान्वित करनेमें आपश्रीने व हालोल नगरके वैष्णवोंने जो अथक परिश्रम लिया है, उसको शब्दोंमें व्यक्त कर पानेकी सामर्थ्य नहीं है.

बस इतना ही कह सकते है, कि हमारी भावि पीढीके लिए वह बहोत बडी विरासत है. व्यक्तिगत विचार रखुं तो पिछले ५-६ वर्षोंसे विद्यापीठ से जुडनेके पश्चात्त श्रीमहाप्रभुजीके सिद्धांतोंमें काफी हदतक अनुराग बढा है. न सिर्फ बढा है, बल्कि उन्हें आचरणमें उतारनेका प्रयास भी हुआ है.

(१)यहां चलते अध्ययन-अध्यापनका प्रकार है जो वन-वे न होकर टु-वे है. विषयसे संबंधित कोइ भी शंका हो व कितनी भी हो, उन सारी शंकाओंका समाधान पूर्वाचार्योंकी वाणीसे इतने ठोसरूपमें होता है कि, फिर संशयके लिए कोइ स्थान ही नहीं रह जाता.

(२)यहांके अध्ययनका मुख्य आधार मूलग्रंथोका अध्ययन है, न कि उन वचनोंको देखे बिना किया जाता मनगढंत अर्थघटन....!!

(३)यहां अध्ययन प्रणाली से स्वगृहमें कृष्णसेवाकी रुचि तो जगती ही है, पर साथ ही शिक्षणार्थीसे शिक्षक बननेकी एक सशक्त प्रणाली है. इस तरहकी प्रणालीसे यदि हर वैष्णव अपने क्षेत्र में ही कुछ वैष्णवोंको ग्रंथाध्ययन करानेका मानस रखे, तो विद्यापीठका उद्देश्य सार्थक होगा. सेवा संभव न होनेपर महाप्रभुने ''अत: स्थेयं हरिस्थाने तदीयै: सह तत्परै:''की आज्ञा दी है, तदनुसार विद्यापीठ उसी प्रकारका जीवन जीनेके लिए सर्वश्रेष्ठ महातीर्थ है. अन्य लोगोंके लिए तीर्थ पापनाशका स्थान है, किन्तु हमारे लिए विद्यापीठ भक्तिके संवर्धनका केंद्र है.

ललितजी डांगरा (नागपुर)

(९)

वैष्णव परिवारमें जन्में हम बचपनसे ही परिवारके बडों के साथ साम्प्रदायिक परंपरा अनुसार सेवा तथा परिवारके बडोंके साथ मिलकर रोज रात्रिको ८४ वैष्णवोंकी वार्ता पढते आ रहे है. किंतु कभी भी प्राय: सभी वैष्णवों द्वारा नित्यक्रममें पढी जाती वार्ताओंका सैद्धांतिक स्वरूप तथा महाप्रभुजीके मूलवचनोंके साथ उनकी संगति सोच नहीं पाए. वल्लभाचार्य

विद्यापीठमें चलती नियमित प्रवृत्तिओंमें जुड पाना भी हमारे लिए उस क्षेत्रमें रहते न होनेके कारण संभव नहीं हो पा रहा था. किंतु आधुनिक संसाधनोंका प्रयोग नित्य भगवद्वार्ताकि नियमित क्रममें किया जा सकता है, ऐसा विचार भी कभी नहीं आ पाया. पू.श्रीशरदबावा तथा पू.श्रीमैत्रीराजा द्वारा नियमित रूपसे चलती टेलिकोन्फरन्समें जुडनेके बाद नित्यक्रममें पढी जाती वार्ताओंका सैद्धांतिक स्वरूप तथा श्रीमहाप्रभुजीके शिष्योंने कैसे पुष्टिसम्प्रदायके मूलभूत सिद्धांतोंको अपने जीवनमें निभाया, यह पढकर षोडशग्रंथ प्रतिपादित सिद्धांतोंका व्यावहारिक स्वरूप हम समझ पाए. वल्लभाचार्य विद्यापीठ द्वारा चलते नित्य सत्संगका लाभ हम घर बैठे भी रात्रिके समयमें इस टेलिफोनिक कोन्फरन्सके द्वारा उठा पा रहे है. इस नित्यक्रमके कारण व्यावृत्त होते हुए भी सेवा तथा कथापक्षको निभा पाना हमारे लिए सरल हो गया है. टेलिफोनिक कोन्फरन्सके कारण अन्य प्रदेशोंमें रहते वैष्णवोंके साथ हमारा संपर्क भी हो पाया है. आधुनिक संसाधनोंका स्वमार्गीय उपयोग हमारे लिए आशीर्वाद स्वरूप है.....!!

आदिपुर (कच्छ-गुजरात)के वैष्णव द्वारा प्रेषित.

(१०)

We are non-resident indians, living in america since many years. In such a period where all the countries are affected by western culture, it seems just impossible to nurture ourselves and even our kids with good religious virtues. Inspite of nurturing my kids, with good vaishnavite values, felt something lacking in the process and even wanted some guidance regarding the method of learning step by step for better results and understanding for me too. With this expectation, i visited shri vallabhachary vidyapeeth with a referance, along with my kids for a 3 week

stay, with the motive of engaging them in the studies for becoming good vaishnav. We are overwhelmed with appreciation for the spiritual/educational services provided to us through shri vallabhachary vidyapeeth. Our family recieved individual as well as group instructions from shri sharad bawashri, shri maitriraja and senior vaishnavas during our 3 week stay at vidyapeeth.

Through the individualized program created for each student in our family, we had an incredible trajectory in our spiritual education. We recieved instructons both in our native language as well as englis, so that sanskrit scriptures were accessible by all. Further, we were provided a variety of resources such as age and language appropriate books, audio and video lectures, all of which we continue to use regularly.

Presently, we are studying independently at home with remote or virtual guidance provided by shrimaitriraja from vidyapeeth by using translated scripturtes, weekly audio instructions followed by weekly video conferance. We are most appreciative of all the efforts put forth by vidyapeeth, in serving our family. We implore vidyapeeth to continue offering these highly valued and needed services.

with warm regards and gratitude form
shreeraam family (berkley)

(૧૧)

આજની બ્રેડ ઓરિયેન્ટડ લાઈફમાં વૈષ્ણવોનાં જીવનમાં સૌભાગ્યશાલી હોય તો સેવા તથા જપપાઠ સિવાય મહાપ્રભુજીનાં ગ્રંથોનાં ચિંતન-મનન માટે કોઈ સ્થાન રહ્યું જ નથી. એવા સમયમાં મહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોને સમજીને પોતાનાં જીવનમાં ઉતારવા માટે નો પ્રયત્ન વલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ દ્વારા થઈ રહ્યો

છે. વૈષ્ણવોનાં જીવનમાં આ સિદ્ધાંતોનાં જ્ઞાન અને અનુપાલનમાં વ્યાપકતા વધે તે માટે વિદ્યાપીઠ સમર્પિત છે. રામાયણ, મહાભારતકાલીન શિક્ષણ પદ્ધતિ તથા અધ્યયનરત જીવન માટે શાંતિપૂર્ણ સ્થાન તથા સાંપ્રદાયિક વાતાવરણ જે સમયમાં દુર્લભ છે, તેવા સમયમાં પ્રભુ પધરાવીને રોકાણ કરી અધ્યયન પ્રાપ્ત કરાવી શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ અમને આ લાભ પ્રાપ્ત કરાવે છે. ''અવ્યાવૃત્તો ભજેત્ કૃષ્ણં પૂજયા શ્રવણાદિભિઃ''વચનમાં મહાપ્રભુજી દ્વારા પ્રયોજિત આદર્શ વૈષ્ણવ જીવનની આનાંથી સુંદર સંકલ્પના બીજી કઈ હોઈ શકે...!! વર્ષપર્યન્ત નિયમિત રીતે ચાલતા ટેલિકોન્ફરન્સનાં સત્સંગ દ્વારા તથા આવાસીય શિબિર સિવાય પણ જ્યારે પણ ઈચ્છા થાય ત્યારે સાંપ્રદાયિક વિવિધ વિષયોને વિદ્વાનો પાસે ભણવાનો લાભ પ્રદાન કરતું આ એકમાત્ર સ્થાન છે, જેનાં કારણે મહાપ્રભુજીનાં વચનોમાં નિષ્ઠા ધરાવતા તથા જિજ્ઞાસુ વૈષ્ણવો નિશ્ચિંતતાનો અનુભવ કરે છે.

ભાવીન શાહ, મુંબઈ

(૧૨)

શ્રીમહાપ્રભુજીની આજ્ઞાનુસાર ભક્તિની વ્યાખ્યા, ''મહાત્મ્યજ્ઞાન-પૂર્વકસુદ્રઢ સર્વતોડધિક સ્નેહો ભક્તિઃ'' છે. પુષ્ટિમાર્ગનું મુખ્ય સિદ્ધાંત પોતાનાં ઘરમાં પોતાનાં તન અને પોતાનાં ધનથી પોતાનાં પરિવારનાં સભ્યો સાથે ભગવદ્‌સેવા કરવાનો છે. પરંતુ આ સેવા સિદ્ધાંતજ્ઞાન વિના તથા પ્રભુનાં સ્વરૂપને જાણ્યા વિના યદિ કરવામાં આવે તો તે સેવા મહાપ્રભુજી તથા પ્રભુને સંતોષદાયક ન બનતા આધુનિક સમયમાં પ્રચલિત સેવાનાં સિદ્ધાંવિરોધી ક્રમનું સ્વરૂપ ધારણ કરી લે છે. અમે પણ પુષ્ટિમાર્ગીય પરિવારમાંથી આવ્યા હોવા છતા સમ્પ્રદાયનાં વિષયમાં પૂરતી સમઝ ધરાવતા ન હતા. થોડા સમય પહેલા વલ્લભાર્ચાય વિદ્યાપીઠ દ્વારા નિયમિત રીતે ચાલતી ષોડશગ્રંથ અધ્યયનની શિબિરોમાં જોડાવાથી ખૂટતી કડી પૂરી થતી લાગી. બાળપણથી દાદી પાસે બેસીને મહાપ્રભુજીનાં શિષ્યોની વાર્તાઓ તો ઘણી સાંભળી જ હતી પરંતુ તેમાંથી મહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતરૂપી નવનીત નિત્યભગવદ્વાર્તાનાં ક્રમમાં જોડાવાથી પ્રાપ્ત થયું. વિદ્યાપીઠની પ્રવૃત્તિઓની એ ખાસિયત છે કે પરિવારને ઉપયુક્ત પોષણ પ્રાપ્ત કરાવે છે. અમારી ૩ વર્ષની દીકરી પણ બાલશિબિરમાં

અધ્યયન કરતી કરતી આજે સ્વયં આ સિદ્ધાંતોની સમઝ ધરાવે છે તથા પ્રભુસેવામાં રુચિ લેતી થઈ છે. નાના બાળકો માટે ધર્મ, સંપ્રદાય, આદિ વિષયોની સામાન્ય સમઝથી શરૂ કરીને ષોડશગ્રંથો તથા સુબોધિની પર્યન્તનાં પ્રૌઢ ગ્રંથોનું અધ્યાપન વિદ્યાપીઠમાં કરાવવામાં આવે છે, જેનાં કારણે પોતાની સમઝ તથા અવસ્થાનુસાર વિષયોનું ચયન અમે સરળતાથી કરીને મહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોનાં અવગાહનમાં સહપરિવાર જોડાઈ શકીએ છીએ. સ્કૂલ, નૌકરીમાં વ્યસ્ત લોકો માટે રાત્રિનાં સમયે ચાલતા ટેલિકોન્ફરન્સ તથા વેકેશનમાં ચાલતી શિબિરોને કારણે મહાપ્રભુજીનાં સિદ્ધાંતોનાં અધ્યયનમાં જોડાવું દુર્લભ નથી રહી ગયું.

કૃણાલ-શેફાલી, મુંબઈ

(૧૩)

श्रीमहाप्रभुजीकी कृपासे मेरा संग श्रीशरदबावासे जुडे हुए वैष्णवोंके साथ २०१४ से हुआ है. भक्तिमार्गमें आवश्यक ऐसे वैष्णवोंके संगरूप प्रथम साधन मुझे यहां प्राप्त हुआ. इन्हीं वैष्णवों तथा शरदबवाश्रीके सान्निध्यमें महाप्रभुजीके ग्रंथोंका अध्ययन-मनन शुरु हुआ. इस अध्ययनकी प्रक्रियामें सिद्धांत संबंधी सभी जिज्ञासाओंका समाधान हुआ, तथा श्रीमहाप्रभुजीके मूल ग्रंथोंका अभ्यास शुरु हुआ. उसके बाद कुछ वर्षोंमें श्रीवल्लभाचार्य विद्यापीठका निर्माण श्रीशरदबावाश्रीकी देखरेखमें अन्य स्वमार्गीय वैष्णवोंके सहयोग द्वारा सार्थक हुआ. २००४ से बालशिबिर द्वारा वर्षमें २ बार शिबिरका आयोजन शुरू हुआ था, जिसमें हम जुडे हुए थे. यही शिबिरकी शृंखला विद्यापीठके निर्माणके बाद अधिक स्थिर हुइ. आपश्रीको विनंती करने पर हिंदीभाषी वैष्णवोंके लिए भी वर्षमें २ नियमित शिबिरशृंखलाका आयोजन प्रारंभ हुआ और आज अधिकांश हिंदीभाषी वैष्णव इस शिबिर द्वारा ग्रंथाध्ययनमें प्रवृत्त हैं. शिबिरमें आनेसे अन्य वैष्णवोंसे संग हुआ. हरि, गुरु और वैष्णवके त्रिवेणीसंगमसे प्रेरित हो पाना विद्यापीठमें आए बिना संभव नहीं लगता. महाप्रभुजीकी ८४ बैठकोंमें से अधिकांश स्थानों पर जाने पर भी महाप्रभुजीके

सान्निध्यका अनुभव आडंबरपूर्ण व्यवस्थाके कारण जब संभव नहीं लगता है, ऐसेमें महाप्रभजीके दिव्य सिद्धांतोंके निरपेक्ष अध्ययन-अध्यापनमें रत विद्यापीठमें आने पर यही महाप्रभुजीका रूचिकर, समुचित गौरवपूर्ण, आनंदप्रदायक स्थान हो ऐसी प्रतीति होती है.

अंकुर अग्रवाल (आग्रा), रवि खंडेलवाल (दिल्ही), रीना–शीतल सिंघल (जयपुर), रेखा शर्मा (मथुरा), पंकज गांधी द्वारा प्रेषित.

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠની પ્રવૃત્તિઓ

પૂજ્ય શ્યામમનોહરજી જ્યારે વિદ્યાપીઠમાં પહેલી વાર પધાર્યા અને પૂરી વિદ્યાપીઠનું નિરીક્ષણ કરી આપશ્રીનું ફર્સ્ટ રિયેક્શન હતું 'મહાબલ કીનો હો વ્રજનાથ'. ત્યારે અમને થતું કે આટલું મોટું બિલ્ડીંગ કોઈનાં ફંડફાળાની તક્તી વગર બનાવ્યું માટે પૂજ્ય શ્યામુબાવાએ આ વચન કહ્યા હશે. પરંતુ ૪ વર્ષ આ વિદ્યાપીઠનાં લાભ લીધા પછી આ વચન 'મહાબલ કીનો હો વ્રજનાથ' નો સ્વારસ્ય અમને સમઝાય છે, એ ભાવના અહીં પ્રદર્શિત કરીએ છીએ. શ્રીમહાપ્રભુજીએ આ કલિકાલમાં પુષ્ટિજીવોનાં ઉદ્ધારાર્થ એમનાં ગૃહરૂપી વ્રજમાં જ પ્રભુનું પ્રાગટ્ય કરાવીને પ્રભુનાં ભજનાનંદનો લાભ લેવાનું અમૂલ્ય વાતાવરણ પૂરું પાડ્યું. જેમ વ્રજમાં વ્રજવાસી કૃષ્ણપ્રાગટ્ય પછી પણ પ્રભુનું મહાત્મ્ય ભૂલીને ઈંદ્રની પૂજા (આશ્રય) લેતા, તેમ પુષ્ટિસમ્પ્રદાયમાં પણ ઘરે શ્રીઠાકોરજી બિરાજતા હોવા છતા પણ મોહ અને મદમાં રાચતા આધુનિક ઈંદ્ર (પોતાને પુરુષોત્તમ માનતા) નો આશ્રય લઈ પોતાનાં ઘરમાં બિરાજતા શ્રીકૃષ્ણનું મહાત્મ્ય ભૂલી ગયા, ત્યારે ફરીથી શ્રીશ્યામુબાવા અને સિદ્ધાંતનિષ્ઠ બાળકો દ્વારા ઈંદ્ર (ભૂતલી પુરુષોત્તમો)નાં ગર્વને ચર્ચાસભા દ્વારા ખંડન કરી ફરી પાછા વૈષ્ણવોને શ્રીકૃષ્ણનાં શરણ (ગૃહસેવા) તરફ વાળ્યા. ત્યારે ક્રોધે ભરેલા ઈંદ્ર દ્વારા અવિરત શ્રીમહાપ્રભુજીનાં વચનોનાં ખોટા અર્થોની વર્ષા (તનુવિત્તજાને વિભક્ત કરી) દ્વારા પુષ્ટિજીવોનાં ગૃહસેવારૂપી વ્રજ ઉપર આક્રમણ કર્યું અને ગૃહસેવારૂપી વ્રજનો નાશ કરવાનાં ઘણાં પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા. એ સમયમાં શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ અમને વૈષ્ણવોને આધુનિક ઈંદ્ર દ્વારા થતા અપસિદ્ધાંતરૂપી આક્રમણમાં રક્ષક શ્રીવલ્લભ વચનામૃતનાં શ્રીગિરિરાજજીરૂપ લાગે છે કે જેનાં આશ્રયમાં દરેક વૈષ્ણવ પોતાનાં સેવ્યપ્રભુની આનંદપૂર્વક પોતાનાં ઘરમાં સેવા કરે છે. માટે આ કલિકાલમાં સાચે જ મહાબલ કીનો હો વ્રજનાથ....!! કારણકે આ વલ્લભસિદ્ધાંતરૂપી શ્રીગિરિરાજજીની છત્રછાયામાં અને પોતાનાં સેવ્યસ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણનાં સાન્નિધ્યમાં અમે દરેક વૈષ્ણવ ખૂબ જ સુરક્ષિતતાનો અનુભવ કરીએ છે અને હંમેશા પ્રભુને વિનંતી કરીએ છે કે માધોજુ રાખો અપની ઓટ......!!

શ્યામકી શોભા ગિરિ ભયો ગિરિકી શોભા શ્યામનાં ન્યાયે પણ શ્રીવિદ્યાપીઠની શોભા એ જ છે કે પષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પોતાનાં ઘરમાં શ્રીકૃષ્ણની સેવા કરે અને શ્રીકૃષ્ણની સેવાની શોભા પણ એમાંજ છે કે જ્યારે તે સેવા

શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનાં વચનોનાં(સિદ્ધાંતોનાં) જ્ઞાનથી સભર હોય. મહાપ્રભુ અભિલષિત પુષ્ટિમાર્ગની આ સંકલ્પના વિદ્યાપીઠ કઈ રીતે પરિપૂર્ણ કરે છે તે માટે વિદ્યાપીઠમાં અદ્યાવધિ કઈ-કઈ પ્રવૃત્તિઓ થઈ છે અને ચાલી રહી છે તે જોઈએ.

(૧) દિવાળી વેકેશન માં આવાસીય અધ્યયનસત્રઃ

વિષય : ધર્મ,સંપ્રદાય, જીવાત્મા, અન્યધર્મોનું તુલનાત્મક અધ્યયન, ષોડશગ્રંથ, શાસ્ત્રાર્થપ્રકરણ

(૨) ઉનાળુ વેકેશન મં આવાસીય અધ્યયનસત્રઃ

વિષય : ધર્મ,સંપ્રદાય, જીવાત્મા, અન્યધર્મોનું તુલનાત્મક અધ્યયન, ષોડશગ્રંથ, તત્ત્વાર્થદીપ નિબંધ અંતર્ગત શાસ્ત્રાર્થ પ્રકરણ

(૩) હિન્દીભાષી પુષ્ટિમાર્ગીઓ માટે અધ્યયનસત્ર

જાન્યુઆરી/ફેબ્રુઆરી માસમાં.

(૪) હિન્દીભાષી પુષ્ટિમાર્ગીઓ માટે અધ્યયનસત્ર

ઑગસ્ટ/સપ્ટેમ્બર માસમાં.

(૫) જયન્તી ઉત્સવો

શ્રીકૃષ્ણજન્માષ્ટમી, શ્રીરામનવમી, શ્રીવામનદ્વાદશી, શ્રીનૃસિંહચતુર્દશી પર ઉત્સવનાયકનાં ચરિત્રનું અવગાહન, પુરાણ પારાયણ, વધાઈ-કીર્તન.

(૬) શ્રીઆચાર્ય જયન્તી ઉત્સવો :

મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય, શ્રીગોપીનાથપ્રભુચરણ, શ્રીવિટ્ઠલનાથ-પ્રભુચરણ, સપ્તપુત્રો, શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી આદિ પૂર્વાચાર્યોના પ્રાકટ્યોત્સવ પર ચરિત્રાવગાહન, આપદ્વારા વિરચિત ગ્રન્થોનું પારાયણ, ગ્રન્થાવગાહન, વધાઈ ગાન આદિ.

(૭) સંગોષ્ઠી :

સમયે-સમયે વિભિન્ન સામ્પ્રદાયિક વિષયો તેમજ ગ્રન્થો પર વિચારગોષ્ઠી.

(૮) સેવોપયોગી કલાઓનું પ્રશિક્ષણ :

ટોપી, માલાજી, છઠ્ઠી, વસ્ત્ર, આરતી, સાંઝી, છાપાનાં વસ્ત્રો, શૃંગાર, કીર્તનોપયોગી વાદ્યો(હાર્મોનિયમ, પખાવજ) આદિનું પ્રશિક્ષણ.

*** આ બધી જ પ્રવૃત્તિઓનું જીવંત પ્રસારણ જે તે પ્રસંગે યુટ્યૂબ દ્વારા કરવામાં આવે છે.**

(૯) ટેલિકોન્ફરન્સથી ચાલતા વિવિધ અધ્યયનો:

વિષય	સમય	દિવસ
(૧) ભગવદ્વાર્તા વાર્તા સાથે ષોડશગ્રંથોની સંગતિ	રાત્રિ ૯ થી ૯.૩૦	પ્રતિદિન
(૨) સાધનદીપિકા અધ્યયન	રાત્રિ ૯.૩૦ થી ૧૦.૩૦	પ્રતિ સોમ
(૩) ષોડશગ્રંથ અધ્યયન	રાત્રિ ૯.૩૦ થી ૧૦.૩૦	પ્રતિ મંગલ
(૪) સુબોધિની અધ્યયન	રાત્રિ ૯.૩૦ થી ૧૦.૩૦	બુધ-શુક્ર
(૫) પ્રમેયરત્નસંગ્રહ અધ્યયન	રાત્રિ ૧૦.૩૦ થી ૧૧.૦૦	પ્રતિદિન

(૧૦) સંસ્કૃત અધ્યયન

આવાસીય વિદ્યાર્થિઓ માટે આઠ વર્ષ નો કોર્સ. પ્રતિદિન પ્રાતઃ ૦૮ થી ૦૧ તથા મધ્યાહ્ન ૦૩ થી ૦૫ સંસ્કૃત અધ્યયન

(૧૧) વેદાધ્યયન

(૧૨)શ્રીભાગવતનું ષોડશોપચાર પૂજન તથા શ્રીભાગવતાદિ શાસ્ત્રોનું પારાયણ પ્રતિદિન.

(૧૩) મધ્યાહ્ન સત્સંગ : બપોરે ૦૨ થી ૦૪ ધર્મ સમ્પ્રદાય જીવાત્મા કર્મ કર્મફળ કાળગણના તીર્થ ગુણત્રય પુરુષાર્થ વગેરે પાયાના વિષયોનો બેસિક કૉર્સ, ષોડશગ્રન્થ, શ્રીભાગવતસુબોધિની, શાસ્ત્રાર્થપ્રકરણ વગેરે.

શ્રીવલ્લભાચાર્ય ટ્રસ્ટ

કંસારા બજાર, માંડવી-કચ્છ, ગુજરાત, પિનકોડઃ ૩૭૦૪૬૫

(ટેલીફોન : ૦૨૮૩૪-૨૩૧૪૬૩)

ગ્રન્થ

પ્રકાશનસહાય

પુષ્ટિમાર્ગની પ્રાથમિક સમજ માટે

૧. પ્રવેશિકા લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (ગુજરાતી) ૧૦
૨. પ્રવેશિકા લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (હિન્દી) ૧૦
૩. Praveshika લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (અંગ્રેજી) ૧૦
૪. પુષ્ટિપ્રવેશ ૧-૨ લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (ગુજરાતી) ૨૦
૫. પુષ્ટિપ્રવેશ ૧-૨ લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (હિન્દી) ૨૦
૬. પુષ્ટિપથ લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (ગુજરાતી) ૧૦
૭. પુષ્ટિપથ લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી(હિન્દી) ૧૦
૮. પ્રમેયરત્નસંગ્રહ લેખક : ગોસ્વામી શ્રીશરદ્કુમાજી (ગુજ.) ૨૦
૯. Manual of the devotionalpath of Pushti. લેખક : ઉપરમુજબ ૬૫

તત્ત્વદર્શનવિષયક રાષ્ટ્રીય સેમિનારમાં પ્રસ્તુત થયેલ
વિભિન્ન શોધપત્રો તથા ચર્ચા નો સંગ્રહ

૧૦. શબ્દખંડીયા વિદ્વત્પરિચર્ચા (સંસ્કૃત-અંગ્રેજી-હિન્દી) ૨૦૦
૧૧. અન્યખ્યાતિવાદીયા વિદ્વત્સંગોષ્ઠી (સંસ્કૃત -અંગ્રેજી-હિન્દી) ૧૫૦
૧૨. કાર્યકારણભાવમીમાંસા વિદ્વત્સંગોષ્ઠી (સંસ્કૃત -અંગ્રેજી-હિન્દી) ૨૦૦
૧૩. પ્રત્યક્ષપ્રમાણ વિદ્વત્સંગોષ્ઠી (સંસ્કૃત -અંગ્રેજી-હિન્દી) ૧૫૦
૧૪. અન્ધકારવાદ વિદ્વત્સંગોષ્ઠી (સંસ્કૃત -અંગ્રેજી-હિન્દી) ૨૦૦
૧૫. વલ્લભવેદાન્ત લેખકઃ ગો.શ્રીશ્યામ મનોહરજી(સંસ્કૃત -અંગ્રેજી-હિન્દી) નિઃશુલ્ક

સામ્પ્રદાયિક વિચારગોષ્ઠીમાં પ્રસ્તુત થયેલા
વિભિન્ન શોધપત્રો તથા તેના ઊપર થયેલ ચર્ચા નું સંકલન

૧૬. વાર્તાપરિચર્ચા ૧૫
૧૭. અધિકારપરિચર્ચા ૧૦૦
૧૮. સાધનાપ્રણાલી (અપ્રાપ્ય) ૫૦
૧૯. પુષ્ટિભક્તિમાં કથાસાધના વિચારગોષ્ઠી (અપ્રાપ્ય) ૫૦
૨૦. શરણાગતિ વિચારગોષ્ઠી ૫૦
૨૧. શરણાગતિ વિચારગોષ્ઠી (પૂરક પ્રશ્નોત્તરી) (અપ્રાપ્ય)નિઃશુલ્ક
૨૨. સેવા-સમર્પણ વિચારગોષ્ઠ ૫૦
૨૩. પુષ્ટિભક્તિ અને પ્રપત્તિ સાધનામાં જઘન્યાધિકાર વિચારગોષ્ઠી ૮૦
૨૪. પ્રતિબન્ધ (પુષ્ટિભક્તિ અને પ્રપત્તિ સાધનામાં પ્રતિબન્ધ) ૧૦૦
૨૫. પુષ્ટિભક્તિ અને પ્રપત્તિ સાધનામાં ફળ ૧૦૦

નિત્યસ્તોત્રપાઠ

२६. પુષ્ટિપાઠાવલી (ગુજરાતી) પાકું બાઈંડિંગ ૨૦
२७. પુષ્ટિપાઠાવલી (હિન્દી) પાકું બાઈંડિંગ ૨૦
२८. પુષ્ટિપાઠાવલી (ગુજરાતી) કાચું બાઈંડિંગ ૨૦
२९. પુષ્ટિપાઠાવલી (ગુજરાતી) કાચું બાઈંડિંગ ૪''.૩'' નાની સાઈઝ ૧૦
૩૦. પુરુષોત્તમસહસ્રનામ-ત્રિવિધલીલાનામાવલી (અનુવાદ સહિત) ૨૦

અધ્યયનોપયોગી ગ્રન્થો

૩૧. શ્રીભાગવતમહાપુરાણ (ચારભાગ. મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય સમ્મત અર્થવાળું) ૪૦૦
૩૨. ષોડશગ્રન્થ. (સરળ ગુજરાતી ભાવાર્થ-વિવેચન સાથે. પેજ સં. ૨૩૦.
વિતરણ કરવા ઈચ્છનાર ટ્રસ્ટ કાર્યાલયનો સમ્પર્ક કરે. ૧ પ્રતિ ની પડતર રૂ.
૩૫. પોસ્ટેજ અલગથી)
૩૩. જિન શ્રીવલ્લભરૂપ ન જાન્યો, ગો.શ્રીશ્યામ મનોહરજી લિખિત સર્વોત્તમસ્તોત્રની વિસ્તૃત ભૂમિકાનો ગુજરાતી અનુવાદ, શ્રીવલ્લભાષ્ટક, સપ્તશ્લોકી, શ્રીવલ્લભસ્તોત્રો,પઞ્ચશ્લોકી, શિક્ષાશ્લોકી આદિ ગ્રન્થોપર વિવેચન નું ૪૫૦ થી વધુ પાનામાં સંકલન. ૭૦
૩૪. કૃષ્ણાશ્રય, શ્રીકલ્યાણરાયજી લિખિત સંસ્કૃત ટીકાનો ગુજ અનુવાદ(અપ્રાપ્ય) ૦૭
૩૫. ભગવદ્ગીતા, અનુવાદક : શ્રીનાનુલાલ ગાંધી. પદચ્છેદ, અન્વય, શબ્દપરિચય, વૃત્તિપરિચય, શબ્દાર્થ, શ્લોકાર્થ, વિવેચન,પાદાનુક્રમણિકા, ગીતાતાત્પર્ય તથા ન્યાસાદેશવિવરણ ગુજરાતી અનુવાદ સાથે. ૫૦
૩૬. પુષ્ટિઅસ્મિતા સંવર્ધક શિબિર, રાષ્ટ્રીય સંમેલન-ભરૂચ (પ્રશ્નોત્તરી) ૨૫
૩૭. ષોડશગ્રન્થગત ઉપદેશો અને તેમની ૬૪ વાર્તાઓ, લે. ભૂપેન્દ્રભાઈ ભાટીયા ૫૦
૩૮. ષોડશગ્રન્થગત ઉપદેશો અને તેમની ૨૮ વાર્તાઓ, લે. ઉપર મુજબ(અપ્રાપ્ય) ૫૦
૩૯. ભગવદ્ગીતાનોા ભક્તિયોગ, બારમો અધ્યાય, લેખક : ગો.શ્રીશ્યા.મ. નિઃશુલ્ક
૪૦. ભગવદ્ગીતાનો પુરુષોત્તમયોગ, પંદરમો અધ્યાય, લેખક :ગો.શ્રીશ્યા.મ. નિઃશુલ્ક
૪૧. દ્રવ્યશુદ્ધિ. અપરસ-સુતક વગેરે બાબતનો નિર્ણય ગ્રન્થ. લે.: ગો.શ્રીપુરુષોત્તમજી નિઃશુલ્ક
૪૨. ભાગવત શાસ્ત્ર-સ્કન્ધ-પ્રકરણ-અધ્યાયનો અર્થ. લેખકઃ શ્રીનાનુલાલ ગાંધી ૧૦
૪૩. શ્રીભાગવતાર્થપ્રકરણ.(શ્રીવલ્લભાચાર્ય રચિત તત્ત્વાર્થદીપનિબન્ધાન્તર્ગતનું પ્રકરણ. શ્રીમદ્ભાગવતના શાસ્ત્ર-સ્કન્ધ-પ્રકરણ અને અધ્યાય ના અર્થોનું વિસ્તૃત વિવેચન.) અનુવાદક : ગો.વા.શ્રીનાનુલાલ ગાંધી. ૧૫૦
૪૪. શાસ્ત્રાર્થપ્રકરણ (શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિરચિત તત્ત્વાર્થદીપનિબન્ધમાંનું પ્રથમ પ્રકરણ. શ્રીપુરુષોત્તમજીની આવરણભંગ ટીકાના ગુજરાતી અનુવાદ સાથે) ૩૦
૪૫. પુરુષોત્તમ પ્રતિષ્ઠાપ્રકાર (શ્રીગુસાંઈજી રચિત સેવ્ય સ્વરૂપને પુષ્ટ કરાવવાની વિધિનું વિસ્તૃત ગુજરાતી વિવેચન)લેઃગો.શ્રીશ્યામમનોહરજી નિઃશુલ્ક
૪૬. ગૃહસેવા અને વ્રજલીલા, વ્યાખ્યાતા ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી નિઃશુલ્ક
૪૭. પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદાભેદ, વ્યાખ્યાતા ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી અપ્રાપ્ય
૪૮. શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર (દશમસ્કન્ધનો સરળ ગુજરાતી ભાવાનુવાદ)

અનુવાદક : ગો.વા.શ્રીનાનુલાલ ગાંધી અપ્રાપ્ય
૪૯. રસદૃષ્ટિની તરફેણમાં. લેખક : ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી અપ્રાપ્ય
૫૦. સિદ્ધાન્તનું આચમન પ્રશ્નોત્તરી. ઉત્તરદાતા : ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી નિઃશુલ્ક
૫૧. ભક્તિવર્ધિની. વ્યાખ્યાતા : ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી અપ્રાપ્ય-નિઃશુલ્ક
૫૨. સેવા : ઋતુ-ઉત્સવ-મનોરથ. વ્યાખ્યાતા : ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી નિઃશુલ્ક
૫૩. હમકું ઈતની સમજ ભલી (અમૃતવચનાવલી)પ્રાચીન અર્વાચીન આધુનિક આચાર્યોના વચનામૃતો નિઃશુલ્ક
૫૪. તત્ત્વાથદીપનિબન્ધાન્તર્ગત સાધનપ્રકરણ. મૂળ સહિત ગુજરાતી અનુવાદ નિઃશુલ્ક
૫૫. પુરુષાર્થવ્યવસ્થા. પ્રવક્તા : ગો.શ્રીશ્યામ મનોહરજી નિઃશુલ્ક
૫૬.पुष्टिविधानम्-ष (व्याकरणम्) श्रीवल्लभाचार्य-श्रीगोपीनाथजी-श्रीगुसांईजी रचित षद्ग्रन्थोंका पदच्छेद-अन्वय-शब्दपरिचय-वृत्तिपरिचय १००
૫૭.पुष्टिविधानम्-३(व्रजभाषा) श्रीवल्लभाचार्य-श्रीगोपीनाथजी-श्रीगुसांईजी रचित षद्ग्रन्थोंका शब्दार्थ-श्लोकार्थ-विवेचन-पादानुक्रमणिका १५०
૫૮.तत्त्वार्थदीपनिबन्धान्तर्गत शास्त्रार्थप्रकरणम्, (व्रजभाषाटीका) श्रीवल्लभाचार्य विरचित, पेपरबेक/हार्डबाउंड ५०/७०
૫૯.तत्त्वार्थदीपनिबन्धान्तर्गत सर्वनिर्णयप्रकरणम् (व्रजभाषाटीका) श्रीवल्लभाचार्य विरचित, पेपरबेक/हार्डबाउंड ८०/१००
૬૦.विवेकत्रयम्, प्रपञ्च-जीव-मूलरूप (संस्कृत) १०
૬૧.श्रीपुरुषोत्तमग्रन्थावली - ५ (દશદિગન્તવિજયી ગો.શ્રીપુરુષોત્તમજી રચિત દ્રવ્યશુદ્ધિદીપિકા, ભક્તિમાર્ગીય અપરાધનિરૂપણવિવૃતિ તેમજ ઉત્સવપ્રતાન મૂળ ગ્રન્થો તેમજ તેનો વ્રજભાષા-હિન્દી-ગુજરાતી અનુવાદ) ૧૦૦
૬૨.श्रीपुरुषोत्तमग्रन्थावली - ६ (દશદિગન્તવિજયી ગો.શ્રીપુરુષોત્તમજી રચિત ઉપનિષદો, ભગવદ્ગીતા તથા ન્યાસાદેશતાત્પર્ય ની સંસ્કૃત ટીકા) ૨૦૦
૬૩.गृहसेवा और व्रजलीला(व्रजभाषा)व्याख्यात: गो.श्रीश्याम मनोहरजी नि:शुल्क
૬૪.भगवद्गीताका भक्तियोग. व्याख्यात: गो.श्रीश्याम मनोहरजी नि:शुल्क
૬૫. सेवा : ऋतु-उत्सव-मनोरथ, विवेचक : गो.श्रीश्याम मनोहरजी नि:शुल्क
૬૬. सेवाकौमुदी (नवधाभक्ति), हिन्दी,लेखक : श्रीलालूभट्टजी, व्याख्याता : गो.श्रीश्याम मनोहरजी अप्राप्य-नि:शुल्क
૬૭. ब्रह्मवाद (हिन्दी) लेखक : गो.श्रीश्याम मनोहरजी नि:शुल्क

ઈતિહાસ

૬૮. આધુનિક ન્યાયપ્રણાલી અને પુષ્ટિમાર્ગીય સાધનાપ્રણાલી નો આપસી ટકરાવ, લે. : ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી (ગુજરાતી) નિઃશુલ્ક
૬૯. આધુનિક ન્યાયપ્રણાલી અને પુષ્ટિમાર્ગીય સાધનાપ્રણાલી નો આપસી ટકરાવ, લે. : ગો. શ્રીશ્યામ મનોહરજી (હિન્દી) નિઃશુલ્ક
૭૦. શ્રીગોપીનાથપ્રભુચરણ; શ્રીગોપીનાથજીના વિષયમાં ઉપલબ્ધ (ચિત્રજી, હસ્તાક્ષર, પદ, ઈતિહાસ, રચના વગેરે) તમામ માહિતિનો સંગ્રહ. ૨૫

સન્દર્ભ ગ્રન્થો

૭૧. પુષ્ટિવિધાનમ્ પાદાનુક્રમણિકા. શ્રીવલ્લભાચાર્ય-શ્રીગપીનાથજી-શ્રીગુસાંઈજી રચિત ૨૬ ગ્રન્થોંની પાદાનુક્રમણિકા ૧૦

૭૨. હમકું ઇતની સમજ ભલી. એક વાર વાંચવા જેવું. પ્રાચીન-અર્વાચીન-આધુનિક આચાર્યોના માર્મિક વચનામૃતોનો સચિત્ર સંગ્રહ. નિઃશુલ્ક

૭૩. Summary of Shuddhadvaita Vangmaya. लेखक : गो.शरद् (મુંબઈ યુનિવર્સિટીનો અભ્યાસ ગ્રન્થ) શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીગોપીનાથજી તથા શ્રીગુસાંઈજીના ગ્રન્થોનો અંગ્રેજીમાં ટુંક પરિચય. ૧૫

શ્રીભાગવતસુબોધિનીનું શ્રીનાનુલાલ ગાંધીએ કરેલ ભાષાન્તર

પ્રથમસ્કન્ધ
દ્વિતીયસ્કન્ધ

ગોશાળા : મહિલાબાગ પાસે, માંડવી-કચ્છ. તથા શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠમાં, હાલોલ.

જીર્ણોદ્ધાર : શ્રીબાલકૃષ્ણજીના બેઠકજી. ગામ : વિંજાણ, તા.અબડાસા-કચ્છ

શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠ :

શ્રીવલ્લભાચાર્ય નગર, રેફરલ હોસ્પિટલ પાછળ, હાલોલ, જિ. પંચમહાલ. અધ્યયનોપયોગી ગ્રન્થાલય, અધ્યયનકક્ષ, નિવાસ, ભોજન, અધ્યાપક વગેરે અત્યાવશ્યક સુવિધાઓથી સુસજ્જ.

પુષ્ટિસ્વાધ્યાય : અઠવાડીયાના લગભગ બધા દિવસ આબાલ-વૃદ્ધ બધા પુષ્ટિમાર્ગીઓ માટે સમ્પ્રદાયના મૂળ ગ્રન્થોનું અધ્યાપન વિદ્વાન્ આચાર્યવંશજો દ્વારા ટેલિફોનિક કોન્ફરન્સ્ માધ્યમથી કરવામાં આવે છે : વધુ માહિતિ માટે ફોન સમ્પર્ક : ૯૪૨૬૬૨૩૫૬૫

Pushti-Vidya
'पुष्टिविद्या' मोबाईल् एप्लिकेशन्

व्होट्सएप द्वारा विद्यापीठ तथा पुष्टिमार्ग सम्बन्धी मह त्वपूर्ण जानकारीयां प्राप्त करनेकेलिए सम्पर्क करें : 9426623565

http://www.vallabhacharyavidyapeeth.org/
http://www.pushtimarg.net/

Like our page on Facebook :
Sri Vallabhacharya Vidyapeeth

Subscribe us on You Tube:
'Pushtiswadhyay'

गोस्वामी श्रीश्याम मनोहरजीद्वारा सम्पादित-पुनर्मुद्रित

शुद्धाद्वैत पुष्टिभक्ति सम्प्रदायके मूल संस्कृत ग्रन्थ

१. सव्याख्यषोडशग्रन्थ संयुक्तप्रकाशन, दुर्लभ
   - खंड १. श्रीयमुनाष्टकम् से सिद्धान्तरहस्यम्
   - खंड २. नवरत्नम् से भक्तिवर्धिनी
   - खंड ३. जलभेदः से सेवाफलम्

२. प्रकाश-रश्मि सहित ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्
   - खंड १. प्रथमाध्याय नाथद्वारा टेम्पलबोर्ड, अतिदुर्लभ
   - खंड २. प्रथमाध्याय नाथद्वारा टेम्पलबोर्ड, अतिदुर्लभ
   - खंड ३. द्वितीयाध्याय
   - खंड ४. तृतीयाध्याय
   - खंड ५. चतुर्थाध्याय

३. श्रीमद्भागवतसुबोधिनी
   - खंड १. प्रथम-द्वितीयस्कन्ध
   - खंड ४. जन्मप्रकरण
   - खंड ५. तामसप्रमाणप्रकरण
   - खंड ६. तामसप्रमेय-साधनप्रकरण
   - खंड ७. तामसफलप्रकरण
   - खंड ८. राजसप्रमाण-प्रमेयप्रकरण
   - खंड ९. राजससाधन-फलप्रकरण
   - खंड १०. सात्त्विकप्रमेयसाधनफलप्रकरण
   - खंड ११. गुणप्रकरण तथा यावत्प्राप्य एकादशस्कन्ध

४. तत्त्वार्थदीपनिबन्ध
   - खंड १. शास्त्रार्थ-सर्वनिर्णयप्रकरण
   - खंड २. भागवतार्थप्रकरण स्कन्ध १-५
   - खंड ३. भागवतार्थप्रकरण स्कन्ध ६-१२

५. सव्याख्यषड्ग्रन्थाः संयुक्तप्रकाशन, दुर्लभ
६. वेदान्ताधिकरणमाला-भावप्रकाशिका
७. विविधविवरणोपेत पत्रावलम्बनम्
८. प्रस्थानरत्नाकर
९. विद्वन्मण्डनम्
१०. श्रीबालकृष्णग्रन्थावली
११. श्रीवल्लभमहाप्रभुस्तोत्राणि
१२. श्रीपुरुषोत्तमप्रतिष्ठाप्रकारः

१३. वल्लभाख्यान (सप्तटीकोपेत)
१४. पुष्टिविधानम् गुजराती, व्रज तथा संस्कृत संस्करण
१५. वादावली

ब्रह्मवाद, वादकथा, विग्रहवाद, प्रपंचवाद, प्रपंचसंसारभेदवाद, ब्रह्मजीवतदैक्यस्वरूपनिरूपणम्, विरुद्धधर्माश्रयत्वविवेचनम्, आत्मवादः, प्रश्नोत्तरसाहस्रीपर्यालोचनम्, प्रश्नोत्तरसाहस्रीचर्चित-प्रकृत्यधिकरण-समालोचनम्, केवलाद्वैतवादाभिमताविद्यास्वरूपविमर्शः, अक्षरपुरुषोत्तम-द्वैतनिरासवादः

१६. अवतारवादावली

खंडष. भेदाभेदवाद,सृष्टिभेदवाद,आविर्भावतिरोभाववाद,ख्यातिवाद,प्रतिबिम्बवाद, अन्धकारवाद.

खंड ३. ब्राह्मणत्वादिदेवतावादः, जीवव्यापकत्वखण्डनवाद, जीवप्रतिबिम्बत्व-खण्डनवादः, भागवतस्वरूपविषयकशंकानिरासवादः, उपदेशादिविषयकशंकानिरासवादः,भगवत्प्रतिकृति-पूजनवादः, ऊर्ध्वपुण्ड्रधारणवादः, तुलसीमालाधारणवादः, शंखचक्रधारणवादः, भक्तिरसत्ववादः, भक्त्युत्कर्षवादः, नामफलादिप्रकारवादः, जयश्रीकृष्णोच्चारणवादः, स्ववृत्तिवाद :, वस्त्रादिसेवावादः, मूर्तिपूजनवादः, भागवतपाठादेः शंकानिरासवादः.

१७. सत्सिद्धान्तमार्तण्डः. भारतमार्तण्ड-पञ्चनदी श्रीगोवर्धन(गट्टुलाल)शर्मा विरचित.
१८. वेदान्तचिन्तामणी. भारतमार्तण्ड-पञ्चनदी श्रीगोवर्धन(गट्टुलाल)शर्मा विरचित.

४क्र.१, ष तथा ४/१, ४/ष को छोड कर सभी ग्रन्थ श्रीवल्लविद्यापीठ-श्रीविट्ठलेश्वर-प्रभुचरण आ.हो.ट्रस्ट (कोल्हापुर) द्वारा प्रकाशित.

गोस्वामी श्रीश्याम मनोहरजीकी हिन्दी-गुजराती पुस्तकें

- वाल्लभवेदान्त निबन्धसंग्रह (हिन्दी)
- पुष्टिप्रवाहमर्यादाभेद (गुजराती)
- विवेक (हिन्दी)
- विशोधनिका (चार खंड) (गुज-हिन्दी)
- पुरुषोत्तमयोग (गुजराती-हिन्दी)
- नवरत्नम् (गुजराती-हिन्दी)
- श्रीयमुनाष्टकम् (हिन्दी)
- सिद्धान्तनुं आचमन (गुजराती)
- सिद्धान्तसूक्ति (गुजराती)
- भगवद्गीतासु भक्तियोग
- वार्तान्की सैद्धान्तिक संगति
- पुरुषार्थव्यवस्था (हिन्दी-गुजराती)

- चतुःश्लोकी(हिन्दी)
- रसदृष्टिनी तरफेणमां (हिन्दी-गुजराती)
- गृहसेवा और व्रजलीला (गुजराती-हिन्दी)
- ब्रह्मवाद (वादावली सम्पादकीय)
- सेवाकौमुदी/नवधाभक्ति (हिन्दी)
- चिरकुट चर्चा समीक्षा (हिन्दी-गुज)
- पुष्टिमार्गीय पीठाधीश स्वरूप और कर्तव्य
- अणुभाष्य(साधनफलाध्याय)भूमिका(गुज.)
- नवरत्नोपदेशका मानसविश्लेषण(गुज-हिंदी)
- श्रीवल्लभाचार्यके दर्शनका यथार्थ स्वरूप
- शरणागतिविचारगोष्ठी एक पूरक प्रश्नोत्तरी (गुजराती)
- धर्म-अर्थ-काम-मोक्षकी पुष्टिमार्गीय विवेचना(हिन्दी-गुजराती)
- भगवत्सेवानो सिद्धान्तशुद्ध प्रकार: एक प्रश्नोत्तरी (गुजराती)
- साकारब्रह्मवाद (तत्त्वचिन्तन भक्ति और संस्कृति विमर्श) (हिन्दी)
- तत्त्वार्थदीपनिबन्धान्तर्गत शास्त्रार्थप्रकरणोपक्रम(गुज.)
- तत्त्वार्थदीपनिबन्धान्तर्गत संक्षिप्त शास्त्रार्थ-सर्वनिर्णयप्रकरण तथा विवेकधैर्याश्रय, नवरत्न, सिद्धान्तमुक्तावली एवं भक्तिवर्धिनी का गुजराती अनुवाद-विवेचन(गुज.)
- श्रीवल्लभाख्यान : श्रीमद्भागवतको प्रारूप और श्रीवल्लभाख्यान

म्पर्क: गोस्वामी श्रीश्याम मनोहरजी, व्रजकमल, ६३ स्वस्तिक सोसायटी, ४ था रास्ता, जुहु स्कीम, विलेपार्ले(पश्चिम) मुम्बई

પ્રકાશક : શ્રીવલ્લભાચાર્ય વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓ

નામ	ફોન નં.	કેંદ્ર
(૧)દેવેન્દ્રભાઈ શાહ	૯૪૨૮૧૭૬૩૦૨	ભરૂચ
(૨)પ્રીતિબેન દલાલ	૯૪૨૯૬૭૪૦૨૪	ભરૂચ
(૩)ગોપાલકૃષ્ણ ગૌડ	૯૪૧૩૫૮૧૭૫૩	અજમેર (રાજ.)
(૪)લલિતજી ડાંગરા	૯૪૨૨૧૦૩૧૭૨	નાગપુર (મહારાષ્ટ્ર)
(૫)કિશોર રાઠી	૯૩૧૪૫૦૨૯૧૧	જયપુર (રાજ.)
(૬)પ્રવેશ સિંઘલ	૯૪૧૪૨૧૫૪૮૦	જયપુર (રાજ.)
(૭)મિલનભાઈ કાંટાવાલા	૯૯૯૮૮૩૭૫૭૫	અહમદાબાદ
(૮)નિકિતાબેન પરીખ	૯૩૭૬૧૦૫૨૫૨	અહમદાબાદ
(૯)દેવેશભાઈ ખંડેલવાલ	૯૭૧૨૫૬૩૩૪૦	અહમદાબાદ
(૧૦)તેજસ સટ્ટા	૯૪૨૭૦૪૯૯૯૫	અહમદાબાદ
(૧૧)કિશોરભાઈ	૮૫૧૧૯૭૬૮૮૨	અહમદાબાદ
(૧૨)ધિરેન્દ્ર વ્યાસ	૯૨૬૫૦૬૪૧૭૫	અહમદાબાદ
(૧૩)જયંતીભાઈ વાસુ	૯૨૬૫૦૬૪૧૭૫	અહમદાબાદ
(૧૪)ભરતભાઈ શાહ	૯૪૨૭૮૭૯૨૭૩	રાજપાલડી
(૧૫)નરેન્દ્રભાઈ શાહ	૯૪૨૮૦૭૦૧૯૯	વડોદરા
(૧૬)મુકેશભાઈ શાહ	૯૨૨૭૧૩૫૭૪૦	વડોદરા
(૧૭)પંકજભાઈ રાજગોર	૯૯૦૯૯૨૬૭૭૦	વડોદરા
(૧૮)નીતાબેન રાજગોર	૯૩૭૭૦૨૫૫૦૦	વડોદરા
(૧૯)દિવ્યાંગ શાહ	૯૭૧૪૬૮૩૮૬૪	વડોદરા
(૨૦)કમરલાલ ધાક્કડ	૯૦૩૯૧૩૧૩૨૦	શિવપુરી (મ.પ્ર)
(૨૧)પ્રજ્ઞેશભાઈ સંપટ	૬૩૦૪૫૪૮૯૭૭	મોરબી
(૨૨)પ્રવીણભાઈ ડઢાણિયા	૯૪૨૭૪૯૫૧૫૪	રાજકોટ
(૨૩)તિલક કટારિયા	૭૮૭૪૩૪૨૩૨૯	માંડવી
(૨૪)દીપકભાઈ શાહ	૯૮૨૫૮૨૪૩૨૨	હાલોલ
(૨૫)આશીષભાઈ શાહ	૮૫૩૦૫૯૫૭૩૪	હાલોલ
(૨૬)ધર્મેશભાઈ શાહ	૯૭૨૪૩૪૦૨૨૦	હાલોલ
(૨૭)અંકુર શાહ	૯૭૨૩૩૧૦૯૦૩	હાલોલ
(૨૮)સુનીતાબેન તલાટી	૯૭૨૭૪૩૨૩૬૦	હાલોલ
(૨૯)હિનાબેન શાહ	૯૬૮૭૯૭૫૨૧૫	હાલોલ
(૩૦)પ્રીતિબેન શાહ	૭૫૭૪૯૦૦૬૫૪	હાલોલ
(૩૧)સુધીર	૯૮૭૯૭૪૫૧૦૩	ધર્મજ
(૩૨)જાગૃતીબેન શાહ	૯૪૨૬૬૩૦૧૭૨	હાલોલ
(૩૩)પાર્થ શાહ	૮૮૬૬૪૫૫૮૭૨	હાલોલ

(૩૪)નૈયાબેન સોની	૯૯૭૯૯૮૯૩૬૪	હાલોલ
(૩૫)મહેશભાઈ પટેલ	૯૨૨૮૫૫૬૮૬૬	હાલોલ
(૩૬)રાજેશ વેદ	૯૦૩૭૯૯૮૯૬૫	ત્રિશૂર(કેરલ)
(૩૭)હેતલબેન શાહ	૯૪૨૬૬૨૩૫૬૫	હાલોલ
(૩૮)બેલાબેન શાહ	૯૭૩૭૨૯૬૯૬૨	વડોદરા
(૩૯)શીલાબેન પટેલ	૯૯૨૫૮૦૦૩૯૨	વડોદરા
(૪૦)સંકેતભાઈ શાહ	૯૯૭૮૯૩૧૩૪૨	વડોદરા
(૪૧)કૃણાલભાઈ શાહ	૯૯૯૮૩૦૧૯૯૬	વડોદરા
(૪૨)મનીષાબેન	૯૪૨૬૯૭૫૨૮૯	વડોદરા
(૪૩)સોનલ શાહ	+૨૫૫૬૮૯૫૦૦૧૬૯	દારેસ્સલામ(આફ્રિકા)
(૪૪)ભાવેશભાઈ	૯૯૯૮૦૦૩૨૦૪	વડોદરા
(૪૫)સંજયભાઈ શાહ	૯૪૨૬૧૦૯૪૦૬	વડોદરા
(૪૬)રાહુલ શાહ	૯૪૨૯૮૧૬૧૪૦	વડોદરા
(૪૭)રેખા શર્મા	૮૪૩૯૯૮૩૦૪૦	મથુરા (ઉ.પ્ર.)
(૪૮)વીણા અગ્રવાલ	૯૮૭૦૮૯૦૦૦૬	મથુરા (ઉ.પ્ર.)
(૪૯)ગીતાબાઈ અગ્રવાલ	૯૩૧૯૬૦૩૪૭૫	મથુરા (ઉ.પ્ર.)
(૫૦)અચલ સાંધી	૭૪૮૪૦૩૫૦૧૮	બોધગયા (બિહાર)
(૫૧)રાજુભાઈ કંસારા	૯૮૨૦૦૨૦૪૫૮	મુંબઈ (મહારાષ્ટ્ર)
(૫૨)રાજેશભાઈ પરીખ	૯૮૨૦૧૮૪૩૪૫	મુંબઈ
(૫૩)સ્વાતિબાન શાહ	૯૮૨૦૯૨૦૪૫૮	મુંબઈ
(૫૪)શેફાલી શાહ	૯૮૩૩૬૪૫૮૧૧	મુંબઈ
(૫૫)ભાવિન સંઘવી	૮૮૯૮૧૭૩૩૪૩	મુંબઈ
(૫૬)જગદીશ શેઠ	૯૩૨૪૫૧૫૮૧૭	મુંબઈ
(૫૭)કમલ જોષી	૯૯૨૫૨૦૩૫૦૫	આદિપુર
(૫૮)જૂહી જોષી	૯૯૭૯૧૯૫૩૫૫	આદિપુર
(૫૯)મિતેષ જોષી	૮૧૪૧૨૮૩૭૫૯	આદિપુર
(૬૦)વર્ષાબેન	૯૪૨૭૦૬૨૮૫૭	આણંદ
(૬૧)ભૂપેન્દ્ર દાણી	૯૧૦૬૧૬૭૯૭૩	આણંદ
(૬૨)વિકાસ ખંડેલવાલ	૯૮૨૮૦૮૦૬૦૩	ઉદયપુર (રાજ.)
(૬૩)પવન કુમાર	૯૪૧૬૨૮૪૦૬૨	જિંદ (હરિયાણા)
(૬૪)રવિ ખંડેલવાલ	૮૫૮૬૯૦૦૩૯૦	દિલ્હી
(૬૫)ગૌરી પરીખ	+૧ ૯૦૮-૬૩૫-૧૪૬૮	યુ.એસ.એ
(૬૬)અપેક્ષા શાહ	+૧ ૯૦૮-૩૯૨-૩૭૦૮	યુ.એસ.એ
(૬૭)આશિની પારેખ	+૧૭૩૪૮૯૬૧૨૬૦	યુ.એસ.એ
(૬૮)અર્ણવ શાહ	+૧૭૩૨૭૩૭૯૫૧૫	યુ.એસ.એ
(૬૯)નીરજ શાહ	+૧ ૯૭૩-૪૬૨-૫૫૨૯	યુ.એસ.એ

(૭૦)અપર્ણા શાહ	૬૪૭-૮૯૩-૩૨૯૭	કેનેડા
(૭૧)કેયૂર શાહ	૬૪૭-૮૭૮-૭૫૯૮	કેનેડા
(૭૨)અંકિતા શાહ	૬૩૦-૩૩૭-૨૩૨૪	કેનેડા
(૭૩)પ્રતીક શાહ	૬૩૦-૩૯૭-૮૬૬૪	કેનેડા
(૭૪)એજલ પરીખ	૭૩૪-૯૮૫-૫૯૯૯	કેનેડા
(૭૫)રશ્મિાતા શ્રીરામ	૫૧૦-૮૬૮-૧૬૧૩	બર્કલ યુ.એસ.એ
(૭૬)પારૂલબેન મહેતા	૯૮૭૯૬૧૦૧૭૧	સૂરત
(૭૭)રાસેશ શાહ	૯૯૭૪૦૪૪૨૪૯	અંકલેશ્વર
(૭૮)ભારતીબેન	૯૪૨૭૬૮૫૩૪૫	સૂરત
(૭૯)ભરતભાઈ શાહ	૭૫૭૩૦૪૭૪૯૨	ઉમરેઠ
(૮૦)કુશ સાંઘી	૯૪૨૫૭૩૬૩૧૭	ગ્વાલિયર (મ.પ્ર.)
(૮૧)મનીષ શર્મા	૯૮૨૬૧૭૭૦૯૭	ઈન્દૌર (મ.પ્ર.)
(૮૨)સત્યેન્દ્ર શર્મા	૯૮૨૬૬૧૨૦૦૫	ઈન્દૌર (મ.પ્ર.)
(૮૩)કિરીટ મલકાન	૯૧૦૬૮૩૭૯૩૦	રાજકોટ
(૮૪)હિતેશ કારીયા	૯૮૨૫૯૩૪૧૦૦	જુનાગઢ
(૮૫)કિરીટભાઈ	૯૩૮૦૮૬૪૬૧૨	ચેન્નઈ
(૮૬)મુકેશ શાહ	૯૪૦૯૬૩૧૯૫૦	ગોધરા
(૮૭)ભામિની આશર	૯૪૨૮૭૧૩૪૮૫	વાપી
(૮૮)પ્રવીણા મહેતા	૯૭૨૪૩૨૨૯૧૧	વલસાડ
(૯૦)બ્રિજેશ મહેતા	૭૬૬૬૭૧૧૪૦૦	કલોલ
(૯૧)ભરત પાલેજા	૮૧૬૦૩૮૨૫૭૫	ભુજ
(૯૨)યોગેશ સોની	૯૯૭૮૮૧૫૧૭૭	ગાંધીધામ
(૯૩)હર્ષા શેઠ	૯૪૨૬૨૧૪૭૧૬	અંજાર
(૯૪)હીના શાહ		ગાંધીનગર
(૯૫)પંકજ ગાંધી	૯૪૨૫૦૨૫૬૯૪	પચૌર(મ.પ્ર.)
(૯૬)ઘનશ્યામદાસ ધાક્કડ	૯૪૨૫૪૮૯૭૭૦	ગોપાલપુર(મ.પ્ર.)
(૯૭)નિતીન વેદ		કોલ્હાપુર
(૯૮)રાધારમણ	૯૪૬૧૪૩૭૨૮૮	કિશનગઢ
(૯૯)દામિની ભાટીયા	૭૦૨૧૮૭૧૨૫૭	ભોપાલ
(૧૦૦)શાન્તિલાલ પટેલ		ધુતારપુર
(૧૦૧)હર્ષદ વઢવાણા	૯૯૭૯૬૭૫૨૩૨	ગોંડલ
(૧૦૨)દુષ્યન્ત ભાટીયા	+૯૭૧૫૦૬૨૬૩૧૮૮	શારજાહ
(૧૦૩)શોભા ભાટીયા	+૯૭૧૫૦૮૭૭૩૪૦૯	દુબઈ
(૧૦૪)ગુંજન રાઓલ	૯૩૮૧૨૨૪૧૧૨	હૈદરાબાદ
(૧૦૫)મૈત્રી મહેતા	+૪૪૭૮૯૪૩૪૯૫૨૫	સ્કોટ્લેંડ્
(૧૦૬)રાજુ સુગન્ધી	૯૩૨૬૬૩૪૨૪૨	નાશિક

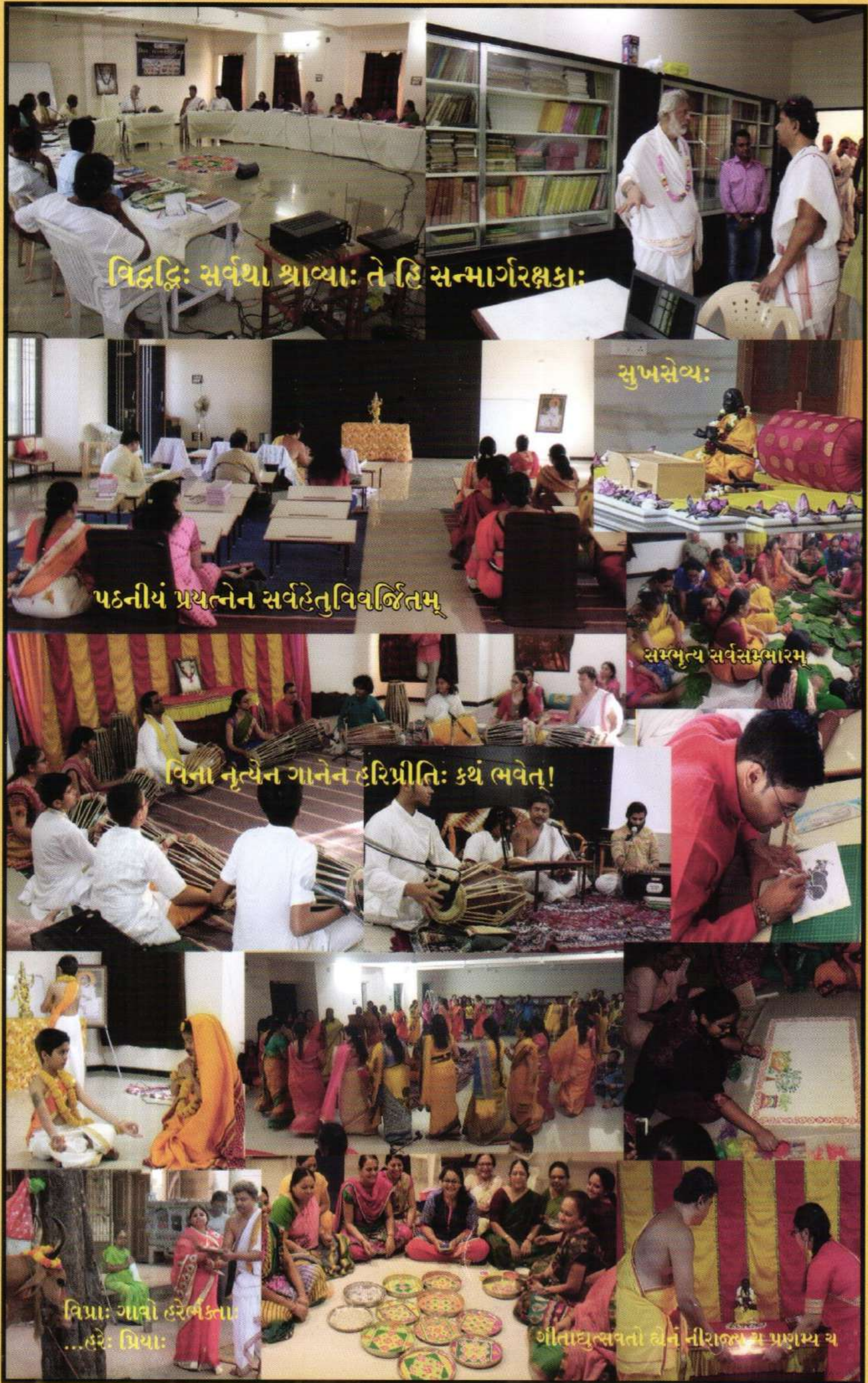
વિદ્વદ્ભિઃ સર્વથા શ્રાવ્યાઃ તે હિ સન્માર્ગરક્ષકાઃ
સુખસેવ્યઃ
પઠનીયં પ્રયત્નેન સર્વહેતુવિવર્જિતમ્
સમ્ભૃત્ય સર્વસમ્ભારમ્
વિના નૃત્યેન ગાનેન હરિપ્રીતિઃ કથં ભવેત્!
વિપ્રાઃ ગાવો હરેર્ભક્તાઃ
...હરેઃ પ્રિયાઃ
ગીતાદ્યુત્સવતો ધ્યેયં નીરાજ્ય ચ પ્રણમ્ય ચ

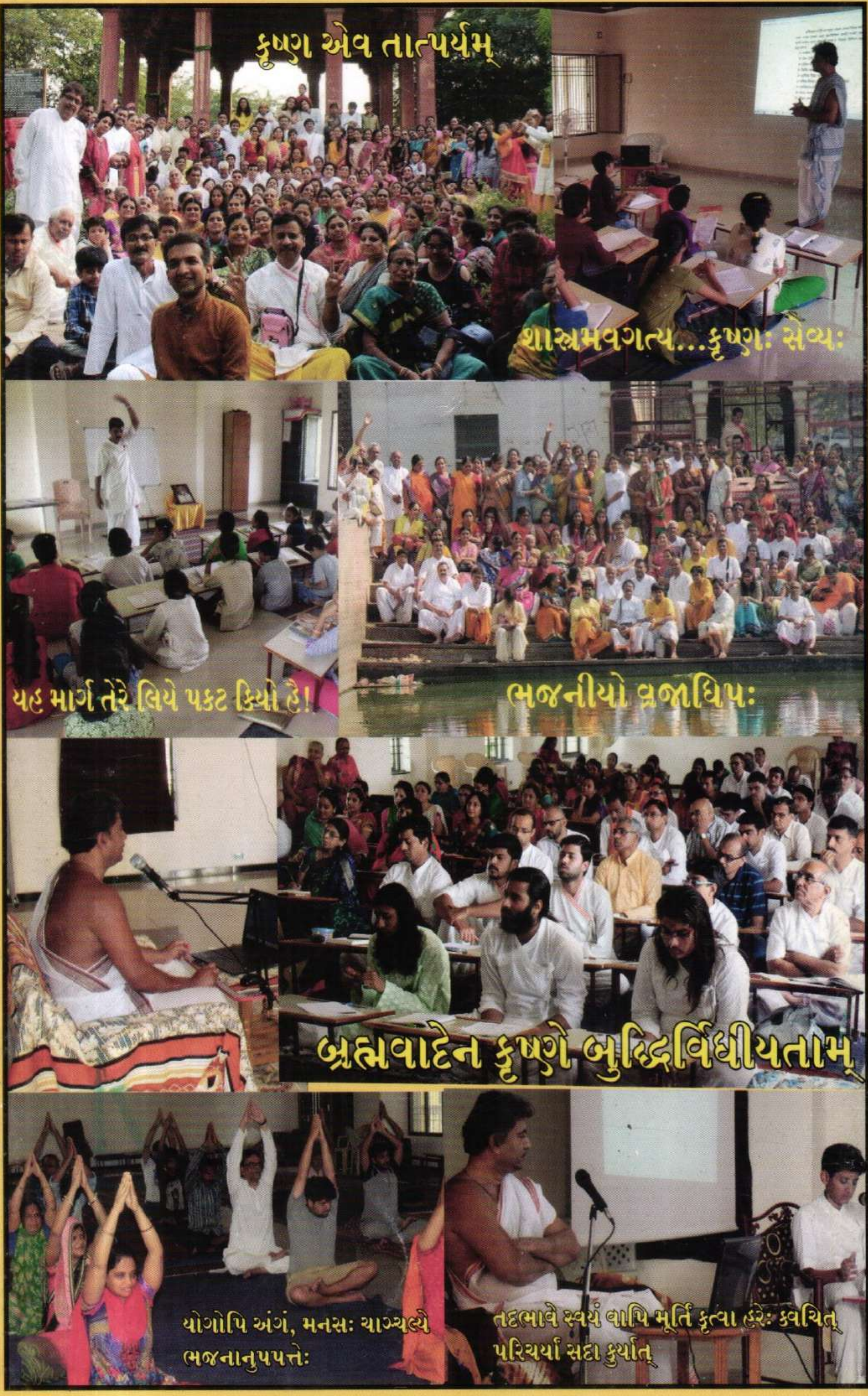
કૃષ્ણ એવ તાત્પર્યમ્
શાસ્ત્રમવગત્ય...કૃષ્ણઃ સેવ્યઃ
યહ માર્ગ તેરે લિયે પકટ કિયો હૈ!
ભજનીયો વ્રજાધિપઃ
બ્રહ્મવાદેન કૃષ્ણે બુદ્ધિર્વિધીયતામ્
યોગોપિ અંગં, મનસઃ ચાઞ્ચલ્યે
ભજનાનુપપત્તેઃ
તદભાવે સ્વયં વાપિ મૂર્તિં કૃત્વા હરેઃ ક્વચિત્
પરિચર્યાં સદા કુર્યાત્